

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ
(2003-2011): TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ TELEK

GAZİANTEP
OCAK 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ
(2003-2011): TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ TELEK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ

GAZİANTEP
OCAK 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ (2003-2011):
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

ALİ TELEK

Tez Savunma Tarihi: 04.01.2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Bilge KÖKSEL
Enstitü ABD Başkanı V.

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ (Tez Danışmanı)

Doç. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. H. Ali ATA (Üye)

ÖZET

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ (2003-2011): TÜRKİYE ÖRNEĞİ

TELEK, ALİ

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ
Ocak 2012, 83 Sayfa.

Türkiye Ekonomisi'nde 1970'li yıllardan itibaren çözüm aranan en büyük sorunlardan birisi haline gelen enflasyon kavramı, siyasi çalkantıların da etkisiyle ekonomide önemli sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Gerek ithal ikameci politikalara dayanan planlı sistem, gerekse dış ticaretin serbest hale getirildiği 24 Ocak kararları enflasyon üzerinde olumlu etkiler gerçekleştirilmemiştir. Bu sürecin sonunda; 1990'lı yıllardan itibaren sıkça yaşanan; yüksek enflasyon oranlarına ve düşük büyüme rakamlarına bağlı ekonomik krizler oluşması sebebiyle, "enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi" iktisadi tartışmaların eksenini oluşturmaya başlamıştır. 14 Nisan 2001 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" sonrasında gerçekleşen, düşük enflasyon oranları ve yüksek büyüme rakamları ise bu iki kavram arasında bir ilişki olup olmadığının, şayet ilişki varsa bu ilişkinin ne yönlü olduğunun bilinmesi açısından, "enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi" konusunun araştırılma gereğini iyice arttırmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi, zaman serisi analiziyle 2003:1-2011:2 dönemi üçer aylık verileri kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmada yöntem olarak Granger nedensellik ve Regresyon analizleri kullanılmıştır. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre enflasyondan büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi gözlenmiştir. Regresyon analizi sonucuna göre ise ilgili dönemde enflasyon ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Büyüme, Türkiye, Zaman Serisi Analizi.

ABSTRACT**RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND ECONOMIC GROWTH
(2003-2011) : THE CASE OF TURKEY**

TELEK, ALİ

M.A. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Assist. Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ

January 2012, 83 pages

Turkish Economy from the 1970s sought a solution that has become one of the biggest problems the concept of inflation, the impact of political turmoil has led to important difficulties in the economy. Both the planned system based on import-substitution policies, and foreign trade is brought up to the free decisions of January 24 has not realized a positive impact on inflation. At the end of this process, frequently experienced from the 1990s, due to high inflation rates and low growth rates the formation of the economic crisis, "relationship between inflation and economic growth" has started to create the axis of the economic debate. Started to be implemented from the date of April 14, 2001 "Transition to Strong Economy Program" after the actual, lower inflation rates and high growth rates if there is a relationship between these two concepts, that way if you know what relationship if any of this relationship in terms of "relationship between inflation and economic growth" accentuated the need to increase the subject of investigation. Relationship between inflation and economic growth in Turkey in this study, the period 2003:1-2011:2 quarterly data were examined by using time series analysis. Granger causality method and regression analysis was used in this study. According to the results of Granger causality analysis of growth in inflation was observed in one-way causal relationship. According to the results of regression analysis of the economic growth has positive impact on inflation.

Key Words : Inflation, Growth, Turkey, Time series analysis.

ÖNSÖZ

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin en büyük sorunlarından biri olan enflasyon kavramı bugün ve gelecekte etkisini her daim gösterecek bir olgudur. Türkiye’de özellikle 1970’li yıllardan itibaren yıkıcı etkilerini gösteren enflasyon kavramı siyasi çalkantıların da etkisiyle ekonomide önemli sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Dünyada hemen hemen tüm ülkelerde enflasyon ile ilgili birçok çalışma ortaya konmuştur. Ancak yapılan çalışmalardan yola çıkarak enflasyonla ilgili genel bir kanıya ulaşılamamıştır. Bazı çalışmalar enflasyonun ekonomide olumsuz bir etken olduğunu bulurken, bazı çalışmalar ise enflasyonun ekonomide olumlu bir etken olduğunu bulmuştur. Enflasyonun ekonomideki durumu ele alınan döneme veya incelenen ülkeye göre değişiklik göstermiştir. Enflasyonla ilgili net bir kanının ortaya konmamış olması bu konu ile ilgili daha fazla çalışmayı gerekli kılmaktadır

Bu çalışmanın belirlenmesinde ve tamamlanmasında yüksek bilgi birikimi ile her daim desteklerini esirgemeyen ve ismini her zaman saygıyla anacağım; sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ’ ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1.GİRİŞ.....	1
2. ENFLASYON	3
2.1. ENFLASYONUN TANIMI	3
2.2. ENFLASYONUN ÖLÇÜLMESİ	3
2.3. NEDENLERİNE GÖRE ENFLASYON TÜRLERİ	4
2.3.1. Talep Enflasyonu	4
2.3.2. Maliyet Enflasyonu	5
2.3.3. Fiyat Enflasyonu	5
2.4. ŞİDDETLERİNE GÖRE ENFLASYON TÜRLERİ	6
2.4.1. İlmli Enflasyon	6
2.4.2. Yüksek Enflasyon.....	7
2.4.3. Hiper Enflasyon	7
2.5. ENFLASYONUN ETKİLERİ	8
2.6. DEZENFLASYON KAVRAMI	9
2.7. DÜNYA’DA ENFLASYONUN TARİHÇESİ.....	10
2.8. TÜRKİYE’DE ENFLASYONUN TARİHÇESİ	13
2.8.1. 1923-1950 Dönemi	13
2.8.2. 1950-1960 Dönemi	16
2.8.3. 1960-1970 Dönemi	18
2.8.4. 1970-1980 Dönemi	20
2.8.5. 1980-1999 Dönemi	22
2.8.6. 2000-2010 Dönemi	26

	<u>Sayfa No</u>
3. EKONOMİK BÜYÜME	33
3.1. EKONOMİK BÜYÜME	33
3.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN KAYNAKLARI	34
3.2.1. Sermaye	35
3.2.2. Emek	36
3.2.3. Teknolojik Gelişme	36
3.2.4. Doğal Kaynaklar	37
3.3. EKONOMİK BÜYÜME ORANI VE BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ	38
3.4. EKONOMİK BÜYÜME İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR ..	39
3.4.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	39
3.4.2. Gayri Safi Milli Hasıla	39
3.4.3. Safi Milli Hasıla	40
3.4.4. Milli Gelir	40
3.4.5. Kişisel Gelir	41
3.4.6. Harcanabilir Kişisel Gelir	41
3.5. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİ	42
3.5.1. Klasik Büyüme Modeli	42
3.5.2. Karl Marx'ın Büyüme Modeli	43
3.5.3. Harrod-Domar Modeli	44
3.5.4. Neoklasik (Solow) Büyüme Modeli	45
3.5.5. İçsel Büyüme Modeli	46
3.5.5.1. AK Modeli	46
 4. 2003-2011 YILLARI İÇİN TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEYEN UYGULAMA ÇALIŞMASI	48
4.1. LİTERATÜR	49
4.1.1. Konuyla İlgili Dünya Ekonomilerinde Yapılan Çalışmalar.....	49
4.1.2. Konuyla İlgili Türkiye Ekonomisinde Yapılan Çalışmalar.....	53
4.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN 2003-2011 DÖNEMİNDE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEMAYA YÖNELİK BİR MODEL UYGULAMASI.....	58
4.2.1. Analizde Kullanılan Model ve Veriler	59
4.2.2. Birim Kök Testleri	60
4.2.2.1. Durağanlık Kavramı ve Durağan Olmayan Zaman Serileri	61
4.2.3. Granger Nedensellik Analizi	64
 GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	69
KAYNAKÇA	72
EKLER	80
ÖZGEÇMİŞ (VITAE)	83

TABLULARIN LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Tarihte Yüksek Enflasyonla Mücadele Programları Yer ve Tarihleri	11
Tablo 2.2. Türkiye’de 1923-1950 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100)	15
Tablo 2.3. Türkiye’de 1950-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100).....	17
Tablo 2.4. Türkiye’de 1960-1970 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100 ve 1967=100).....	19
Tablo 2.5. Türkiye’de 1970-1980 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1967=100).....	20
Tablo 2.6. Türkiye’de 1980-1999 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1987=100).....	23
Tablo 2.7. Türkiye’de 2000-2010 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1987=100 ve 2003=100).....	28
Tablo 4.1. ADF Birim Kök Testi sonuçları	60
Tablo 4.2. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları	66
Tablo 4.3. Regresyon Analizi Sonuçları	67

GRAFİKLERİN LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Grafik 2.1. 1600-2000 Dönemi İngiltere, ABD, Fransa ve İspanya'da Fiyatların Seyri	12
Grafik 2.2. Türkiye'de 1938-1950 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	15
Grafik 2.3. Türkiye'de 1950-1960 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	18
Grafik 2.4. Türkiye'de 1960-1970 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	19
Grafik 2.5. Türkiye'de 1970-1980 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	21
Grafik 2.6. Türkiye'de 1980-1999 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	24
Grafik 2.7. Türkiye'de 2000-2010 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	29
Grafik 2.8. Türkiye'de 1938-2010 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%).....	32
Grafik 3.1. Ekonomik Büyümenin Üretim İmkanları Eğrisiyle Gösterimi.....	33
Grafik 4.1. Üçer aylık Gayri Safı Yurtiçi Hasıla Oranları (2003:1-2011:2, %).....	62
Grafik 4.2. Üçer aylık Para Arzı (M2) Oranları (2003:1-2011:2, %).....	63
Grafik 4.3. Üçer aylık Enflasyon Oranları (2003:1-2011:2, %).....	64

KISALTMALAR

DLNTUFE:	Enflasyon değişkeni
EVDS:	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GEGP:	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF:	Uluslar arası Para Fonu
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
LNGSYİHSA:	Logaritması alınmış, mevsimsel düzenlenmesi yapılmış reel gayri safi yurt içi hasıla değişkeni
LN2:	Logaritması alınmış M2 değişkeni
LNREDK:	Logaritması alınan reel efektif döviz kuru değişkeni
TCMB:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE:	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TMSF:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE:	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TCMB:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Gelişmekte olan birçok ülkenin en önemli konularından birisi olan enflasyon kavramı, çoğu ülkenin yıllarca çözmek için çaba harcadığı konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon; bir ülkede gelir düzeyini, gelirin dağılımını, yatırımların karar alma sürecini ve verimliliğini, istihdam düzeyini, çalışanların ücret ve maaşlarının durumunu ve daha sayamadığımız pek çok iktisadi kavramı doğrudan etkilemektedir.

Türkiye Ekonomisi'nde özellikle 1970'li yıllardan itibaren çözüm aranan en büyük sorunlardan biri haline gelen enflasyon kavramı, siyasi çalkantıların da etkisiyle ekonomide önemli sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Gerek ithal ikameci politikalara dayanan planlı sistem, gerekse dış ticaretin serbest hale getirildiği 24 Ocak 1980 kararları enflasyon üzerinde olumlu etkiler gerçekleştirilmemiştir.

Fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak artması şeklinde tarif edilen enflasyon aynı zamanda paranın satın alma gücünün de düşmesi anlamına da gelir. Enflasyonun ortaya çıkışı da her ülkenin kendi durumuna göre farklı sebeplerden kaynaklanmaktadır. Enflasyonun önlenbilmesi de özellikle bu sebeplerin doğru bir şekilde teşhisine bağlıdır. Kimi zaman talep artışından kaynaklanan enflasyon, kimi zaman da maliyetlerin artışından kaynaklanır.

Enflasyon gelir dağılımını daha adaletsiz hale getirerek sosyal huzursuzlukların artmasına, tasarrufların azalmasına yatırımların düşmesine dolayısıyla üretimin düşmesine ve yatırımların üretken olmayan alanlara kaymasına neden olabilir.

Türkiye'de enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmaların genel sonucu negatif bir ilişki olduğuna yönelik olmuştur. Bununla beraber, Türkiye'de enflasyon 1970'li yıllardan itibaren ekonomide büyük bir sorun

haline gelmeye başlamış ve uygulanmaya konulan bütün ekonomi politikalarında başlıca hedef göstergesi olarak belirlenmiştir. 2000’li yılların başına kadar geçen süreçte Türkiye kronik ve yüksek oranlarda enflasyonla yaşarken, bu dönemde zaman zaman yüksek büyüme rakamları da gerçekleşmiş ve bu büyüme oranlarının enflasyondan kaynaklandığı iddia edilmiştir.

Bu çalışmada da Türkiye ekonomisinin 2003-2011 yıllarını kapsayan dönemde enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenecektir. Çalışma özellikle dezenflasyon döneminde enflasyon-büyüme ilişkisini ortaya koymak amacıyla dönem olarak 2003-2011 yılları arasını kapsamıştır. Çalışmanın amacı Türkiye’de dezenflasyonun büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olup olmadığını test etmek ve bunun paralelinde geleceğe dair yapılacak çalışmalara ve alınacak ekonomik kararlara bir kaynak oluşturmaktır. Çalışmanın beklediği ılımlı enflasyonun gerçekleştiği 2003-2011 yılları arasında enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin pozitif olmasıdır.

Çalışmanın ilk bölümü giriş kısmıdır. Bu bölümde çalışmanın amacı ve varmak istediği sonuç belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde enflasyonun tanımı, enflasyonun ölçülmesi, enflasyonun türleri, enflasyonun etkileri, enflasyonla mücadele yolları hakkında geniş bir bilgi verilmiştir. Ayrıca aynı bölümde tablolar ve grafikler ile Dünya’da ve Türkiye’de enflasyonun tarihçesi anlatılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ekonomik büyüme kavramı açıklanmıştır. Büyümenin kaynakları, büyüme ile ilgili temel kavramlar ve büyüme modelleri açıklanmıştır.

Son bölüm istatistiksel uygulamayı kapsamaktadır. 2003-2011 yılları için Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmektedir. Bu bölümde, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini daha önce test eden çalışmalardan oluşan literatür taramasından sonra enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini test etmek amacıyla model kurulmuştur. Uygulamada kullanılan veriler üzerinde durulmuş daha sonra da Birim Kök Testi (ADF), Granger Nedensellik Analizi ve Regresyon Analizi uygulanmıştır.

Genel değerlendirme ve sonuç kısmında yapılan teorik ve istatistiksel çalışmalar ışığında 2003-2011 yılları arası enflasyon ve büyüme Türkiye Ekonomisi için gözden geçirilmiştir ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON

2.1. ENFLASYONUN TANIMI

İkinci Dünya savaşı takip eden yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir makro ekonomik sorun haline dönüşen enflasyon, çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Enflasyon, sözlük anlamı ‘şişme’ anlamına gelen Latince bir kelimedir. Günümüze kadar enflasyon konusunda genel kabul gören bir tanım yapılamamakla birlikte, iktisat kuramında en çok kabul gören enflasyon tanımı şu şekildedir; sürekli fiyat artışı veya paranın sürekli değer kaybetmesidir (Meral 2005: s.310). Enflasyon getirdiği sonuç bakımından paranın değerinin düşmesine ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Enflasyonda aşırı bir satın alma isteği ve mala hücum söz konusudur. Bu şekilde artan talep arz ile dengelenmediği takdirde, fiyatlar yükselecek ve para miktarı düşecektir. Fiyatların yükselmesi enflasyonun sebebi değil, sonucudur (Demirci-Arıkan-Erdoğan, 2001: s.259).

Diğer bir tanımlamayla enflasyon; bir ekonomide para miktarının (nominal gelirin), yine o ekonomide mal ve hizmet miktarına (reel gelire) göre daha fazla artması nedeniyle ortaya çıkan sürekli ve önemli bir artıştır (Pekin, 2008: s.52) Her iki tanım da görüleceği üzere bir ekonomide, enflasyondan söz edebilmek için fiyat artışlarının ve paranın değer kaybetmesinin sürekli olması gerekmektedir.

Enflasyon olayı paralı mübadeleyle beraber vardır ve özellikle Rönesans ve reformlar dönemindeki coğrafi keşifler ve icatlar sayesinde altın ve gümüş arzındaki artışlar ile ticaret hacmi arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanmıştır (Demirci-Arıkan-Erdoğan, 2001: s.259).

2.2. ENFLASYONUN ÖLÇÜLMESİ

Enflasyonun ölçülmesi ve paranın, mal ve hizmetler karşısında göreceli değerinin ne şekilde değiştiğini ölçmek amacıyla “fiyat endeksleri” kullanılmaktadır. Fiyat değişimlerinin ölçümü, belirli bir sepet malın maliyetindeki değişimlerin

gözlenmesi yoluyla yapılmaktadır. Tüm ülkelerde endeksleme yöntemi olarak ‘Laspeyres Fiyat Endeksi’ kullanılmaktadır. Bu şekilde tüm gelişmiş ekonomilerde fiyatlar genel seviyesi, Laspayres tipi bir yaklaşımla “Tüketici Fiyatları Endeksi” ve/veya “Toptan Eşya Fiyatları Endeksi” vasıtasıyla ölçülmektedir. Bu bağlamda bu tür endeksleri, geleneksel fiyat endeksleri olarak adlandırmak mümkündür (TCMB 2001: s.1–2).

2.3. NEDENLERİNE GÖRE ENFLASYON TÜRLERİ

Enflasyon çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Bu nedenle ortaya çıkan fiyat artışları, çeşitli nedenlerden kaynaklanmış olabilir. Bu şekildeki bir istikrarsızlığın sebebinin ne olduğu ve ne gibi durumlardan kaynaklandığını bilmek, istikrarsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla uygulanacak politikalar için önemlidir. Buradan yola çıkıldığında enflasyonun üç nedenden kaynaklandığı görülmektedir. Bunlar; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu ve fiyat enflasyonudur.

2.3.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu, cari fiyatlar genel düzeyinde, üretilen mal ve hizmetlerin toplam talebi karşılayamaması durumunda, fiyatların yükselmesidir. Bu tür enflasyon toplam talepteki sürekli artışlardan kaynaklanır. Firmalar talepte meydana gelen artışlara kısmen fiyatları yükselterek, kısmen de üretimi arttırarak karşılık verirler. Firmaların mal ve hizmet fiyatlarını ne kadar yükseltecekleri ise artan üretim sonucu maliyetlerin ne kadar yükseleceğine bağlıdır. Bir başka deyişle toplam arz eğrisinin sekline bağlıdır (Soloman, 2004: s.64).

Diğer bir tanımla; toplam arzın toplam talebi karşılayamaması sonucunda fiyatlar genel seviyesindeki artışa talep enflasyonu denmektedir (Dinler, 2000: s.405).

Firmalar artan talebi karşılamak amacıyla kapasite arttırma yoluna gidebilirler, bunun devamında üreticilerin; işçi alımı, mesai arttırımı, yeni makine ve girdilerin alınması gibi maliyet arttırıcı harcamalar yapması beklenmektedir. Bu şekilde artan maliyeti karşılamak amacıyla firmaların fiyat arttırma olasılığı yüksektir. Böylece firmaların, artan talebi karşılamak üzere, kapasitelerini arttırması sonucu oluşan maliyet artışlarını, fiyatlara yansıtması beklenmektedir, bunun sonucunda ise piyasada enflasyon oluşabilir. Bu durum sonucunda, ekonomide her ne kadar işsizlik oranlarında azalma ve yüksek karlılığın getirdiği bir canlılık olsa da

belirli süre sonra piyasada enflasyonun negatif etkilerinin olma ihtimali kaçınılmazdır (TCMB, 2005, www.tcmb.gov.tr).

2.3.2. Maliyet Enflasyonu

Ekonominin tam istihdam da olduğu bir ülkede, toplam talepte herhangi bir yükselme veya emeğin verimliliğinde bir artış olmaksızın üretim de kullanılan girdilerinden herhangi biri veya birkaçında meydana gelen artışlar sonucunda ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu denmektedir. Firmalar kar güdüsüyle kuruldukları için maliyette meydana gelen bir artışı doğrudan fiyatlara yansıtmakta ve dolayısıyla maliyet enflasyonu oluşmaktadır (Çiçek, 2005: s.107).

Firmalar maliyet artışları ile karşılaştıklarında, kısmen fiyatları arttırarak ve böylece maliyet artışlarını tüketicilere yansıtarak, kısmen de üretimi kısma yoluna giderek cevap verirler. Burada firmaların fiyatları ne kadar arttıracakları, üretimi ne kadar kısacakları talep esnekliğine bağlı olarak değişecektir. Eğer talep esnekliği düşük ise, fiyat artışları yüzünden firmanın satışlarındaki düşüş azalacak ve böylece firmalar açısından maliyetlerdeki artışı tüketicilere yansıtmak kolaylaşacaktır (Soloman, 2004: s.66).

Maliyet enflasyonu talepten bağımsız olarak ortaya çıkan üretim maliyetlerindeki yükselmelerdir. Bu enflasyon türü daha çok toplam üretimle ilgili olduğu için arz enflasyonu olarak da bilinmektedir. Maliyet enflasyonu, işçilerin ücretlerinde olası bir artış yüzünden olabileceği gibi, firmaların daha çok kar elde etme güdüsüyle fiyat arttırmak istemesi ayrıca ithal hammadde kullanan firmalarda hammadde fiyatlarındaki yükselme, vergi oranlarındaki artış sonucunda firmaların vergi yükünün artması gibi durumlarla karşılaşan üreticinin olası maliyet artışlarını mal fiyatlarına yansıtması durumunda maliyet enflasyonu oluşabilir (Güran, 1999: s.242).

2.3.3 Fiyat Enflasyonu

Fiyat enflasyonu, enflasyon tanımlamasına bağlı olarak, ekonomide gerçekleşen fiyat artışlarının sürekli hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Fiyat artışlarını sürekli hale gelmesinin sebebi olarak ise, ekonomik birimler arasındaki gelir rekabeti olarak belirtilmiştir. Buna göre; fiyatlar arttığında reel gelirlerinde azalma gerçekleşecek olan ücretlilerin gelirden daha çok pay almak isteyeceği buna karşın, üreticilerin mal ve hizmet fiyatlarını yükseltmeme fedakarlığına girmeyeceği

ve böylece sınıflar arası mücadelenin ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Duruma göre ücretliler mücadeleden üstün çıktığı süre boyunca, ücret-ücret, ücret-fiyat, fiyat-fiyat sisteminden oluşan ve enflasyon helezonu denilen bir durumla karşılaşmaktadır (Güngör, 2006: s.7).

Bazı baskı grupları ve sosyal tabakalar, ürettikleri maldan daha çok gelir elde etme amacıyla, toplam talep seviyesini yükselterek, piyasa değerinin üzerinde bir fiyat büyüklüğünün oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumda oluşan enflasyon da fiyat enflasyonu olarak incelenebilir (Özkan, 1990: s.19).

Eksik rekabetin yaşandığı piyasalarda, firmalar aralarında anlaşarak, kartel gibi rekabeti ortadan kaldırıcı oluşumlar içine girebilirler ve bu şekilde bir yapı oluşturan firmalar fiyatları istedikleri gibi ayarlayarak kar marjlarını yüksek tutma hevesiyle fiyat enflasyonu ya da diğer bir deyişle kar enflasyonu oluştururlar. Ayrıca; üretici veya satıcıların diğer malların fiyatlarına bakarak kendilerine ait ürünlerin fiyatlarını arttırma isteği de fiyat enflasyonuna yol açar (Dinler, 2000: s.407-408).

2.4. ŞİDDETLERİNE GÖRE ENFLASYON TÜRLERİ

Şiddetlerine göre enflasyon, ılımlı, yüksek ve hiper enflasyon olmak üzere üçe ayrılır. Bunlar;

2.4.1. İlimli Enflasyon

Sürünen enflasyon diye de adlandırılan ılımlı enflasyon tanım itibariyle fiyat artış oranlarının düşük seviyede süregelmesi durumudur. Her ülkenin kendi yapısına göre değişen ve bu artışların ılımlı sayıldığı enflasyon oranları vardır. Gelişmekte olan ülkelerde yıllık %6 gelişmiş ülkelerde ise yıllık %4 ve altındaki enflasyon artış oranı ılımlı enflasyon sayılmaktadır. Bu tür enflasyon oranı yüksek enflasyon ve hiper enflasyon gibi yıkıcı ve ekonomide dengesizliğe yol açan tepkiler yaratmamaktadır (Dinler, 2000: s.404).

Ayrıca ılımlı enflasyonun, ekonomik büyüme olanak sağlama gibi ekonomide olumlu etkiler yaratabileceği ve merkez bankaları tarafından sıfır enflasyon oranı yerine düşük düzeyde enflasyon oranlarının hedef olarak belirlenmesi gerektiği belirtilmiş, sıfır enflasyon oranının ekonomiye zararlı etkileri olabileceği belirtilmiştir (Subaşı, 2005: s.25).

2.4.2. Yüksek Enflasyon

Dörtlü enflasyon, Latin enflasyonu ya da aşırı enflasyon olarak da adlandırılan yüksek enflasyon; ekonomide oluşan fiyat artışlarının iki veya üç haneli hale gelmesi durumudur. Örneğin, %20, %100, %200 oranında yükseliyorsa dörtlü enflasyon söz konusudur. Yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde fiyat artışları, yıllık %10 ile % 1000 seviyesinde değişmektedir (Parasız, 1993: s.295).

Ekonomide gerçekleşen yüksek fiyat artışları ülkenin ekonomik refahını bozmaya başlar. Firmalar ve aileler paranın bu şekilde değer kaybına uğramasından dolayı kendilerini koruma için mücadele verirler. Ellerindeki parayı likit tutmak yerine spekülasyon hareketleri veya gayri menkul ve dayanıklı tüketim malları alımına yönelirler. Özellikle Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye yüksek enflasyon rakamlarıyla yaşamışlardır (Dinler, 2000: s.404).

Bir ülkede bir kez dörtlü enflasyon yerleşince çok önemli bazı ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak halk ve firmalar paranın hızlı değer kaybına karşı kendilerini koruyabilmek için büyük mücadele vermektedirler. Para likit olarak tutulmak istenmemektedir. Böyle bir durumda tasarruflar ya enflasyonun üzerinde faiz getirisi garanti olan değerli kâğıtlara yatırılmakta ya da gayrimenkul ve hatta dayanıklı tüketim mallarının satın alımında kullanılmaktadır.

2.4.3. Hiper Enflasyon

Paranın çok hızlı bir şekilde değer kaybına uğradığı enflasyon türüdür. Hiper enflasyonda, fiyatlar bir günden ertesi güne önemli artışlar sergiler. Kimse elinde para tutmak istemez. Altına ve yabancı paralara istek çok artar. Hatta bir an gelir ki, ulusal para değişim aracı olma niteliğini yitirir. Bu tür enflasyon ekonomide büyük yaralar açar (Pekin, 2008: s.53-54)

Hiper enflasyon, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturya, Almanya, Polonya, Rusya ve Macaristan gibi orta Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Ancak bu ülkelerde hiper enflasyon süreci 1920- 1924 yılları arasında başlamış ve bitmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Çin, Yunanistan ve Macaristan'da yaşanmış ve bu süreç 1943 -1950 yılları arasında gerçekleşmiştir. Hiper enflasyonla karşılaşılan üçüncü dönem ise yakın tarihte ve 1980'li yıllarda, Brezilya, Arjantin, Bolivya, Peru gibi Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir (Parasız, 2001: s.31).

Hiper enflasyon siyasal rejimlerle bağlantısı olmayan bir ekonomik dengesizlik durumudur. Daha önce yaşanan ülkelere bakıldığında otoriter, totaliter

ve demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerde de Hiper enflasyonla karşılaşmıştır. Sadece savaş zamanlarına değil, dünyada barışın olduğu dönemlere de denk gelmiştir (Paya, 1998: s.389).

Hiper enflasyonun yaşandığı ülkelerde ekonomik durum, sosyal hayatı tamamen tehdit edecek durumdadır. Halk sıklıkla elinde para tutmak yerine mağazalara hücum edip artan fiyatlara karşı önlem almak isterler (Yıldırım ve Karaman, 2003: s.367).

Hiper enflasyon oranlarının ekonomide negatif etkileri oldukça fazladır. Bu etkiler hiper enflasyon oranlarının yaşanıldığı sürecin uzunluğu ve para stokunun büyüme hızına bağlı olarak, ekonomide ağır tahriplere neden olduğu belirtilmektedir. Buna göre; hiper enflasyon yaşayan ülkelerde, öncelikle finans sektöründe daralmaların yaşandığı, fiyat sisteminin etkinliğini yitirdiği ve ekonomide paranın fonksiyonlarını yitirerek, zamanla paranın yerine takas sisteminin uygulanmaya başlandığı belirtilmektedir (Subaşı, 2005: s.26).

2.5. ENFLASYONUN ETKİLERİ

-Enflasyonda gelir dağılımı sabit gelirliler dediğimiz işçi ve memurlar aleyhine bozular. Bu grubun geliri, fiyatların artışına ayak uydurarak gelirlerini artırabilen diğer grupların aksine azalır ve satın alma gücü düşer. Bu ise sosyal adaletsizliğe yol açar (Pekin, 2008: s.54). Enflasyon sebebiyle, memur ve işçi sınıfı gibi sabit gelirliler gittikçe fakirleşirken, zengin kesim ise daha da zenginleşmektedir. Dolayısıyla enflasyonun gelir dağılımı üzerinde ki en büyük etkisi, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmasıdır (Türk, 1997: s.92).

-Enflasyon kişilerin tasarruf istekleri yok eder. Para günden güne değer kaybettiği için kimse parasını saklamaz ve hemen mala yatırmak ister. Bu durum talebi kamçılayacağından, fiyatların yükselmesini daha da azdırır (Pekin, 2008: s.54).

-Enflasyon dönemlerinde faiz oranları yükselir.

-Enflasyon dönemlerinde nominal ücretler yükselirken reel ücretler azalır.

-Alacak-borç ilişkilerinde borçlu taraf kazançlı, alacaklı taraf zararlı hale gelir.

-Enflasyon ülkenin dış ticaretini de bozar. Döviz kurlarının sabit olduğu ülkelerde, enflasyon nedeniyle iç fiyatların çok yükselmesi sonucu dışarıdan gelen mallar daha ucuz duruma geleceğinden ithalat artar, aksine iç fiyatlar yükseldiği için ulusal malların diğer ülke malları ile rekabet etme şansı kalmayacağından ihracat

geriler. Bu ise bizim gibi dövize ihtiyacı fazla olan ülkeleri ciddi sorunlarla karşı karşıya getirir. Bu sorunların çözümü için devalüasyon kaçınılmaz olur (Pekin, 2008: s.54).

-Enflasyon yatırımların düşmesine neden olur. Enflasyonun yüksek olması nedeniyle hem bireylerin tasarruf yapmaktan kaçınması hem de yatırım maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle, ülkedeki yatırım büyüklüğünde artış olmamaktadır (Özkan, 1990: s.9). Ayrıca ekonomide paranın sıkça değer kaybetmesi, iş çevresindeki güvensizlik, hammadde maliyetinin yanı sıra, hammaddeyi tedarik etmede yaşanacak olan belirsizlik ve gelecekte ülke ekonomisinde oluşan belirsizlikler nedeniyle yatırım planı yapan bireyler uzun vadeli reel yatırımlardan çok, spekülâtif yatırımlara yoğunlaşmaktadır (Türk, 1997: s.90).

-Enflasyonun ekonomik etkileri sadece makro düzeyde kalmayıp, işletme bazında mikro ekonomik etkileri de mevcuttur. Enflasyonun yaşandığı ülkelerde; işletmelerin aktif yapısı bozulmaktadır, yoğun bir şekilde finans sıkıntısı çekmektedirler, maliyetler sürekli artış göstermektedir, aşırı faiz yüküyle kaşşı karşıya kalmaktadırlar (Selimoğlu, 2001: s.100).

2.6. DEZENFLASYON KAVRAMI

Dezenflasyon, fiyat artış hızının azalması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, yüksek enflasyondan düşük enflasyona geçiş sırasında yaşanan düşen enflasyon sürecini ifade etmektedir. Enflasyonun düşürülmesinin birçok maliyeti vardır. Çünkü, dezenflasyon politikaları uygulandığı süre boyunca ekonomik durgunluk yaratır. Bundan hemen hemen herkes etkilenir. İşçiler işlerini kaybederken, işverenler zarara uğrayabilir ve hatta iflas edebilirler. İşsizlik, çıktı kaybı ve reel milli gelirin düşmesi anlamına gelmektedir. Faiz oranlarındaki geçici artış, borç alanları olumsuz etkiler. Özellikle ipotek altına girenler ve yüksek miktarlarda borçlanan firmalar bu durumdan olumsuz etkilenirler. Dezenflasyon politikaları özellikle küçük ölçekli ve borçla kurulan işletmeleri çok ağır şekilde etkiler (Lipsey and Courant, 1993, s.689).

Modern ekonomilerde dezenflasyon politikaları ekonominin durağan hale gelmesinin sebepleri arasında sayılmaktadır. Fakat enflasyonun kendisi de ekonomi için büyük maliyetler yaratmaktadır. Bu yüzden enflasyonu düşürmek bazı maliyetlere katlanmayı gerektirse de ülke ekonomisinin gelişimi ve sağlıklı işleyebilmesi için şarttır (Cip, 2002, s.34).

Dezenflasyonun yarattığı maliyetlerin en önemlilerinden biri geçici olarak çıktıdaki azalma ve işsizlikteki artmadır. Bunlar teorik olarak bir süre sonra normal düzeylerine geri dönerler. Bu düşünce Friedman ve Phelps tarafından benimsenmiştir. Halbuki gerçekte bu durum çok daha farklıdır. İşsizlik insanların yeteneklerini kaybetmelerine de neden olur. İşsizlik süresinin uzaması bu kayıpların daha da artması anlamına gelir. Bunun sonucunda doğal işsizlik seviyesi artar. İşsizlik doğal seviyesine uzun vadede geri döner, ancak artık doğal işsizlik seviyesi daha yüksek bir seviyede gerçekleşir (Dowd, 1994, s.10).

Dezenflasyonun yarattığı olumsuz etkilerin bir diğeri ise enflasyonist etkileri sebebiyle devletin senyorajdan normal vergilere dönmesi bağlamında görülmektedir. Bu durumu piyasalar pek olumlu karşılamaz. Bir süre için olumsuz etkiler yaratır (Dowd, 1994, s.10). Dezenflasyon politikaları uygulamak özellikle kısa vadeci, günü kurtarmaya yönelik devlet politikalarına ters düşmektedir. Çünkü enflasyon sürecinde devletler gelecekte oluşacak enflasyon pahasına para basarak gelir toplamaktadırlar ve bu gelirden dezenflasyon döneminde mahrum kalmaktadırlar. Feldstein (1997) ise enflasyonu düşürmek amacıyla senyorajdan normal vergilere dönülmesinin kazandırdıklarının kaybettirdiklerinden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Feldstein'e göre enflasyon insanların reel gelirini sürekli olarak düşürürken, dezenflasyon politikası nedeniyle vergilerin artırılması insanların refahını artıracaktır. Çünkü ona göre vergileri bir kayıp olarak düşünmek yanlıştır. Nihayetinde bu vergi gelirleri insanlara hizmet olarak geri dönmektedir (Feldstein, 1997, s.130). Dezenflasyonun kısa vadede çıktı kaybına sebep olduğu doğrudur ve uzun vadede fiyat istikrarının faydaları maliyetlerini geçecektir. Feldstein'e göre enflasyon, reel geliri sürekli olarak düşürmektedir. Bu düşüşün aynı oranda milli geliri düşürdüğü de düşünülürse büyüme de düşmektedir.

2.7. DÜNYADA ENFLASYONUN TARİHÇESİ

Enflasyon terimi 1789 ile 1799 tarihleri arasında Fransa'da görülen Fransız Devriminde piyasaya aşırı düzeyde sunulan para olarak tanımlanan assignat'ın, 1861 ile 1865 tarih aralığında da Amerikan İç Savaşı'nın finansman gereksinimi olan (greenbacks) dolarların fazlalığını belirtmek için kullanılmıştır.

Klasik iktisatçılara göre enflasyon terimi, kamu harcamalarının kamu gelirlerini aşması sonucunda görülen bütçe açıklarının kapatılması için para basan otoritenin piyasadaki para emisyonunu arttırması olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma

karşılık Keynes ve Keynesyen iktisatçılar enflasyonun toplam talebin toplam arzı aşması neticesinde ortaya çıktığını ileri sürerek, enflasyonun sebebi olarak para arzını ortaya atan görüşe karşı çıkmışlardır. 1929 Buhranı'nın ardından talebin hızla düşmesine paralel, tüm dünya ekonomilerinde fiyatlar hızla düşmüş, ancak bu deflasyonist ortamın sonucunda işsizlik hızla yükselmiştir (Kaykusuz, 2001).

İkinci Dünya Savaşı döneminde birçok ülke “savaş ekonomisi” politikası izlemiş ve harcamaların büyük bir bölümü ordu için yapılmıştır. Bu dönemde yeniden yüksek enflasyon oranları görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşın yaralarını sarmaya çalışan Batılı devletler, ülkelerini yeniden inşa edebilmek ve ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla enflasyonist politikalar izlemişlerdir.

1944 yılından beri devam eden Uluslararası para birimlerinin ABD doları ve altın fiyatlarına göre sabitlenmesinin 1971 yılında sona ermesiyle birlikte döviz kurları dalgalanmaya bırakılmıştır. Bunun sonucunda da ulusal para birimlerinin aşırı devalüe olduğu durumlarda, 1972-1973 yıllarındaki petrol krizinin de etkisiyle birlikte, girdi fiyatlarındaki artışlardan ötürü birçok ülkede yüksek oranlı maliyet enflasyonu yaşanmıştır.

Tarihte yüksek enflasyonun dünya çapında seyrine işaret etmek bakımından yüksek enflasyon ile mücadele programların yer ve tarihleri aşağıda verilmektedir (Uysal, 2007: s.4-5):

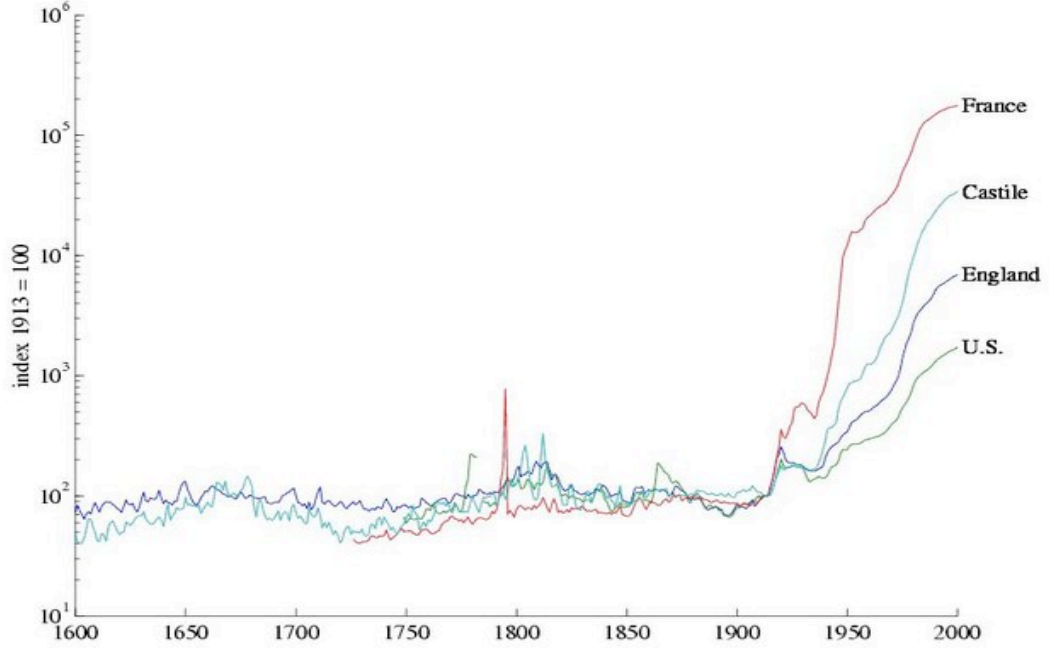
Tablo 2.1. Tarihte Yüksek Enflasyonla Mücadele Programları Yer ve Tarihleri

Alman hiperenflasyonu ve stabilizasyon	1923
Macar hiperenflasyonu ve stabilizasyon	1945-1946
İsrail stabilizasyonu	1985-1986
Bolivya hiperenflasyonu	1985
Arjantin, Avustral planı	1985-1986
Brezilya, Cruzado planı	1986-1987

Kaynak: Uysal 2007: s.4-5

Tablo 2.1'den de görüleceği üzere yüksek enflasyon ile birinci ve ikinci dünya savaşlarında Avrupa'da sürdürülen mücadele zamanla Güney Amerika ülkelerine kaymıştır. 1980'lerden itibaren sıkı para politikaları izlemeye başlayan Batı Avrupa ülkeleri, enflasyonla mücadelede önemli yol katetmişlerdir. Özellikle, 1999 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin birçoğunun ortak para birimi olarak Euro'ya geçmeleri ile birlikte Euro'yu benimseyen üye ülkelerin merkez bankaları, para politikalarında ortak hareket etmeye başlamışlar ve Avrupa Bölgesi (Eurozone)

olarak adlandırdıkları AB ülkelerinde yıllık enflasyon oranının yıllık %6'yı geçmemesi ilkesine uyulması kararını almışlardır (Karluk, 1996: s.691). 1980 sonrası dönemde yüksek enflasyon, Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkenin temel sorunu olmaya devam etmiştir. Polonya, Brezilya ve Arjantin'de enflasyon oranı % 1000'i geçmiştir.

Grafik 2.1. 1600-2000 Dönemi İngiltere, ABD, Fransa ve İspanya'da Fiyatların Seyri
Kaynak: (<http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/678110-nobelli-ekonomistin-sayfasinda-aci-gercek>) (05.12.2011).

Grafik 2.1'de 1600'den 2000'lere, 400 yıllık süreçte İngiltere, ABD, Fransa ve Castilya adıyla İspanya'daki fiyatların geçmişten bugüne seyri gösterilmektedir. 1600'den bugünlere gelindiğinde yüzde 100 binden fazla fiyat artışları görülmüştür. (Fiyat hesaplamalarında ise 1913 yılı baz alınıyor). Özellikle 1900 yılından itibaren fiyatlar hızla bugünlere değin yükselişini sürdürmüştür (<http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/678110-nobelli-ekonomistin-sayfasinda-aci-gercek>) (05.12.2011).

1900'lü yıllarda, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ülkelerin savaş ekonomilerine ağırlık vermeleri ve harcamalarının büyük bir bölümünü ordu için yapmaları, savaştan sonra da savaşın yaralarını kapatmak ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla izlemiş oldukları enflasyonist politikalar, fiyatların hızlı bir şekilde yükselmesinin nedeni olarak gösterilebilir. Ayrıca yine aynı döneme denk

gelen 1972-1973 yıllarında yaşanan petrol krizinin etkisiyle girdi fiyatlarındaki artışlar da enflasyonun yükselmesinde büyük rol oynamıştır.

2.8. TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN TARİHÇESİ

Enflasyon olayı paralı mübadeleyle beraber vardır ve özellikle Rönesans ve reformlar dönemindeki coğrafi keşifler ve icatlar sayesinde altın ve gümüş arzındaki artışlar ile ticaret hacmi arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanmıştır (Demirci-Arıkan-Erdoğan, 2001: s.259).

2.8.1. 1923-1950 Dönemi

Türkiye'de 1923 ile 1929 yılları arasında sıkı para politikasına ve denk bütçe politikasına dayanan maliye politikasının başarıyla uygulanması sonucunda önemli bir enflasyon olayına rastlanmamıştır. 1929 yılından 1938 yılına kadar geçen sürede ise tüm dünyada etkili olan 1929 ekonomik buhranı Türkiye üzerinde de etkili olmuş, tarımsal ürünlerde ve hammadde fiyatlarındaki düşmeye bağlı olarak, genel fiyat düzeyinde azalmalar (deflasyon) meydana gelmiştir. 1923-1938 yılları arasında ortalama %29 oranında bir fiyat düşüşü yaşandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu dönemde sağlıklı bir fiyat tespiti yapılmadığı için, özellikle enflasyon değerlerine ait net veriler elde edilmemektedir (Eren, 2002: s.101).

Türkiye'de 1923 ile 1938 yılları arasında yaşanan önemli bir enflasyon olayı olmadığı ve bu dönemde sağlıklı bir fiyat tespiti yapılmadığı için, net verilerin elde edilmemesinden dolayı, aynı dönemde büyüme oranlarıyla, enflasyon oranları arasında ilişki incelenememiştir. 1938 yılından itibaren enflasyon rakamlarına ulaşılmasıyla birlikte, bu yıldan itibaren enflasyon oranlarıyla büyüme oranları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır (Turhan, 2007, s.53).

Türkiye'de, 1938-1945 döneminde enflasyon değerlerinde oldukça yüksek oranlarda dalgalanmalar yaşandığı, büyüme oranlarında ise aşırı bir dalgalanma durumuyla karşılaşılmadığı ve bu süreçte genelde büyümeden çok daralma gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu dönemde enflasyon oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişki incelendiğinde, 1939-1941 yılları arasında enflasyon ile büyüme arasında negatif ilişkiyi gösteren bir yapı gözlenirken, bu yapının 1942 yılında bozulduğu, bu yılda enflasyon ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Diğer yandan, 1942 yılından sonraki dönemi kapsayan 1943-1945 döneminde de enflasyon ve büyüme arasında pozitif bir ilişki söz konusu

olmasına rağmen, bu ilişkinin yapısı hem enflasyonun hem de büyümenin azalması biçiminde olmuştur (Turhan, 2007, s.53-54).

1945 yılında son bulan II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye’de savaş sonrası dışarıda yaşanan gelişmelere uyum sağlama çabasıyla beraber, içeride de siyasi ve ekonomik gelişmelere uyum sağlama çabası boy göstermişti. Çok partili sisteme geçiş sürecinin hızlandırılması, sanayileşme çabaları, dış ticarete ivme kazandırma ve Türk parasının değerini yeniden belirleme amacıyla yapılan 1946 devalüasyonu, savaş sonrasında Türkiye’nin değişen koşullara uyum sağlama çabasının birer göstergeleridir (Doğruel ve Doğruel, 2005: s.139-144). 1946 yılında yapılan devalüasyon, Türkiye’de yapılan ilk devalüasyon olarak tarihe geçmiştir.

1946 devalüasyonundan sonra, Devletlerin savaştan yeni çıkmış olması sebebiyle tarımsal ürünlere olan talebin çok yüksek olduğundan dolayı stokların çok ucuza satıldığı belirtilmiştir. Döviz sıkıntısı olmamasına rağmen 1947 yılında dış ticaret bilançosunun açık verdiği belirtilmektedir. (Demircan ve Ener, 2004). Bununla beraber, yapılan devalüasyon sonucunda üretimde beklenen bir artış sağlanamamış, devlet giderleri artmış, bütçe açıkları devam etmiş Türk parasının satın alma değeri düşmüş, devalüasyon yapılırken oluşan beklentinin aksine ithalat artarken ihracat azalmıştır. Buna göre Türkiye’de uygulanan ilk devalüasyon oldukça başarısız kabul edilmiştir (Çelebi, 2001).

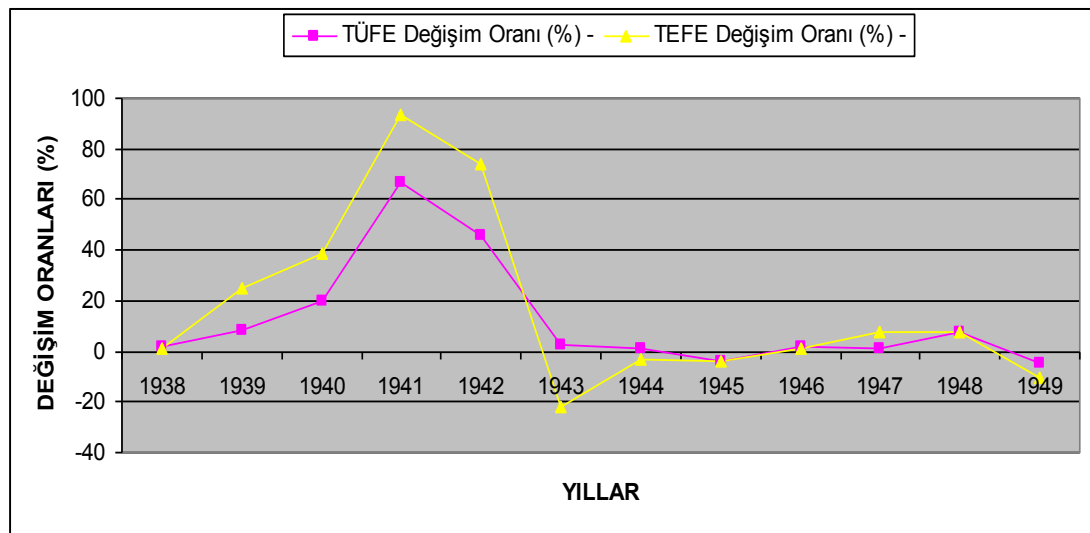
Türkiye’de 1923 ile 1938 yılları arasında yaşanan önemli bir enflasyon olayı olmadığı ve bu dönemde sağlıklı bir fiyat tespiti yapılmadığı için, net verilerin elde edilmemesinden dolayı, aynı dönemde enflasyon oranları arasında ilişki incelenememiştir. 1938 yılından itibaren enflasyon rakamlarına ulaşılmasıyla birlikte, bu yıldan itibaren enflasyon oranlarıyla arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Tablo 2.2. Türkiye’de 1923-1950 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100)

Yıl	TÜFE	Değişim Oranı (%)	TEFE	Değişim Oranı (%)
1938	100	-	100	-
1939	102.1	2.1	101.3	1.3
1940	110.8	8.5	126.6	25
1941	132.5	19.6	175.4	38.5
1942	220.9	66.7	339.7	93.7
1943	322	45.8	590.4	73.8
1944	330.1	2.5	459.3	-22.2
1945	333	0.9	444.6	-3.2
1946	320.4	-3.8	427.7	-3.8
1947	325.2	1.5	433.3	1.3
1948	329.7	1.4	466.7	7.7
1949	354.5	7.5	503.5	7.9
1950	339.2	-4.3	452.2	-10.2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.2. 1938 baz yılına göre 1938-1950 dönemine ait TÜFE ve TEFE enflasyon oranlarını göstermektedir. 1938-1950 döneminde her iki fiyat endeksine göre hesaplanan enflasyon değerinde aşırı oranlarda dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. Ayrıca en yüksek enflasyonun yaşandığı tarih 1942 yılıdır. Bu yılda gerçekleşen TÜFE değeri % 66.7 ve TEFE değeri de % 93.7 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 2.2. Türkiye’de 1938-1950 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)

Kaynak: Tablo 2.2’den düzenlenmiştir.

Tablo 2.2 verileriyle oluşturulan Grafik 2.2’de 1938-1950 döneminde her iki fiyat endeksinde meydana gelen aşırı dalgalanma daha net olarak gözlenmektedir.

2.8.2. 1950-1960 Dönemi

1946 yılındaki devalüasyonun ağır sonuçları karşısında ülkede 1950 yılında iktidar değişikliği yaşanmıştır. Ancak 1946 sonrası 1953 yılına kadar gittikçe yükselen dış ticaret açıkları, önceden biriktirilen altın ve dövizin kullanımı ve bu dönemde başlayan dış yardım ve borçlanmalar açıkların sürmesine neden olurken ithalatın devam etmesini sağlamış, ancak ihracatın azalması ve dış kaynakların sınırına gelmesi nedeniyle ithalata sınırlama zorunluluğu doğmuştur. İthalatın sürekli artmasına rağmen ihracatın artmaması, yurtiçinde yeterli sermaye birikiminin olmaması, borçlanma gibi dış kaynakların sınıra dayanması, dış ödemelerin 1953 yılından başlayarak gittikçe artan bir sorun haline gelmesi hükümeti yeni önlemler alma arayışlarına sokmuştur (Kepenek ve Yentürk, 1994: s.108-111).

1954 yılından sonra gerek dış ticarete, gerekse tarım sektöründe meydana gelen tıkanmalardan dolayı, dış ticaret ve tarım yoğun sanayileşme terk edilmiş, onun yerine, iç pazara yönelik tüketim malları üretimini ön plana çıkaran, ithal ikameci politikaların tercih edildiği sanayileşme çabalarına öncelik verilmiştir. İthal ikameci sanayileşme politikaları da ülkedeki dış ticaret açıklarının giderilmesinde önlem olmamakla beraber, o dönemde yaşanan enflasyon oranları ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatının ekonomi politikası uygulanması gerektiğini belirtmesi üzerine, Türkiye dış kaynakların kesilmemesi için yeni bir politika uygulamasına gitmiş ve 1958 kararları alınmıştır (Turhan, 2007, s.55).

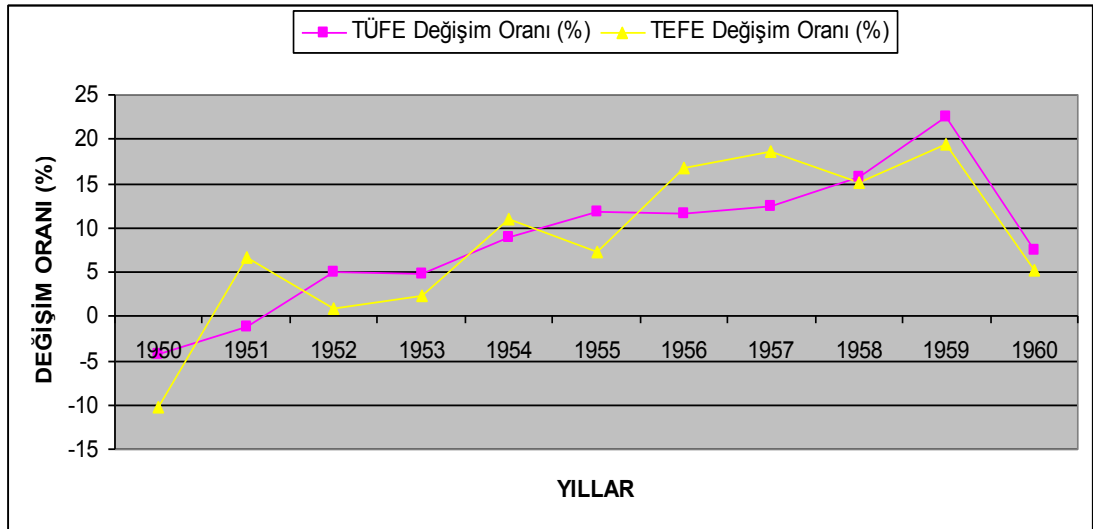
1958 kararları sonucunda devalüasyona gidilmiş, KİT ürünlerinin fiyatları yükseltilmiş, para arzı daraltılmış ve ithal ikameci sanayileşme yerine liberal politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde KİT ürünlerinin fiyat artışı ve uygulanan devalüasyon fiyatlar genel düzeyinin artmasına yol açmıştır. Dış piyasalarda fiyatların düşük olmasına rağmen, dış krediler nedeniyle ithalat artmaya devam etmiş, ihracat azalmış ve kısa vadeli dış kredilere dayanarak uygulanan liberal politikalar daha önceki politikalar gibi başarısızlığa uğramıştır (Demircan ve Ener, 2004; Eroğlu, 2003).

Tablo 2.3. Türkiye’de 1950-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100)

Yıl	TÜFE	Değişim Oranı (%)	TEFE	Değişim Oranı (%)
1950	339.2	-4.3	452.2	-10.2
1951	335.5	-1.1	482.5	6.7
1952	352.6	5.1	486.3	0.8
1953	369.5	4.8	497.5	2.3
1954	402.8	9	552.2	11
1955	450.7	11.9	592	7.2
1956	502.6	11.5	691.5	16.8
1957	565.4	12.5	820.8	18.7
1958	654.1	15.7	944.7	15.1
1959	802	22.6	1128.9	19.5
1960	861.3	7.4	1188.7	5.3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.3’de 1950-1960 dönemine ait TÜFE ve TEFE değerleri ve değişim oranları 1938 baz yılına göre gösterilmiştir. Söz konusu dönemde gerçekleşen enflasyon oranlarına bakıldığında 1954 yılına kadar enflasyon büyüklüğünde önemli bir gelişme olmadığı, 1954 yılından itibaren ise ülkeyi yeni bir istikrar politikası arayışına götüren sebeplerden dolayı fiyatlar genel düzeyinde yükselmeler yaşandığı görülmektedir. 1950’li yıllara kadar geçen süreçte fiyatlar genel düzeyinin, 1929 Bunalımı, İkinci Dünya Savaşı gibi dış sebeplerden kaynaklandığı, bu dönemden itibaren ise ülkede uygulanan ekonomi politikaları ve politika arayışlarından kaynaklandığı gözlenmektedir. Yine bu dönemde cumhuriyet kuşağına ait tasarruf yapan bireylerin yerini, üretimin yapılamadığı bir ortamda daha çok tüketmek isteyen bir kuşağın oluşturduğu bireyler almıştır. Bir yanda uygulanan politikaların sonucunda zenginlesen bireylerden oluşan tüketim toplumu, diğer yanda ise hayat şartlarının ağırlığından şikayet eden bireylerden oluşan bir toplum oluşmuştur (Doğruel ve Doğruel, 2005: s.159).

Grafik 2.3. Türkiye’de 1950-1960 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)
Kaynak: Tablo 2.3’den düzenlenmiştir.

Grafik 2.3’ e göre 1950 yılında her iki endeks de negatif değerlidir. Sonraki dönemlerde endekslerde artışlar meydana gelmiş ancak pek fazla dalgalanma göstermemiştir. İlgili dönemde en yüksek TEFE ve TÜFE oranları ise 1959 yılında yaşanmıştır.

2.8.3. 1960-1970 Dönemi

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, asker ve sivil yöneticilerin ortak görüşlerine dayanarak, ülke ekonomisinin kalkınmasının belirli bir plan dahilinde gerçekleşmesi kararlaştırılmış ve buna dayanarak Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı ve 15 yıllık bir süreyi kapsayan planın, ilk bölümü 1963 ile 1968 yılları arasında uygulamaya konmuştur. Birinci Kalkınma Planında öncelik sanayileşme olmuştur. İthal ikameci ve kamu kesimine ağırlık veren bir sanayileşme modeli izlenmiştir. Ayrıca bu dönemde özel yatırımlardaki gelişmenin plan hedeflerini aştığı belirtilmiştir (Tokgöz, 2001: s.16).

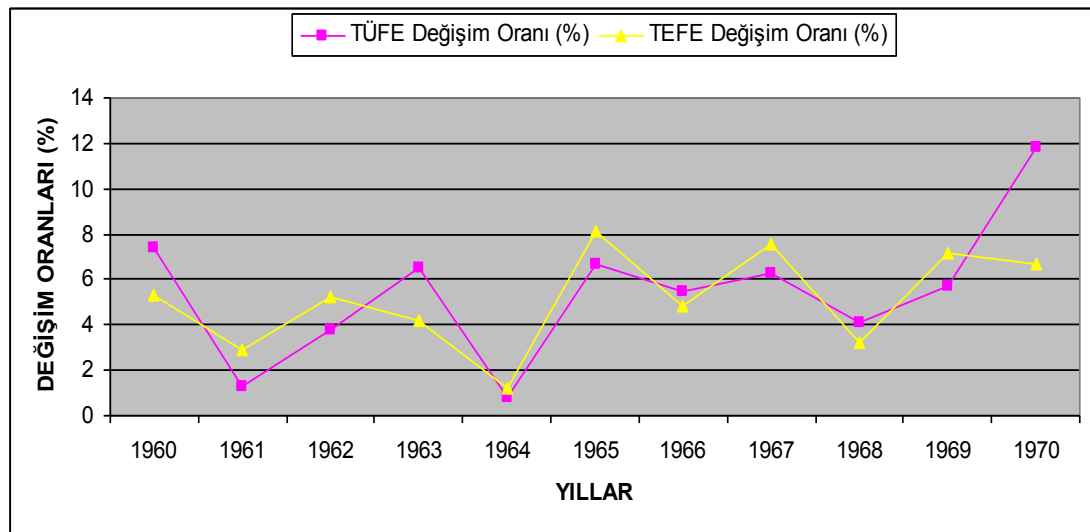
Türkiye’de Birinci Kalkınma Planı, ekonomide yüksek büyüme hızı ve fiyat istikrarının yaşandığı dönem olmuştur. Bu durum, fiyat istikrarı ile büyüme arasında olumlu bir ilişki izlenimi ortaya çıkarmıştır (Şahin, 1995: s.166).

Tablo 2.4. Türkiye’de 1960-1970 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100 ve 1967=100)

Yıl	TÜFE	Değişim Oranı (%)	TEFE	Değişim Oranı (%)
1960	861.3	7.4	1188.7	5.3
1961	872.5	1.3	1223.2	2.9
1962	905.7	3.8	1292.9	5.2
1963	964.5	6.5	1347.2	4.2
1964	972.3	0.8	1363.4	1.2
1965	1037.4	6.7	1473.8	8.1
1966	1094.5	5.5	1544.6	4.8
1967	1163.4	6.3	1662	7.6
1968	1211.1	4.1	1715.2	3.2
1969	1280.1	5.7	1838.6	7.2
1970	1431.2	11.8	1961.8	6.7

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.4’te Birinci Kalkınma Planının başlangıç yılı olan 1963 yılından itibaren TEFE ve TÜFE büyüklüğünde önemli bir dalgalanmanın olmadığı ve ılımlı bir enflasyonun yaşandığı görülmektedir. 1964 yılında TEFE oranında % 0,8, TÜFE oranında ise % 1,2 düzeyiyle bu dönemin en düşük değerlerine ulaşılmıştır. Ayrıca TÜFE ve TEFE oranlarında en yüksek değerlere ise sırasıyla %6,7 ve % 8,1 düzeyiyle, 1965 yılında ulaşılmıştır. Ayrıca Birinci Kalkınma Planının geçerli olduğu 1963 ile 1967 yılları arasında ortalama TÜFE rakamları % 5,16, TEFE rakamları ise % 5 olarak gerçekleşmiştir (Turhan, 2007: s.58).

Grafik 2.4. Türkiye’de 1960-1970 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)
Kaynak: Tablo 2.4’ten düzenlenmiştir.

Türkiye’de 1960-1970 dönemine ait TÜFE ve TEFE değişim oranlarını gösteren Grafik 2.4’e göre ilgili dönemde her iki endekste de çok fazla dalgalanmalar gözlenmemektedir. Ancak Türkiye’de enflasyonun etkilerinin hissedilmeye başladığı yıl olarak bilinen 1970 yılında TÜFE hızlı bir şekilde yükselişe geçmiştir.

2.8.4. 1970-1980 Dönemi

Birinci Kalkınma Planının başarısının ardından, 1968-1972 yılları arasında İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanmaya başlamıştır. Bu plan Birinci Plandan farklı olarak, tarım, madencilik, imalat sanayi, inşaat, hizmetler ve kamu kesimi olmak üzere bütün sektörler tek tek ele alınarak çok kesimli olarak planlanmıştır. Ayrıca İkinci Planda tüm sektörler ulusal ve uluslararası olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (Turhan, 2007: s.59).

Bununla beraber, bu planda da birinci planda olduğu gibi sanayi sektörüne özel bir önem verilmiştir. İkinci Kalkınma Planında GSMH büyüme hızının ortalama yıllık % 7 düzeyinde olması, sanayi sektörünün sürükleyici rol oynaması ve ekonomideki enflasyonist ve deflasyonist eğilimlere izin verilmemesi gibi hedefler belirlenmiştir (Tokgöz, 2001: s.20; Turhan, 2007: s.60).

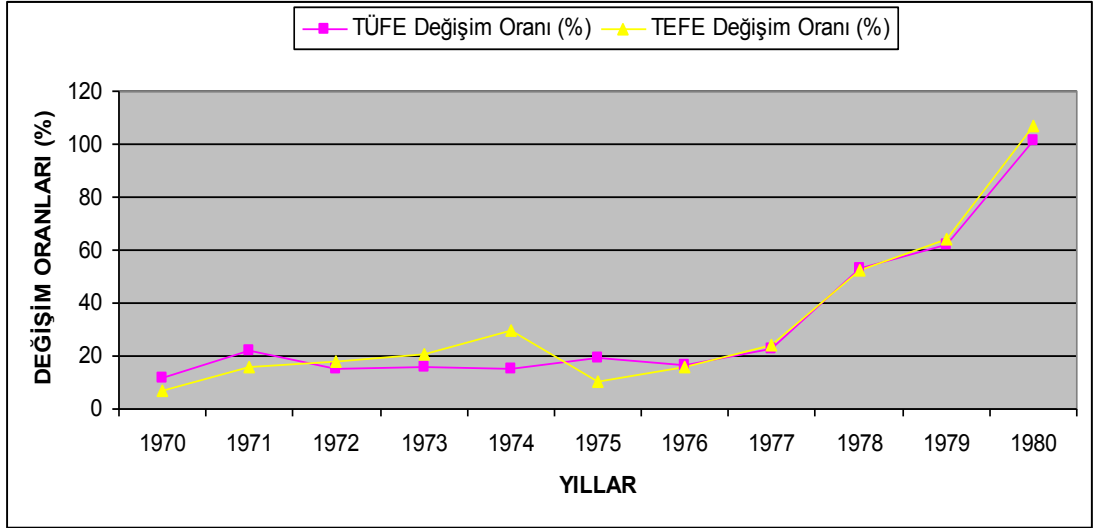
Tablo 2.5. Türkiye’de 1970-1980 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1967=100)

Yıl	TÜFE	Değişim Oranı (%)	TEFE	Değişim Oranı (%)
1970	1431.2	11.8	1961.8	6.7
1971	1743.2	21.8	2273.8	15.9
1972	2009.9	15.3	2683	18
1973	2327.5	15.8	3233.1	20.5
1974	2685.9	15.4	4199.8	29.9
1975	3196.2	19	4623.9	10.1
1976	3720.4	16.4	5345.3	15.6
1977	4557.5	22.5	6633.5	24.1
1978	6986.7	53.3	10122.7	52.6
1979	11318.4	62	16591.1	63.9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.5 İkinci Kalkınma Planının uygulanmaya başlamasından itibaren, ilk yıllarda ılımlı giden enflasyon oranları göstermektedir. Enflasyon yaşanan sıkıntılardan sonra tek haneli rakamlardan çift haneli rakamlara dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte gerçekleşen en yüksek TÜFE ve TEFE rakamları, sırasıyla % 62 ve % 63.9 olarak, 1979 yılında gerçekleşmiştir.

Üçüncü Kalkınma Planı; her ne kadar 15 yıllık bir istikrar arayışının üçüncü dilimi olarak yürürlüğe girse de, diğer istikrar planlarında istenen hedeflere ulaşamaması ve özellikle sanayide beklenen gelişmelerin olmaması nedeniyle yapısal bir değişikliğe gidilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bundan dolayı, Üçüncü kalkınma Planı, 22 yıllık bir stratejinin ilk adımı olarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca ilk iki planda istikrar ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli sorunlar yaşandığı için bu planda istikrar içinde kalkınma öncelikle yer almıştır. Bunun için planın uygulanmasını aksatacak durumların ortadan kaldırılması veya asgariye indirilmesi şart olarak görülmüştür (Avcı,1988: s.33). 22 yıllık bir sürecin ilk adımı olan Üçüncü Kalkınma Planında başlıca ekonomik hedefler; GSMH büyüme hızının yıllık ortalama % 7,9 seviyesinde gerçekleşmesi, sanayinin milli gelir içindeki payının yükselmesi ve plan döneminde 291 milyar TL büyüklüğünde yatırım yapılması olarak belirlenmiştir (Tokgöz, 2001: s.23; Turhan, 2007: s.61).

Grafik 2.5. Türkiye’de 1970-1980 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)
Kaynak: Tablo 2.5’ten düzenlenmiştir.

Grafik 2.5’e göre Üçüncü Plana ait dönemde gerçekleşen en yüksek TÜFE değeri 1975 yılında % 19, TEFE değeri ise 1974 yılında % 29,9 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon rakamları artış hızını devam ettirerek, 1979 yılında 1973 ile 1979 yılları arasındaki en yüksek değerlere ulaşmıştır. 1979 yılında TÜFE değeri % 62, TEFE değeri ise % 63,9 olarak gerçekleşmiştir. Planlı dönemde gerçekleşen yıllık ortalama TÜFE değeri % 17,82, TEFE değeri ise %20,04 olarak gerçekleşirken, 1973 yılından 1979 yılına kadar geçen süreçte ise, yıllık ortalama

TÜFE değeri % 29,2, TEFE değeri ise % 30,95 olarak gerçekleşmiştir (Turhan, 2007: s.62).

2.8.5. 1980-1999 Dönemi

1980’li yıllarda ekonomide yaşanan; enflasyon, borç sıkıntısı, üretimde daralma ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanamaması gibi konular damgasını vurmuştur (Turhan, 2007: s.4). Bütün bu sorunların yanı sıra, 1980’lerin ikinci yarısından itibaren isbaşına gelen koalisyon hükümetleri de uzun dönemli iktisat politikaları izlemekte ve bütçe disiplinini sağlamakta başarılı olamamışlardır (Pamuk, 2007: s.19).

1970’li yılların başında yaşanan petrol şokunun ardından yapılması gereken yapısal ve mali reformların yapılamaması, gereken önlemlerin zamanında alınamaması ve bu dönemde uygulanan sabit kur politikası sonucunda Türk lirasının aşırı değerlenmeye başlaması, reel ücretlerde meydana gelen artışlar, cari işlemler açığına ve dış finansman ihtiyacının artmasına neden olmuştur (Şahin, 2006: s.244, Turhan, 2007: s.64).

Takip eden yıllarda yaşanan finansman sıkıntıları, yüksek enflasyon, ihracatın ithalatı karşılama oranının giderek azalmaya başlaması, yurtiçi tasarrufların yetersizliği nedeniyle yatırımların yapılamaması, başta kısa vadeli olmak üzere ülkeye büyük yük getiren dış borç sorunu, ithal ikameci sanayileşme stratejisinin başarısızlıkla sonuçlanması, özel sektörün yetersiz kalması ve ekonominin bütün yükünün kamu kesiminin omuzlarında kalması vs. gibi bir takım sorunlar, sonuçta Türkiye’de 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararlarının alınmasına neden olmuştur (Turhan, 2007: 64).

24 Ocak istikrar politikasının temelini; dış açıkların kapatılması ve yabancı sermayenin özendirilmesi, imalat sanayi ve ihracatta özel sektörün ön planda olması, enflasyonun kontrol altına alınması, ekonomide büyümenin yaşanması, mevcut kapasitenin kullanılması, döviz darboğazını asmak için ihracatın özendirilmesi amacıyla kurların serbest bırakılması, tasarrufları arttıracak ve yatırımları engellemeyecek düzeyde faiz oranlarının belirlenmesi gibi ekonomiyi iyileştirmeye yönelik politikalar oluşturmaktadır (Parasız, 1998: s.196; Şahin, 1995: s.177-191; Kepenek ve Yentürk, 1994: s.179).

Alınan bu kararlarla birlikte Türkiye ekonomisinde büyük bir değişim başlamıştır. Uzun yıllardan beri uygulanmakta olan İthal İkameci Sanayileşme

Stratejisi terk edilerek, ihracata dayalı ve serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir sistem uygulanmaya başlanmıştır. Devletin ekonomideki rolünün azaltılarak yerine özel sektörün teşvik edildiği bu dönem, Türk ekonomi tarihinde bir milat olarak kabul edilmektedir (Turhan, 2007: s.64).

1980 öncesi istikrar politikalarının sebep olduğu bütün dengesizliklerin ve krizlerin en önemli nedeni olarak, döviz darboğazının bir türlü aşılammaması gösterilebilir. İhracatı artırmak için sadece döviz kurlarında yapılan bir değişiklikle, ihracatın sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde artırılamayacağı ortaya çıkmıştır. Bunun için; 24 Ocak kararlarının temel politikaları; Türkiye'nin dışa açılması, ihracatın teşvik edilmesi, gümrüklerin indirilmesi, yabancı sermayenin geri çekilmesi ve döviz konusundaki tüm kısıtlamaların kaldırılması şeklinde belirtilebilir.

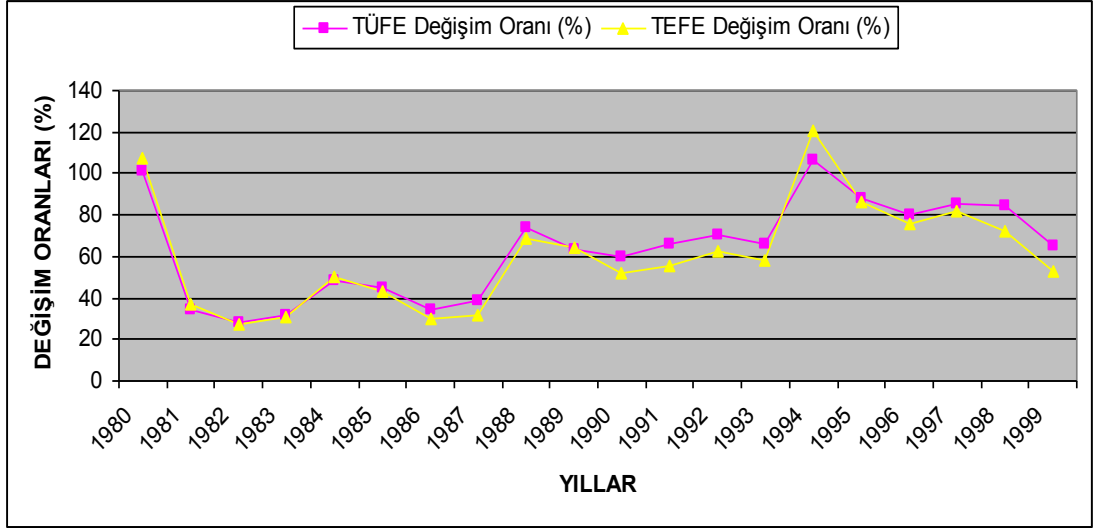
Tablo 2.6. Türkiye’de 1980-1999 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1987=100)

Yıl	TÜFE	Değişim Oranı (%)	TEFE	Değişim Oranı (%)
1980	22795.3	101.4	34376.7	107.2
1981	30545.7	34	47027.3	36.8
1982	39220.6	28.4	59724.6	27
1983	51535.9	31.4	77940.6	30.5
1984	76479.3	48.4	117144.8	50.3
1985	110895	45	167751.3	43.2
1986	149264.7	34.6	217405.7	29.6
1987	207328.6	38.9	287193	32.1
1988	360129.8	73.7	483345.8	68.3
1989	588092	63.3	792203.7	63.9
1990	942711.5	60.3	1206526.2	52.3
1991	1563958.4	65.9	1874941.8	55.4
1992	2660293.3	70.1	3039280.6	62.1
1993	4418747.1	66.1	4814220.5	58.4
1994	9115875.3	106.3	10624984.6	120.7
1995	17137845.6	88	19762471.4	86
1996	30911933.2	80.4	34775574.7	76
1997	57411782.7	85.7	63218658.5	81.8
1998	106017629.8	84.7	108629842.8	71.8
1999	174787793.1	64.9	166270384.3	53.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.6 1987 baz fiyatlarına göre 1980-1999 dönemine ait TÜFE, TEFE ve değişim oranlarını göstermektedir. Buna göre, 24 Ocak 1980 kararlarından itibaren enflasyon oranları yüksek düzeyde kalmaya devam etmiştir. Her ne kadar kararların ardından, 1981 ve 1982 yılında enflasyon değerlerinde düşüşler yaşanmış

olsa da, 1983 yılından itibaren yeniden yükselişe geçmiş ve yüksek enflasyon rakamları Türkiye ekonomisinde kronik bir hale gelmeye başlamıştır. 1980 yılından itibaren, 1993 yılına kadar geçen süreçte, kararların alındığı 1980 yılında TÜFE değeri % 101,4 ve TEFE değeri % 107,2 oranıyla en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1993 yılına kadar geçen sürede ortalama TÜFE büyüklüğü % 54,40, TEFE büyüklüğü ise % 51,22 olarak gerçekleşmiştir (Turhan, 2007: s.65).

Grafik 2.6. Türkiye’de 1980-1999 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)
Kaynak: Tablo 2.6’den düzenlenmiştir.

Tablo 2.6 verilerinden faydalanarak hazırlanan Grafik 2.6 1980-1999 dönemine ait enflasyon endekslerinde meydana gelen dalgalanmaları daha net görmemizi sağlamaktadır.

1980 sonrası yaşanan dönüşümün bir parçası olarak, 1980’li yıllardan önce % 25 düzeyinde gerçekleşen bir enflasyon oranı çok yüksek olarak algılanıp ve kriz göstergesi sayılırken, 1980 sonrasında % 25 gerçekleştirmek istenen enflasyon oranı olarak amaçlanmaya başlanmıştır (Kepenek, 1994: s.440).

Bu dönemde 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde yaşanan yüksek enflasyonun nedenleri arasında; sürekli yaşanan dış açıkların para basma yoluyla giderilmesi, bütçe açıklarının telafisinde politik kaygılar sebebiyle harcamaların kısılmaması ve bunun yerine monetizasyona gidilmesi ekonomide enflasyonun sürekli yüksek düzeylerde kalmasına sebep olduğu belirtilmiştir (Parasız, 2001: s.353).

1993 yılından itibaren, döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar, mali piyasalarda giderek artan dengesizlikler, yüksek düzeyde seyreden enflasyon oranları, geleceğe dair beklentilerin kötümser hale gelmesine neden olmuştur, 1994 yılının ilk aylarında yüksek düzeydeki kamu kesimi açıklarının Merkez Bankası kaynaklarıyla finanse edilmesi ve aynı zamanda hazinenin iç borçlanma ihalelerinin iptal edilmesi likidite artısına neden olmuştur. Artan likiditenin fiyatlar üzerinde baskı oluşturmaması için döviz satış yönteminin seçilmesi ve faiz oranlarının piyasaya uygun hareket edememesi nedeniyle, kurlar üzerindeki baskı oldukça artmış ve bununla beraber bankaların yüksek düzeyde açık pozisyon vermesinin de etkisiyle merkez bankası rezervleri hızla erimiştir (Peker, 2004: s.126; Turhan, 2007: s.67).

Türkiye’de batı ekonomilerinde yaşanan durgunluğun dış ticaret hacmini, özellikle ihracatı negatif etkilemesi, uluslararası finansal piyasaların küreselleşmesine uyum sağlanamaması, Türk lirasının aşırı değerlenmesi, yurt içi tasarruf oranının düşük düzeyde gerçekleşmesi, sıcak para girişinin hızlandırılması amacıyla yüksek reel faiz politikasının izlenmesi, cari işlemler açığının; 1992 yılında 942 milyon dolardan, 1993 yılında 6,4 milyar dolara yükselecek şekilde hızla artması ve yine bu dönemde yaşanan terör olaylarına karşı, yüksek düzeyde gerçekleşen savunma ve güvenlik harcamaları, yeni bir istikrar politikası kararları alınmasına zemin hazırlamıştır (Parasız, 2001: s.376; Turhan, 2007: s.68).

Bütün bu olumsuzlukların sonucunda; 5 Nisan 1994 yeni bir istikrar politikası uygulama kararı alındı. 5 Nisan kararlarının temelinde; mali piyasalarda istikrar sağlamak, fiyat artışlarını engellemek, kamu kesimi arasında gelir gider dengesi kurmak, ödemeler bilançosunun açıklarını daraltılması, KİT’lerin özelleştirilmesi, ve sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma sağlanması gibi ekonomide uzun dönemli iyileştirmeler sağlamayı hedefleyen politikalar oluşturmaktadır. 5 Nisan kararlarıyla beraber; döviz kurları serbest piyasaya bırakıldı ve böylece aşırı değerli Türk Lirası Dolar karşısında değer yitirerek 1 Dolar 15 bin TL kurundan 1 Dolar 32 bin TL seviyesine yükselmiştir. fiyatlardaki yükselmenin önüne geçebilmek için, KİT ürünlerine aşırı zamlar konulmuş, maaş ve ücretler neredeyse dondurularak halkın alım gücü zayıflatılmış ve böylece talep düzeyi düşürülerek harcamalar kısılmak istenmiştir. Talepte oluşan daralma tüm sektörleri ciddi şekilde sarsmıştı ve imalat sanayinde kapasite kullanım oranı, % 18’lik bir düşüşle % 64 düzeyinde gerçekleşmiş ve ekonomi ciddi şekilde daralmaya girmişti (Şahin, 1995: s.220-228).

Türkiye’de 1995 yılından itibaren parasal hedefleme, döviz kuru hedeflemesi, örtük enflasyon hedeflemesi ve açık enflasyon hedeflemesi olmak üzere dört çeşit para politikası rejimi uygulanmıştır. Bu para politikası rejimleri içerisinde parasal hedefleme ile döviz kuru hedeflemesi enflasyonun düşürülmesi ve istikrara kavuşturulmasında başarı sağlayamazken, 2002 yılında uygulanmaya başlanan örtük enflasyon hedeflemesi ve tamamlayıcısı olarak 2006 yılında uygulanmaya başlanan açık enflasyon hedeflemesi enflasyonun düşük seviyelerde istikrara kavuşmasında başarılı olmuştur. Para politikası rejim değişiklikleri enflasyonun seviyesini etkilediği gibi enflasyon sürekliliğinin seviyesini de etkileyebilmektedir (Oğuz, 2010: s.1).

Türkiye’de 1995 yılı sonrasında para politikası uygulamaları ve enflasyon gelişmeleri incelendiğinde, enflasyonun değişimine ilişkin üç dönem dikkatimizi çekmiştir. Birinci dönem, parasal hedefleme ile döviz kuru hedeflemesinin uygulandığı 1995-2001 yıllarında yaşanan “yüksek ve istikrarsız enflasyon” dönemi, ikinci dönem örtük enflasyon hedeflemesinin uygulandığı 2002-2005 yıllarında yaşanan “düşen enflasyon” dönemi ve üçüncü dönem açık enflasyon hedeflemesinin uygulandığı 2006-2009 yıllarında yaşanan ve “yıllık yüzde 9 etrafında dalgalanan düşük ve istikrarlı enflasyon” dönemi olarak adlandırılmıştır.

2.8.6. 2000-2010 Dönemi

5 Nisan kararlarının çok iyi koşullarda yönetilmemesi, bankacılık sektöründe yeterli düzenlemenin yapılmaması, sık sık değişen koalisyon hükümetlerinin kurulması nedeniyle oluşan siyasi istikrarsızlığın negatif etkileri, TCMB kaynaklarını kullanmadan yüksek reel faizler karşılığında devletin para piyasalarından borçlanmasının bütçeye getirdiği ağır yükler, bütçe açığının GSMH oranının % 11,6 gibi % 10 eşliğinden daha yüksek düzeyde gerçekleşmesi ve iç borç stokunun ise GSMH oranının % 21,7 gibi çok yüksek düzeyde gerçekleşmesi, enflasyonun hızlanma eğilimine girmesi, ve ekonomik daralmanın sürmesi nedeniyle Kasım 2000 yılında orta vadeli bir program devreye sokulmuştur (Turhan, 2007: s.68).

Kasım 2000 programıyla ilgili negatif beklentiler oldukça yüksekti. Türkiye’nin geçmişte IMF ile yaptığı ve başarısız şekilde sonuçlanan birçok programın ardından, yeniden IMF ile program yapılması programın başarısı hakkında kafalarda soru işareti oluşturmaktaydı. Uygulanan ekonomik programın Brezilya,

Tayland, Arjantin gibi ülkelerde başarısız olması, programın enflasyon düşerken ekonomik büyümeyi hızlandıracağına belirtilmesine rağmen böyle bir sonuca ulaşamayacağına dair negatif beklentiler, 2000 yılının Şubat ayında ülkeden dışarı oldukça yüksek oranda yabancı sermaye çıkışının olması, bankacılık sektöründe düzenlemelerin yetersiz kalması nedeniyle, kamu bankaları da dahil olmak üzere batık bankaların sayısının artması, cari açığın oldukça hızlı bir şekilde yükselmesi ve yükselen cari açığın sürdürülebilmesi için gerekli olan dış kaynakların, yabancı sermaye yatırımları yerine dış borçlanarak karşılanması, Kasım 2000 programı hakkında güven duyulmamasının nedenleri arasında gösterilmekteydi (Turhan, 2007: s.68).

Kasım ayında uygulamaya konulan program beklenevi verememiştir. Çünkü likidite sıkışıklığına bağılı olarak faizlerin aşırı derecede yükselmesi, reel döviz kurunun aşırı değeri lenmesi, TMSF 'ye devredilen bankaların mali durumlarının iyice bozulması, enflasyon hedefinin tutturulamaması ve devalüasyon beklentilerinin engellenememesi sonucunda sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçiş yapılmıştır. Böylece 2000 yılında uygulanmaya başlanan program yerine Şubat 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı(GEGP) uygulanmaya başlanmıştır.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel hedefi, kamu borçlarının yükselmesine yol açan borç dinamiğini ve sürdürülemez hale gelen borç krizini ortadan kaldırıp, Türkiye ekonomisini, dış yardıma muhtaç olmayacak bir yapıya kavuşturmak şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca; yurtiçi talebin daraltılması için kamu kesimi harcamalarını kısmak ve ihracatın teşvik edilmesi için ücret maliyetlerinden ve tarımsal ürün fiyatlarından sağlanacak tasarruflar öngörülmüştür. Bununla beraber; sosyal güvenlik, özelleştirme ve tarım kesimine yönelik yapısal nitelikli dönüşümler, döviz kuru nominal çıpasına dayalı para programı, bankacılık sektörü reformu, mali saydamlık ve mali yönetim ve son olarak özel yerli ve yabancı sermayenin Türkiye ekonomisindeki rolünün artırılması hedeflenmiştir (Yeldan, 2001).

Türkiye'de Ocak 1995-Şubat 2001 döneminde uluslararası petrol piyasasındaki dalgalanmalar, Güneydoğu Asya, Rusya ve Brezilya Krizleri kaynaklı uluslararası finans piyasalarındaki dalgalanmalar gibi dışsal şoklar ile Marmara Depremi, gevşek maliye politikası uygulamaları ve yapısal sorunlar kaynaklı bankacılık sektörü ve finansal kriz gibi içsel şoklar enflasyon hareketlerinin belirleyicileri olmuştur. Bu dönemde döviz kuru ve parasal hedeflerin kullanılarak

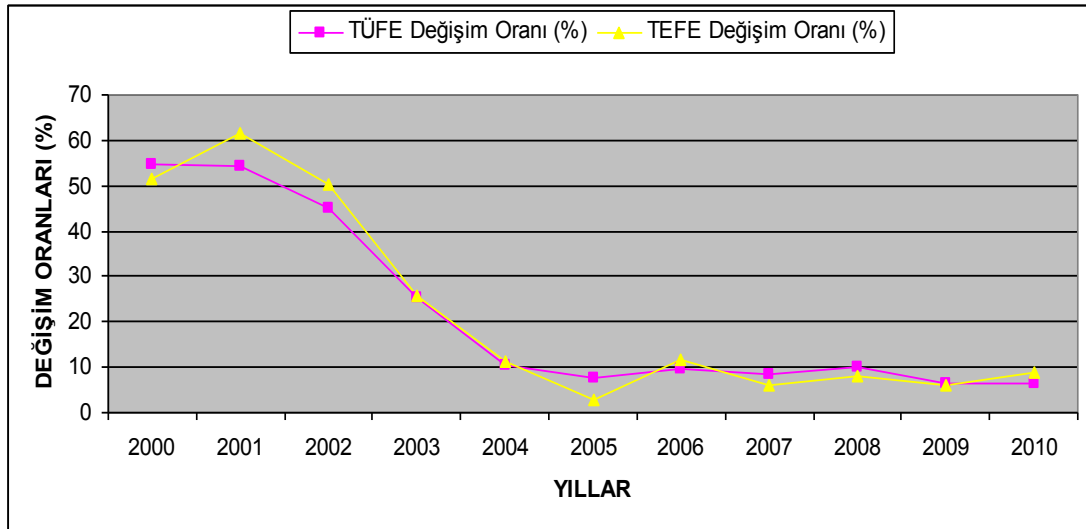
enflasyonun kontrol edilmesini öngören para programları uygulanmış, enflasyonun düşürülmesinde geçici başarılar kazanılmış, ancak enflasyon ortalama yüzde 74 gibi yüksek bir seviyenin altına çekilememiştir (Oğuz, 2010: s.4).

Tablo 2.7. Türkiye’de 2000-2010 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1987=100 ve 2003=100)

Yıl	TÜFE Değişim Oranı (%)	TEFE Değişim Oranı (%)
2000	54.9	51.4
2001	54.4	61.6
2002	45	50.1
2003	25.3	25.6
2004	10.6	11.1
2005	7.72	2.66
2006	9.65	11.58
2007	8.39	5.94
2008	10.06	8.11
2009	6.53	5.93
2010	6.4	8.87

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Tablo 2.7’de 2000-2010 dönemine ait enflasyon rakamları verilmiştir. 5 Nisan kararlarının alındığı sene TÜFE değeri % 106,3, TEFE değeri ise % 120,7 oranıyla Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamlarına ulaşmıştır. 24 Ocak istikrar kararlarında olduğu gibi, 5 Nisan kararlarının alındığı 1994 yılında enflasyon üç haneli olarak gerçekleşmiş; ancak sonraki yıllarda düşüşler yaşanmış, 1999 yılında TÜFE; % 106 değerinden % 64,9’a, TEFE ise % 120 değerinden % 53,1 seviyesine kadar gerilemiştir. 1999 yılından itibaren ülkede yeniden bir kriz havası oluşmasına rağmen, enflasyon da ciddi artışlar görülmemiş ve 2001 Şubat krizi sonrasında, uygulama kararı alınan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla beraber fiyatlar genel düzeyinde sürekli azalmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda 2010 yılında gerçekleşen TÜFE değeri % 6.4 ile son yılların en düşük enflasyon seviyesi olarak tarihe geçmiştir.

Grafik 2.7. Türkiye’de 2000-2010 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)
Kaynak: Tablo 2.7’den düzenlenmiştir.

Grafik 2.7 2000 yılından sonra gerçekleşen TÜFE ve TEFE değişim oranlarını göstermektedir. Buna göre 2000’li yılların başından itibaren enflasyon endeksleri sürekli düşüşler yaşarak tek haneli rakamlara kadar gerilemiştir.

1995-2001 döneminde enflasyonun arzu edilen seviyelere düşürülememesinde, para politikasının mali baskınlığa göre şekillenmesi ve enflasyonla mücadele yerine piyasalarda finansal istikrarı sağlamaya odaklanmak zorunda kalınması etkili olmuştur. Ayrıca, bu dönemde yüksek kamu finansman açıklarının azaltılmasına, cari açık - döviz kuru hareketlerinin enflasyon üzerindeki etkisinin sınırlandırılmasına, yapısal reformların uygulanmasına ve enflasyon beklentilerindeki katılığın kırılmasına yönelik gerekli önlemlerin alınmaması enflasyondaki düşüşü sınırlamıştır.

Bu çerçevede, Türkiye tarihinin bugüne dek görülmemiş en kararlı dezenflasyon politikası başlatılmıştır. Bu anlamda, TCMB' nin siyasi otoriteden tam olarak bağımsız bir statüye sahip olması, TCMB' yi enflasyonla mücadele konusunda oldukça güçlü yetkiler ile donatmıştır. 2002–2007 döneminde enflasyonun hızla gerilemesi ve ekonomide mali baskınlığın önemli ölçüde azalması, TCMB' nin daha önceleri örtülü uygulanan enflasyon hedeflemesi rejimine 2006 yılı başında resmen geçiş yapmasını mümkün kılmıştır. Sonuç olarak, etkin biçimde uygulanan mali disiplinin de katkısıyla güçlü dezenflasyon politikası meyvelerini vermiş ve 2000 öncesinde yıllık ortalama % 60’ın üzerinde olan enflasyon oranı 2005 yılında tek haneli seviyelere gerilemiştir (Çamlıca, 2010: s.34).

TCMB 2002-2005 döneminde mali disiplin ve döviz kuru geçişkenliğinde gözlemlenen olumlu gelişmeler ile iletişim politikalarının, şeffaflığın ve kurumsal alt yapısının iyileştirilmesini takiben 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiğini duyurmuştur. Açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesiyle enflasyon tahminlerini kamuoyuyla paylaşmış ve hesap verebilirlik mekanizmasını devreye sokmuştur. Bu çerçevede, TCMB enflasyon hedeflerini 2006 için yüzde 5, 2007 için yüzde 4 ve 2008 için yüzde 4 olarak belirlerken, 2006 yılı hedefiyle tutarlı enflasyon tahminlerini çeyrekler itibariyle hedefle tutarlı patika adı altında açıklamıştır. Hedefle tutarlı patikanın etrafında aşağı ve yukarı yönlü 2 puanlık bir belirsizlik aralığı oluşturan TCMB, bu aralığın dışına çıkılması halinde hesap verebilirlik ilkesi gereği, sapmanın nedenlerini ve alınması gereken önlemleri yayınlayacağı bir raporla Hükümete ve kamuoyuna açıklayacağını duyurmuştur. Bu patika para tabanı ve net iç varlıklar gösterge hedeflerinin yerine enflasyon gözden geçirme kriteri olarak kullanılmıştır (Enflasyon Hedeflemesinin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılına Para ve Kur Politikası, TCMB Basın Duyurusu, No: 2005/56).

2007-2009 yıllarında ise açık enflasyon hedeflemesinin genel çerçevesi değişmemiş, kısa vadeli faizler politika aracı olarak kullanılırken enflasyon tahminleri ek çıpa olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Bu dönemde öngörülebilirliğin ve hesap verebilirliğin artırılmasına ilişkin uygulamaların geliştirilmesi sürdürülmüştür. TCMB, 2007 yılında enflasyon raporunda yer alan enflasyon tahminlerini iki yılı kapsayacak bir süre için açıklamaya başlamıştır.

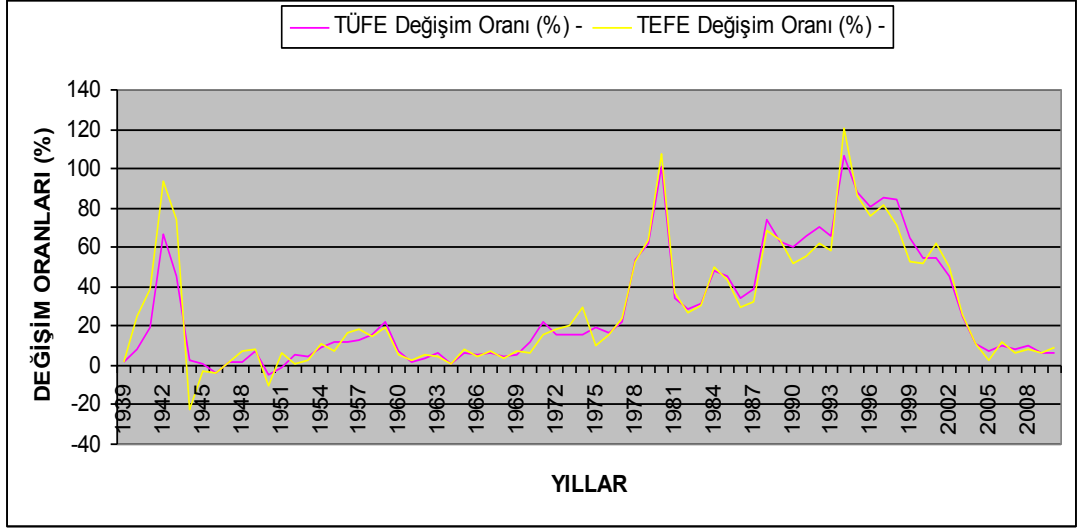
2006 yılında uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar ve petrol fiyatlarındaki artışlar enflasyonun hedefin üzerinde kalmasında etkili olurken, 2007 yılında ve 2008 yılının ilk yarısında petrol fiyatlarının yanı sıra gıda ve diğer emtia fiyatlarındaki artışlar enflasyondaki düşüşü engellemiştir. TCMB şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda enflasyon hedeflerinin neden tutturulamadığını detaylı olarak açıkladığı mektupları hükümete sunmuş ve bu mektupları kamuoyu ile paylaşmıştır. Ayrıca, Banka mektuplarda yer alan açıklamalara dair kapsamlı değerlendirmeleri de Enflasyon Raporlarına eklemiştir. Açık enflasyon hedeflemesinin uygulandığı dördüncü yıl olan 2009 yılında enflasyon belirlenen hedef aralığının içerisinde kalmıştır. 2009 yılı sonunda açıklanan '2010 Yılında Para ve Kur Politikası' duyurusunda da enflasyon hedeflemesi uygulamasının daha önceki yıllarda olduğu gibi devam ettirileceği ifade edilmiştir. 2010 yılı enflasyon hedefi yüzde 6,5 olarak

hedeflenirken 2011 yılı için yüzde 5,5 ve 2012 yılı için yüzde 5 olarak belirlenmiştir (TCMB, 2009, s.10-11.).

2010 yılında küresel ekonomi kademeli olarak toparlanmaya devam ederken, küresel krizin kaynağı olan gelişmiş ekonomilerdeki toparlanma daha yavaş ve kırılgan bir görünüm arz etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde gerek finansal kuruluşların ve firmaların, gerekse hane halkının bilanço onarım sürecinin devam etmesi, özel tüketim ve yatırımın iktisadi faaliyetteki toparlanmaya verdiği desteği sınırlamaktadır. İşgücü piyasasındaki toparlanmanın iktisadi faaliyete kıyasla daha yavaş olması da özel tüketimi sınırlayan bir diğer faktördür. Gelişmekte olan ekonomilerdeki toparlanmanın ise daha hızlı ve istikrarlı biçimde gerçekleştiği gözlenmektedir. Nitekim, aralarında ülkemizin de bulunduğu birçok gelişmekte olan ülkede üretim, 2010 yılında kriz öncesi seviyelerinin üzerine çıkmış, bu ülkelerdeki işgücü piyasaları da daha istikrarlı bir iyileşme göstermiştir. Bu çerçevede, 2010 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin toparlanma hızları arasındaki ayrışma daha da belirginleşmiştir. (TCMB, 2010, s.1-4).

Krizin finansal piyasalar üzerindeki etkisinin hafiflemesiyle birlikte, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (Merkez Bankası) 14 Nisan 2010 tarihinde, kriz sırasında alınan likidite önlemlerinin geri alınmasını ve para politikasının operasyonel çerçevesini normalleştirmeyi içeren çıkış stratejisini açıklamıştır. Merkez Bankası, kredi piyasasında gözlenen olumlu gelişmeleri ve iktisadi faaliyetteki toparlanma eğilimini de dikkate alarak, kriz döneminde devreye sokulan geçici likidite desteklerini geri çekmiş, bu kapsamda piyasaya ihtiyacından fazla sağlanan likiditeyi kademeli olarak azaltırken zorunlu karşılık oranlarını artırmıştır.

2010 yılı sonunda açıklanan '2011 Yılında Para ve Kur Politikası' duyurusunda da enflasyon hedeflemesi uygulamasının daha önceki yıllarda olduğu gibi devam ettirileceği ifade edilmiştir. 2011 yılı enflasyon hedefi yüzde 5,5 olarak hedeflenirken 2012 yılı için yüzde 5 ve 2013 yılı için yüzde 5 olarak belirlenmiştir (TCMB, 2010, s.8).

Grafik 2.8. Türkiye’de 1938-2010 Dönemi TÜFE ve TEFE Değişim Oranları (%)

Grafik 2.8’de Türkiye’de 1938-2010 dönemine ait enflasyon endeksleri TÜFE ve TEFE değişim oranları gösterilmektedir. Grafik kullanılan veriler Tablo 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, ve 2.7 den derlenmiştir. Buna göre enflasyonun Türkiye’deki gelişimi oldukça dalgalı olmuştur. Enflasyon oranlarında meydana gelen ilk büyük artış 1941-1943 döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde meydana gelen yüksek enflasyonun nedeni olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan savaş harcamalarının diğer ekonomik yatırımların önüne geçmesi ve buna bağlı olarak da fiyatların yükselmesi gösterilebilir. 1944-1977 döneminde enflasyon rakamlarında dalgalanmalar yaşanmıştır ancak bu dönemde ekonomiyi çok fazla olumsuz etkileyecek bir gelişme gerçekleşmemiştir. Enflasyon özellikle 1970’li yıllardan itibaren Türkiye ekonomisinde kendini önemli ölçüde hissettiren ve hissettirmeye devam edecek bir durumdur. 1970’li yıllardan sonra enflasyon iki haneli rakamlar almış ve almaya da devam etmiştir. 1970-2001 döneminde uygulanan para ve maliye politikaları enflasyon rakamlarını uygulandıkları yıllarda gerilemesini sağlamış olsalar da kalıcı bir etkiye sahip olamamışlardır. Şubat 2001’de uygulanmaya başlanan Güç Ekonomiye Geçiş Programı ile enflasyon tek haneli rakamlara çekilmiş ve enflasyondaki bu düşüşün kalıcı olması sağlanmaya çalışılmıştır. Son yedi yıldan beri gerçekleşen enflasyon değerlerine bakılacak olursa bu düşüşün kalıcı olabileceği düşünülebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

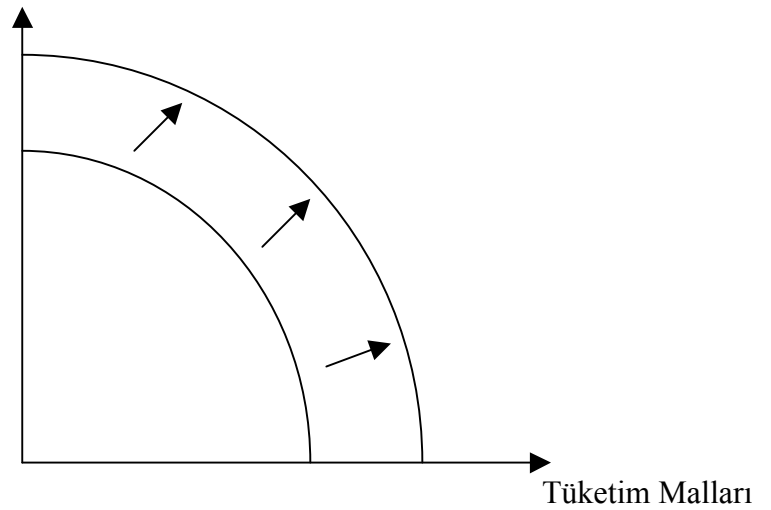
EKONOMİK BÜYÜME

3.1. EKONOMİK BÜYÜME

Büyüme kavramının tanımları çeşitlilik arz eder. İşgücü, doğal kaynaklar, sermaye gibi ekonomik değerlerdeki fert başına bir yıldan diğer yıla doğru daha yüksek gelir sağlayacak şekildeki artışlara büyüme adı verilmektedir (Ülgener, 1976, s.409). Diğer bir tanımlamaya göre ekonomik büyüme; emek ve sermaye gibi faktörlerin arzındaki artışların veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen hasıla oranındaki artışın potansiyel milli gelirde yaptığı yükselmedir (Lipsey vd, 1984, s.732).

Ekonomik büyüme, mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişleme şeklinde tanımlanabileceği gibi reel gayri safi yurt içi hasılda (GSYİH) bir önceki döneme göre meydana gelen net artış olarak da tanımlanabilir. Ekonomik büyüme, aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere, ülkenin üretim imkanları eğrisinde sağa doğru kayma şeklinde gösterilebilir (Parasız, 1997, s.4).

Sermaye Malları

Grafik 3.1. Ekonomik Büyümenin Üretim İmkanları Eğrisiyle Gösterimi
(Kaynak: Parasız, 1997, s.4)

İktisadi büyüme bazı iktisatçılar tarafından iktisadi kalkınma, gelişme veya genişleme olarak da adlandırılmaktadır. Bu kavramlar birbirine çok benzese de arada bazı farklılıklar vardır. Alfred Ammon adlı iktisatçı, bu kavramlar arasındaki farkı şu şekilde açıklamıştır. Ammon'a göre; ülke ekonomisi zamanla iki yönde değişim gösterir;

a) Gövdesi ile büyür ve genişler; örneğin nüfus artar, artan nüfus işgücünü arttırır, dolayısıyla üretim faktörlerinde artışlar yaşanır.

b) Bünyesi ve çatısı değişir; örneğin milli gelirden sektörlerin payları değişir, işgücünün sektör dağılımı farklılaşır.

Buna göre; bir ekonomide nüfus, işgücü ve doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerindeki artışlara büyüme, ekonominin bünyesinde meydana gelen değişimlere ise kalkınma adı verilmektedir (Acar, 2002, s.9).

Bu tanıma dayanarak, kalkınmanın büyümeden daha geniş anlamı olduğu söylenebilir. Kalkınma bir toplumun iktisadi yapısının yanında sosyal kültürel ve siyasi yapısında da değişimlerden bahseder. Diğer bir ifadeyle kalkınma; kişi başına gelir artışıyla beraber, az gelişmiş ülkelerdeki, yaşam standartlarının da gelişmiş ülkeler kadar yükselmesi, üretim faktörlerinin sadece miktar olarak değil nitelik olarak da artması ve milli gelir içinde sanayi sektörünün payının yükselmesi gibi yapısal değişikliklerdir.

Büyüme ise kalkınmaya göre daha dar kapsamdadır. Sadece ülke ekonomisinde görülen rakamsal büyüklüklerle ifade edilmektedir. Örneğin; bir ekonomide gerçekleştirilen GSYH oranının bir önceki yıla göre artmasıyla veya azalmasıyla ifade edilir. Büyüme rakamları; o ekonomiye ait yapısal dönüşüm, sosyal ve kültürel gelişim hakkında bilgi vermemektedir. Bu sebepten, bir ülkenin büyümesi aynı zamanda kalkındığı anlamına gelmemektedir. Buna göre; her ekonominin amacı, ekonomik büyümeyle beraber yaşam standartlarını yükseltecek şekilde, sosyal ve kültürel gelişimi sağlayacak, ekonomik kalkınma hızına ulaşmaktır (Kar ve Taban, 2005, s.8-9).

3.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN KAYNAKLARI

Büyümenin kaynakları, Sermaye, Emek, Teknolojik Gelişme ve Doğal Kaynaklardır. Doğal kaynaklar sabit olduğu ve tüketilemediği için sermaye, emek ve

teknolojik gelişme dünya üretiminde görülen büyük artışın başlıca kaynağı olmuştur (Üzümçü, 2002, s.6).

3.2.1. Sermaye

Fiziki sermaye, üretimde emeğin verimliliğini arttıran, fabrika, yol, baraj, tesis, gereç, donanım vb. gibi daha önce insanlar tarafından üretilmiş olan üretim araçlarıdır. Doğal kaynaklar ile fiziki sermaye arasındaki en önemli fark, birinin insanoğlu tarafından doğada hazır bulunmuş olması, diğerinin ise üretilmiş olmasıdır. Örneğin çimento fabrikasında kullanılan petrol, su vb. doğal kaynaklardır; fabrika binası, makineler vb. ise fiziki sermayedir (Dinler, 1998, s.17).

Sermaye mallarının ülkeler arasındaki dağılımı birbirinden farklıdır. Az gelişmiş ülkelerin sermaye stoku çok azdır. Bu ülkelerin yeterli derecede sermaye mallarının olmaması, kalkınmalarını kısıtlayan nedenlerin başında gelmektedir. Bu durum, büyüme açısından sermaye birikiminin önemini göstermektedir.

Üretim faktörleri içinde bu denli önemli bir konuma sahip olan sermaye faktörü, son yıllara kadar sadece fiziki sermayeyi nitelemekteydi; ancak kişisel ve toplumsal özelliklerin üretime olan etkilerinin giderek önem kazanmasıyla sermaye kavramının yeniden tanımlanması gereği doğmuştur. Geline bu noktada sermaye, üretime pozitif katkısı olan her türlü maddi olan ve maddi olmayan iktisadi değerler olarak kabul edilmektedir (Karagül, 2003, s.81).

Günümüzde “sermaye” kavramı, üç temel kavramı içermektedir. Bunlar, “fiziki sermaye”, “beşeri sermaye” ve “sosyal sermaye” kavramlarıdır. Fiziki sermaye, üretimde kullanılan makine, teçhizat ve diğer ekipmanlardır. Beşeri sermaye, kişinin sahip olduğu ve genel anlamda insanın niteliğini vurgulayan bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerlerdir. Sosyal sermaye ise, fertler ve kurumlar arasındaki her türlü güvene dayalı iletişimin pozitif ekonomik etkileridir.

Bu kavramlar içerisinde en çok dikkat çeken kavramlar, fiziki sermaye ve beşeri sermaye kavramlarıdır. Bu iki kavram birbirlerine benzemekle birlikte bazı noktalarda birbirlerinden farklıdır. Bu farklılardan ilki, beşeri sermayeye yapılan bir yatırımın (örneğin eğitim ve sağlık yatırımları) sadece üretimle bağlantılı olmayıp aynı zamanda ferdin yaşam kalitesini artırması ve sosyal ilişkilerini geliştirmesidir. İkincisi, beşeri sermayenin durağan olmamasıdır. Beşeri sermayenin fiziki sermaye gibi stoklanması ve daha sonra kullanılmak üzere el altında bekletilmesi mümkün değildir. Üçüncüsü, beşeri sermayenin nötr olmamasıdır. Fiziki sermaye kullanılıp

kullanılmama ve ne zaman, nerede kullanılacağı konusunda tamamen yansızdır. Oysa beşeri sermaye nerede, ne zaman ve hangi şartlarda çalışacağına kendisi karar verir (Karagül, 2003, s.82).

3.2.2. Emek

Üretime yönelen adale gücüne dayalı veya fikri güce dayalı çabaların tümü emek faktörünü oluşturur. Bir ülke ekonomisinde emek faktörünün miktarı o ülkenin nüfusu ile ilişkilidir; ancak nüfusun tümü emek faktörü sayılamaz. Toplam emek miktarı nüfusun içerisindeki aktif nüfusu (15-64 yaş arası) hesapladıktan sonra, aktif nüfusun içerisinde askerlik, öğrenim, hastalık gibi nedenlerle çalışmayanları ayırarak elde edilir (Pekin, 1995, s.18).

Emek faktörü, eskiden nüfus artış hızına bağlı toplam işgücü artışı şeklinde düşünülürken, işgücü verimliliğinin üretim artışıdaki öneminin keşfedilmesiyle bu yaklaşım yerini hem işgücü artışını hem de işgücü verimliliğinin artışını dikkate alan beşeri sermaye yaklaşımına bırakmıştır (Üzümcü, 2002, s.7).

(Kibritçiöğlü, 1998) İşgücü tarafından içerilen bilgi ve beceri toplamı olarak tanımlanan beşeri sermaye kavramı, işgücünün verimliliğini artırdığı için büyük önem taşır. Günümüzde beşeri sermayenin emeğin ve fiziki sermayenin yanında ayrı bir üretim faktörü olarak üretim fonksiyonuna alınması kabul görmektedir.

Beşeri sermayenin üretkenliğini artırıcı faktörler, fiziki olanlar ve fiziki olmayanlar olarak iki kısma ayrılır. Fiziki olanlar, çalışma ortamının çalışanlarına sunduğu imkanlar, ödenen ücret düzeyi, beşeri sermaye ile fiziki sermaye arasındaki uyum ve tamamlayıcılık özelliğidir. Fiziki olmayan faktörler ise, çalışanın işine olan bağlılığını etkileyen unsurlar, sosyal sermaye ile beşeri sermaye arasındaki uyum ve diğer ahlaki ve sosyal değerlerdir (Karagül, 2003, s.84).

3.2.3 Teknolojik Gelişme

Teknoloji, üretim sürecinde girdilerin çıktıya dönüşme yöntemidir (Jones, 2001, s.73). Teknolojik gelişme ise, mevcut teknolojiye ilerlemelerdir. Teknolojik gelişme, mevcut ürün yönetiminde yeni yöntemler geliştirilmesi, yeni nitelikte ürünler üretilmesi veya yönetim tekniğinde gelişme ve yenilik şeklinde ortaya çıkabilir (Üzümcü, 2002, s.8).

Teknolojik gelişme, büyümeye olan katkısı bakımından içerilmiş teknolojik gelişme ve içerilmemiş teknolojik gelişme olarak iki sınıfa ayrılır (Thirlwall, 2003,

s.158). İçerilmiş teknolojik gelişme, yatırımlara bağlı olarak ortaya çıkan ve tüm üretim faktörleri üzerinde aynı etkiye sahip olmayan (heterojen) teknolojik gelişmedir. İçerilmemiş teknolojik gelişme ise, yatırımlardan, dolayısıyla sermaye birikiminden bağımsız olarak ortaya çıkan, belirli bir maliyeti olmayan, tüm üretim faktörleri üzerinde aynı etkiyi gösteren, kaynağı belirsiz teknolojik gelişmedir.

Teknolojik gelişme iktisatçıların sanayi devrimiyle beraber dikkatini çekmiş ve Schumpeter tarafından ilk kez ekonomik büyüme kuramlarına dahil edilmiştir. Schumpeter sanayi devrimi sonucu oluşan toplumların ortaçağda yaşayan toplumlardan daha mutlu olmadığını, bu kapitalist sürecin insan hayatını berbat etme serbestliğine sahip olduğunu ve böylece insanları kendi yöntemleriyle baş başa bıraktığını belirterek; bütün ekonomilerde rekabetçi üstünlüğün teknolojik gelişmelerden kaynaklandığını negatif bir tavırla belirtmiştir (Tezel, 2000, s.19).

Gelişen teknoloji sayesinde, her geçen gün yenilenen, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bilgisayar ekipmanlarında ve faks, internet, telefon gibi iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin, dünya ticaretinde sınırlar ötesi ticareti kolaylaştırması, hem yeni üretim alanlarına ve yeni üretim şekillerine yol açmıştır. Ayrıca, teknik gelişmeler sonucunda, gelişen bilgi iletişim teknolojisine ayak uydurabilen nitelikli işgücü ortaya çıkmaktadır. Böylece fiziki sermayenin yanı sıra, beşeri sermaye unsurlarında da gelişme sağlanmaktadır (Odyakmaz, 2000).

3.2.4. Doğal Kaynaklar

İnsanlar, üretim için gerekli olan bazı girdileri doğadan alırlar. Yer üstünde akarsular, göller, ormanlar, toprak vb. tabiat faktörleri; yer altında ise madenler, yeraltı gazları, yeraltı suları, petrol vb. tabiat faktörleri doğal kaynaklara örnektir (Pekin, 1995, s.17).

Doğal kaynakların miktarı sabittir. Bu nedenle kıt kaynaklar arasında sayılırlar. Doğal kaynakların zaman içinde artması mümkün değildir; ancak var olan doğal kaynaklardan daha iyi yararlanılabilir (örneğin, daha önce bilinmeyen veya bilindiği halde işletilmeyen madenlerin işletilmeye açılması gibi) (Dinler, 1998, s.16).

Doğal kaynakların ülkeler arası dağılımları hem kalite hem de sayı açısından farklılık gösterir. Doğal kaynaklarının zenginliği yönünden şanslı olan ülkeler, kalkınmalarını daha çabuk gerçekleştirme olanağına sahip olmuşlardır. Ancak bu

duruma aldanarak az gelişmiş ülkelerde doğal kaynakların nitelik ve nicelik olarak yetersiz olduğu görüşüne varmak hatalı olur. Bazı az gelişmiş ülkeler çok zengin doğal kaynaklara sahip olmalarına rağmen bu zengin kaynaklardan yararlanmaları için gerekli olan sermaye stokuna ve teknoloji düzeyine sahip olmadıklarından bu durumu kalkınmaları açısından bir avantaja dönüştürememektedirler (Pekin, 1995, s.18).

3.3. EKONOMİK BÜYÜME ORANI VE BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

Ekonomik büyüme oranı, bir ekonomide bir önceki yıla göre gerçekleşen gelir artış oranıdır. Buna göre; büyüme oranı GSMH veya GSYH büyüklükleriyle ölçülmektedir. Ayrıca; herhangi bir değişkenin, belirli bir dönemde yüzdesel değişimi, o değişkenin büyüme hızını verir. Ekonomik büyüme tanım itibariyle, ülkede üretilen nihai mal ve hizmet toplamında ortaya çıkan net artış olduğuna göre, bir ülkedeki GSMH veya GSYH oranındaki artış hızı o ülkenin büyüme hızını belirlemektedir. Buna göre bir ekonomiye ait büyüme hızı ve büyüme oranı şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{Büyüme Oranı} = \frac{GSMH_n - GSMH_{n-1}}{GSMH_{n-1}} \text{ veya } \frac{GSYH_n - GSYH_{n-1}}{GSYH_{n-1}}$$

$$\text{Büyüme Hızı} = \frac{GSMH_n - GSMH_{n-1}}{GSMH_{n-1}} / 100 \text{ veya } \frac{GSYH_n - GSYH_{n-1}}{GSYH_{n-1}} / 100$$

Ekonomide belirli dönemde üretilen gelir artışı; nominal veya reel terimlerle ölçülebileceği gibi, toplam veya kişi başına değerleriyle de ölçülebilir. Ancak ekonomik büyüme oranı nominal değişmelerle değil, reel değişmelerle ölçülmektedir (Turhan, 2007, s.19).

Toplumsal refah düzeyini ölçme de kişi başına düşen büyüklüklerin kullanılması daha etkilidir. Çünkü kişi başına düşen gelir, toplam gelirin nüfusa bölünerek bulunmasıyla olduğundan dolayı, o ülkede yaşayan bireylerin toplam gelir büyüklüğünden ne kadar pay aldığını gösterir. Ayrıca bir ülkede gelir dağılımının en önemli göstergesi de kişi başına düşen gelir büyüklüğüdür (Yıldırım, 1996, s.668; Atılğan, 2004, s.28).

3.4. EKONOMİK BÜYÜME İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bir ekonomide, iktisadi büyüme oranı ve hızını belirleyen çok sayıda ekonomik kriter mevcuttur. Bunlar; ülkedeki doğal kaynak birikimindeki artıştan, sanayi üretimi artışına, enflasyon oranlarındaki değişimden, istihdam seviyesine, mühendis sayısındaki artıştan memur sayısındaki artışa, nüfus artışından sosyal harcamalardaki artışa göre değişmektedir. Ancak bu kriterler arasında ekonomik yönden anlamlı olanlar milli gelir büyüklükleridir. Bu büyüklükler; Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH), Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Safi Milli Hasıla (SMH), Milli Gelir, Kişisel Gelir, Harcanabilir Kişisel Gelir olarak adlandırılmaktadır (Acar, 2002, s.11).

3.4.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)

Belirli bir zaman içinde bir ülkede üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa değerine gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) denir. Üretilen bu nihai mal ve hizmetlerde bazı yabancı ülke yurttaşlarının da katkısı vardır. Diğer taraftan, söz konusu ülkenin kimi yurttaşları da yabancı ülkelerde çalışmakta ve o ülkelerde üretilen nihai mal ve hizmetlere katkıda bulunmaktadır (Ertek, 2005, s.17).

GSYH hesaplamasında hesaba katılmayan bazı olgular vardır. Buna göre, herhangi bir mal veya hizmetin üretim miktarını arttırma çabası çevreye zarar verebilmektedir. Bu durum toplumsal refahı zarara uğratabilir. Termik santralleri örnek vermek gerekirse, GSYH oranının artmasına yapacağı katkının dışında, kurulması planlanan bölgede; asit yağmuru oluşabilmektedir, ormanlık alanların yok olmasına neden olabilmektedir, turizm bölgelerinde turist sayısında azalmalar sebep olabilmektedir. Bu şekilde oluşan, negatif dışsallıklar GSYH hesaplamalarında devreye sokulmamaktadır (Yıldırım, 1996, s.666).

3.4.2. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)

Bir ülke vatandaşları tarafından (bir ülke vatandaşlarının sahip oldukları doğal kaynaklar, emek, sermaye ve teşebbüs gücü kullanılarak) bir yılda gerek o ülkede gerekse diğer ülkelerde üretilen nihai malların piyasa değerine GSMH denir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere GSMH, üretimin yapıldığı yer itibariyle değil üretim faktörlerinin sahipliği itibariyle tanımlanan bir kavramdır. GSMH, GSYH'nin tersine yabancı ülke vatandaşlarının ülkede üretime yaptıkları katkıyı kapsamaz. Ülke vatandaşlarının yabancı ülkelerdeki üretime yaptıkları katkıyı ise kapsar.

Dolayısıyla da GSMH, GSYH'den hareketle aşağıdaki gibi hesaplanır (Ünsal, 2009, s.52):

$$\text{GSMH} = \text{GSYH} + \text{Ülke Vatandaşlarının Yabancı Ülkelerdeki Üretime Katkıları} - \text{Yabancı Ülke Vatandaşlarının Ülkedeki Üretime Katkıları}$$

3.4.3. Safi Milli Hasıla

GSMH hesaplaması yapılırken, sadece hesap yapılan yıla ait olan değil, daha önceki yıllardan kalan sermaye malları da hesaplama sokulmaktadır. Ancak üretim önceki yıllardan kullanılan sermaye mallarında aşınma ve yıpranmalar ortaya çıkmaktadır. Bu aşınma ve yıpranma payına amortisman denmektedir. GSMH büyüklüğünden amortismanlar çıktığında geriye kalan değer SMH büyüklüğünü vermektedir.

$$\text{SMH} = \text{GSMH} - \text{Amortismanlar}$$

SMH baz alınan dönemde ülke ekonomisinin reel üretim gücünü ortaya koymaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2003, s.53).

SMH ekonominin ele alınan dönemde ki performansını göstermesi açısından GSMH büyüklüğüne göre daha uygun bir büyüklüktür. Çünkü SMH baz alınan dönemdeki üretim faaliyetlerinin net sonucunu vermektedir. Uygulamada ise özellikle GSMH büyüklüğünün hesaplanması ve bu büyüklüğe göre analiz yapılmasının sebebi ise amortismanların hesaplanmasının oldukça zor olmasıdır (Güran, 1999, s.17).

3.4.4. Milli Gelir

Bir ülke vatandaşlarının sahip oldukları üretim faktörlerine gerek o ülkedeki gerek diğer ülkelerdeki üretime katkıları karşılığında yapılan ödemeler toplamına milli gelir denir. Faktör fiyatlarıyla GSYH de denilen milli geliri hesaplamak için, yurtiçi gelir ile yerli üretim faktörlerinin diğer ülkelerde elde ettikleri faktör gelirleri toplamından yabancı üretim faktörlerinin ülkede elde ettikleri gelirleri çıkarmak gerekir.

$$\text{MG} = \text{Yurtiçi Gelir} + \text{Yerli Üretim Faktörlerinin Yabancı Ülkelerde Elde Ettikleri Faktör Gelirleri} - \text{Yabancı Üretim Faktörlerinin Ülkede Elde Ettikleri Faktör Gelirleri}$$

Yerli üretim faktörlerinin yabancı ülkelerde elde ettikleri faktör gelirlerinin yabancı üretim faktörlerinin ülkede elde ettikleri faktör gelirlerinden büyük olması halinde, milli gelir yurtiçi gelirden büyük olur. Yerli üretim faktörlerinin yabancı ülkelerde elde ettikleri faktör gelirlerinin yabancı üretim faktörlerinin ülkede elde ettikleri faktör gelirlerinden küçük olması halinde ise, milli gelir yurtiçi gelirden küçük olur (Ünsal, 2009, s.55).

3.4.5. Kişisel Gelir

Bir ülkede o ülke vatandaşlarının bir yılda gelir vergisi öncesi eline geçen toplam gelire, kişisel gelir denir (Ünsal, 2009, s.56)

$$\begin{aligned} \text{Kişisel Gelir} &= \text{Milli Gelir} - \text{Sosyal Güvenlik Katkıları} - \text{Kurumlar Vergisi} \\ &\quad - \text{Dağıtılmayan Kurum Kârları} + \text{Transfer Ödemeleri} \\ &\quad + \text{Kamu Borçlanma Faizleri} \end{aligned}$$

Kişisel gelir, ekonomik analizlerde bireylerin gelirlerinin, tüketim, dolaysız vergiler ve tasarruf arasında nasıl ve hangi oranlarda bölüştüğünü açıklamakta faydalı olmaktadır (Ülgener, 1976, s.40).

3.4.6. Harcanabilir Kişisel Gelir

Bir ülkede o ülke vatandaşlarının bir yılda gelir vergisi sonrası eline geçen gelire, harcanabilir kişisel gelir denir. Kişisel gelirden, kişisel gelir vergisini çıkardığımızda harcanabilir kişisel geliri elde ederiz (Ertek, 2005, s.36)

$$\text{Harcanabilir Kişisel Gelir} = \text{Kişisel Gelir} - \text{Gelir Vergisi}$$

Harcanabilir kişisel gelirin bir kısmı tüketim harcamalarına gider; geri kalanı ise tasarruf diye adlandırılır. Tasarruflar da bankalar aracılığıyla firmalara kredi olarak verilir ve firmalar bu kredileri yatırım harcamalarının finansmanında kullanır.

3.5. EKONOMİK BÜYÜME MODELLERİ

Büyüme modeli alanındaki gelişmeler, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşmış olsa da, bu alandaki teorik gelişmeler Ricardo'nun klasik modeline kadar götürülebilmektedir. Ancak modern ekonomik büyüme teorileri, tarihsel bir perspektiften bakıldığında ilk olarak Frank Ramsey'in 1928 tarihli, "A Mathematical Theory of Saving" isimli çalışmasıyla başlamıştır. Ramsey bu çalışmasında, hane halkının dönemler arası optimizasyon kararlarını, büyüme teorisine uygulamaktadır. Ancak Ramsey'in yaklaşımı 1960'lara kadar iktisatçılar tarafından ön plana çıkarılmamıştır (Parasız, 2003, s.1).

1950'lerin başlarına kadar Harrod (1939) ve Domar (1946), Keynesgil analize ekonomik büyümeyi monte etmeye çalışmışlardır. Harrod ve Domar'ın gündeme getirdiği birkaç soru üzerinde bu yıllarda sürdürülen yoğun tartışma, klasik iktisatçıların büyüme konusunda söylediklerinden ayırtmak üzere modern büyüme modelleri olarak adlandırılmıştır. Keynesyen görüşlerin bir bütünleyicisi olan Harrod-Domar (H-D) büyüme modelinde sürekli dengesizlik koşulları içeren durumlar (bıçak sırtı dengeler) öngörülmüş, bu nedenle büyüme için sürekli devlet müdahalesi gerektiren bir yaklaşım gündeme getirilmiştir. H-D modelinin dayandığı dengesiz büyüme fikrinin, dengeli büyüme için devlet müdahalesine kapı açması, ona bir tepki olarak neoklasik büyüme modelini doğurmuştur (Üzümcü, 2002, s.19).

Büyüme teorisine bir diğer önemli katkıyı Solow (1956) ve Swan'nın (1956) yaptığı söylenebilir (Parasız, 1993, s.1). Solow'un büyüme modeli, dışa açık olmayan kapalı bir ekonomide, gelişmeyi gösteren en basit neoklasik tek sektörlü bir modeldir. Solow modeli, biri üretim fonksiyonu, diğeri de sermaye birikim denklemi olmak üzere iki denklem çerçevesinde oluşturulmaktadır (Jones, 2001, s.20).

Takip eden yıllarda yoğun olarak tartışılan, aslında Ricardo ile temel bulan, Marx'la alternatif yaklaşımlar getirilen büyüme modelleri, 1980'lere kadar yaklaşık otuz yıl boyunca ekonomi literatüründe geri plana itilmiştir. Bu tarihten sonra ise, farklı yaklaşımlar (içsel büyüme modelleri) geliştirilmeye başlamıştır. Tam anlamıyla bir genel modele ulaşılmamışsa da yeni ekonomik faktörlerin büyümeye katılması bu döneme rastlamaktadır.

3.5.1. Klasik Büyüme Modeli

Klasik büyüme teorileri çok sayıda klasik düşünürün(Adam SMITH, Thomas MALTHUS, David RICARDO gibi) fikirlerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte

teoriye özellikle başlangıç niteliğinde en önemli katkısı Ricardo yapmış olduğundan, klasik büyüme teorisi Ricardo Modeli başlığı altında incelenir. Kötümser görünüşlü Ricardo Modeli'nin arkasında İngiltere'nin 19. yüzyılın başlarındaki koşulları ve sorunları yer almaktadır (Parasız, 1993, s.77).

Klasik teoriye göre; yüksek tasarruflar yüksek yatırımlara, yüksek yatırımlar ise yüksek büyümeye öncülük ederler. Klasik teoride yatırım-tasarruf eşitliğinden hareketle, tasarrufların azalması yatırımların azalmasına neden olmakta, dolayısıyla büyüme hızı azalmaktadır veya tasarrufların artması yatırımların artmasına neden olmakta ve dolayısıyla büyüme hızının artması ile sonuçlanmaktadır. Bu ilişki aynı zamanda Malthus'un nüfus kuramı çerçevesinde nüfusa bağlı olup, nüfus artış hızının çok yüksek olması durumunda kişi başına düşen gelirin azalması nedeniyle, yapılacak tasarrufların azalması söz konusu olacak, bu ise büyüme hızının azalması demek olacaktır (Göktaş Yılmaz, 2005, s.65).

3.5.2. Karl Marx'ın Büyüme Modeli

Marx, Ricardo ve Smith'den devraldığı kavramları, kapitalizmin değişen koşullarına uygulayarak düşüncelerini ifade etmektedir (Göktaş Yılmaz, 2005, s.65). Marx'a göre üretimin değerini emek belirlemektedir. Bu düşünce modelde emek-değer teorisi olarak ifade edilmektedir. Marx, işçi başına yaratılan değeri (D) üçe ayırmaktadır. Bunlar; sabit sermaye (C), değişken sermaye (V) ve işçi başına artı değerdir (S).

$$D = C + V + S$$

Sabit sermaye; emeğe fiziki yardımı dokunan makine, araç-gereç ve binalar gibi ürünlerden oluşmaktadır. Bu sermaye, değer yaratmaz, ancak değer yaratılması için gereklidir. Değişken sermaye; istihdam edilen emeğe ödenen ücretlerdir. Artı değer; $S = P - (C+V)$ dir. Yani, üretimde kullanılan emek ve sermayenin üstündeki ve ötesindeki aşırı değerdir.

Marx'ın modelinde üç önemli oran tanımlanmıştır. Bu oranlar; artı değer oranı, kâr oranı ve sermayenin organik bileşimidir (Berber, 2006, s.91-93).

$$\text{Artı Değer Oranı: } s = S / V$$

$$\text{Kâr Oranı: } r = S / C + V$$

$$\text{Sermayenin Organik Bileşimi: } c = C / V \text{ ya da } c = C / C + V$$

Kâr oranı ile artı değer oranı ve sermayenin organik bileşimi arasında ilişki kurabilmek için kâr oranı eşitliğinin sağ tarafının pay ve paydası V ile bölünürse;

$r = S / C + V = (S / V) / (C / V) + 1 = S / C + 1$ sonucuna ulaşılır.

Bu formülden çıkarılacak sonuçlar ise şunlardır:

Ekonominin tamamı açısından ortalama kâr, artı değer oranı ile sermayenin organik bileşimine bağlıdır. Artı değer oranı ile kâr oranı arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Yani sermayenin organik bileşimi sabitken, artı değer oranı yükseldikçe kâr oranı da yükselecektir. Sermayenin organik bileşimi ile kâr oranı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Yani artı değer oranı sabitken, sermayenin organik bileşimi yükseldikçe kâr oranı düşecektir.

Bu modelde artı değer in olduğu yerde, tüm girdi değerinden daha az ödendiği için emek girdisinin sömürüldüğü belirtilmektedir. Bir başka ifadeyle sermaye birikimi sağlandıkça, üretimde sermaye birikimi artacak ve beşeri sermayesi yüksek emek ile üretim yapılmaya başlanacaktır. Emeğin üretimdeki veriminin artması bir taraftan emeğe olan talebin azalmasına diğer taraftan artan verim nedeniyle üretim maliyetlerinin azalması girişimcilerin kârının artmasına neden olacaktır. Bu durumda ekonomide işsizlik oranı yükselecektir. İşsizlik oranındaki yükselmenin çalışan emeğin kârının yükselmesine neden olacağı düşüncesinin olduğu modelde, sermaye birikiminin giderek daha az kişinin elinde toplanacağı, uzun dönemde ise bu durumun ekonomik ve sosyal sorunlara yol açacağı belirtilmektedir (Berber, 2006, s.96–97).

3.5.3 Harrod-Domar Modeli

Harrod-Domar modelinin çıkış noktası Keynes'in "Genel Teori"sidir. Genel Teori yaklaşımı, var olan işgücünün, üretim ekipman ve tekniklerinin, rekabet derecesinin ve pazardaki müşterilerin tüketim alışkanlıklarının ve kapasitelerinin değişmediği varsayımı üzerine kurulmuştur. Bu yüzden statik ve basit bir modeldir çünkü ekonominin üretim potansiyelini etkileyen ana belirleyicilerin zaman içinde hiç değişmediğini varsaymaktadır. Bu modelde üretim kapasitesinin bilindiği göz önünde bulundurulursa, ilk amaç toplam talebi belirlemektir çünkü toplam arz ve işgücü üzerinde belirleyici olacak faktör toplam taleptir (Peterson and Estenson, 1992, s.567-582).

En basit gelir-gider modeline göre, üretim safhasında yatırıma yönlendirilen gelir, yatırımcıya veya üreticiye herhangi bir şekilde geri dönmelidir. Üretilen mal ve hizmetler ise toplam talebi karşılayacak düzeyde olmalıdır.

3.5.4. Neoklasik (Solow) Büyüme Modeli

Büyüme teorisinin en temel önerisine göre, uzun vadede kişi başı sürekli pozitif büyümeyi yakalamak için, yeni ürünler, pazarlar yada süreçler bazında sürekli teknolojik gelişim şarttır. Bu öneri, Solow ve Swan'ın 1956 yılında geliştirdiği neoklasik büyüme modeliyle de açıklanabilir. Eğer teknolojik gelişme yoksa, azalan verimler kanuna göre büyüme sıfırlanacaktır. Neoklasik büyüme modelinin en temel dayanağı, sermaye üzerindeki sabit getirileri esas alması ve işçiliğin değişmediğini varsaymasıdır. Toplam üretim, sermayenin bir fonksiyonu olarak $Y=F(K)$ şeklinde ifade edilebilir (Aghion and Howitt, 1998, s.11).

Fonksiyon toplam sermaye stoğu "K" ile, belirli bilgi düzeyinde, mevcut belirli teknolojilerle ne kadar çıktı üretilebileceğini gösterir. Nüfus artış hızı ve işgücüyle ilgili konular modele dahil edilmemiş ve sermaye ile işgücünün tam kapasite ile etkin bir şekilde kullanıldığı varsayılmıştır. Nüfus artışı ve teknolojik gelişmeler modele dahil edilmediği için, büyümeyi etkileyecek tek faktör sermaye birikimidir. Üretimde büyüme, sadece sermaye stoğu artarsa yaşanacaktır. Sermaye stoğunun hangi hızla artacağını tespit etmek için Solow ve Swan'ın önergesi izlenebilir. Solow ve Swan'a göre insanlar gelirlerinin sabit bir kısmını, "s" kadarını tasarruf ederler ve sermaye birikiminin "δ" kadarı da kaybolur. Yeni sermayenin birikim hızı "sY" ve sermaye stoğunun eskime payı da "δK" olduğuna göre, sermaye stoğundaki, diğer bir ifadeyle yatırımdaki, net artış aşağıdaki şekilde ifade edilebilir;

$$\dot{K} = sF(K) - \delta K$$

Bu fark denklemi, neoklasik büyüme teorisinin temelini oluşturur. Herhangi bir zaman diliminde, "K" sermaye stoğundaki değişimi gösterir. Sermayedeki değişim, toplam üretim fonksiyonuna ($Y=F(K)$) yerleştirildiğinde, çıktıdaki değişimler ve dolayısıyla büyüme hızı belirlenmiş olur (Jones, 1998, s.22).

Bu bulgulara göre sermaye ile büyümeyi ilişkilendirmek mümkündür. Sermaye birikimi az olduğunda, milli gelirin sermayeye oranı yüksek olacak ve insanlar tasarruf eğilimine gireceklerdir. Gelirlerinin daha büyük bir bölümünü tasarrufa yönelttikçe, sermaye birikimi, K, artacak ve bunu takiben milli gelir, F(K) artacaktır. Fakat azalan verimler kanununa göre, milli gelir, sermaye birikimi kadar artmayacak, tasarruflar amortismanlar kadar hızlı büyümeyecektir ve bunun sonucunda sermaye birikiminin yükselişi duracaktır (Aghion and Howitt, 1998, s.12).

Bu yüzden, teknolojik gelişmeler olmadan, azalan verimler kanunu, en sonunda gerçekleşen büyümeyi sıfırlayacaktır. Sermaye birikimi durağan seviyesine geldiğinde, milli gelirin büyüme hızı da sıfırlanacaktır. Bu yaklaşıma göre ekonomik büyümeyi körüklemek için insanları tasarrufa teşvik etmek, en sonunda başarısızlığa uğrayacaktır. Her ne kadar, tasarruf eğilimi geçici olarak kısa vadede sermaye birikimini arttırsa da, uzun vadede büyümeye herhangi bir katkısı olmayacaktır.

3.5.5. İçsel Büyüme Modeli

Solow modeli tasarruf düzeyinin-sermaye birikiminin büyümeyi sadece geçiş döneminde ileri sürmek suretiyle, sermaye birikiminin büyüme üzerindeki etkisini minimize etmektedir. Buna karşılık Solow modeli ekonomik büyümenin (fert başına çıktı düzeyindeki sürekli artışın) nedeninin teknolojik ilerleme olduğunu ileri sürmek suretiyle de, teknolojik gelişmenin büyüme üzerindeki etkisini maksimize etmektedir. Ancak Solow modelinde teknolojik ilerleme dışsal (nasıl ortaya çıktığı modelde açıklanmayan) bir olgu olduğundan, Solow modeli iktisadi büyümenin nasıl meydana geldiğini aslında açıklayamamaktadır.

Solow modelinin bu önemli eksikliği, büyümenin nasıl meydana geldiğini ve dolayısıyla da büyümeyi etkileyen politikaların neler olduğunu açıklamayı amaçlayan yeni bir yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan ve öncülüğünü Amerikalı iktisatçı Paul Romer ve yeni klasik okulun kurucusu Robert Lucas'ın yaptığı bu alternatif yaklaşıma, içsel büyüme teorisi denir. Solow modelinde sermayenin bina-makine ve teçhizattan veya kısaca fiziksel sermayeden ibaret olduğunun kabul edilmesine karşılık, içsel büyüme teorisinde sermayenin hem fiziksel sermayeyi hem emek girdisinin sahip olduğu bilgi, tecrübe ve becerilerden oluşan beşeri sermayeyi kapsadığı kabul edilir (Ünsal, 2009, s.616).

3.5.5.1. AK Modeli

Sanayileşmiş ülkelerde meydana gelen sürekli büyüme eğilimini açıklamaya yönelik olarak, içsel büyüme teorileri kapsamında çok miktarda çalışma yapılmış ve bu çalışmalar sonucunda yine birçok model ortaya konulmuştur. Bu modeller arasında ekonomik büyüme olgusunu en basit şekilde açıklamaya yönelik içsel büyüme modeli AK tipi modellerdir. AK modelleri üretim fonksiyonunun, Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonundan esinlenerek, $Y = AK$ biçiminde kurulması nedeniyle bu şekilde adlandırılır. Burada A teknoloji seviyesini gösteren pozitif bir

sabittir. K , geniş anlamda sermaye (fiziki ve beşeri) ve teknik bilgiyi içermektedir. Bu model, basit olmasına rağmen azalan getirinin ortadan kaldırılmasını göstermesi açısından yeteri kadar zengindir.

AK Modeli, sermaye stoku artarken sermayenin getirisinin azalmayacağı varsayımı üzerine kurulmuştur. Azalan verimlerin olmadığı bu modelde, yüksek sermaye stokuna sahip olan ülkelerin (genellikle sanayileşmiş ülkelerin), yatırımlarını arttırmak suretiyle ekonomik büyümelerini hızlandırabilecekleri vurgulanmaya çalışılmaktadır. AK modelini ortaya atan Jones ve Manueli (1990) ve Rebelo (1991), büyüme sürecinin içselleştirilmesi için teknolojik gelişmenin sabitliği ve ölçeğe göre sabit getirinin olduğuna dair varsayımları saklı tutularak, sadece biriktirilebilen üretim faktörünün (toplam sermayenin) marjinal verimliliğinin azalmasının (artarak ya da sabit kalarak) varsayılması yoluyla bile içsel bir büyüme sürecinin ortaya çıkabileceğini ifade etmektedirler (Berber, 2006, s.183–184).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2003-2011 YILLARI İÇİN TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEYEN UYGULAMA ÇALIŞMASI

Türkiye ekonomisinde özellikle 1970'li yıllardan itibaren çözüm aranan en büyük sorunlardan biri haline gelen enflasyon kavramı, siyasi çalkantıların da etkisiyle ekonomide önemli sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Gerek ithal ikameci politikalara dayanan planlı sistem, gerekse dış ticaretin serbest hale getirildiği 24 Ocak 1980 kararları enflasyon üzerinde olumlu etkiler gerçekleştirilmemiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizinden sonra Nisan 2001'de "Güçlü Ekonomiye Geçiş" programı ile enflasyon tek haneli rakamlara indirilebilmiş, ancak hedeflenen düzeye gelmesi sağlanamamıştır.

Türkiye'de enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmaların genel sonucu negatif bir ilişki olduğuna yönelik olmuştur. Bununla beraber, Türkiye'de enflasyon 1970'li yıllardan itibaren ekonomide büyük bir sorun haline gelmeye başlamış ve uygulanmaya konulan bütün ekonomi politikalarında başlıca hedef göstergesi olarak belirlenmiştir. 2000'li yılların başına kadar geçen süreçte Türkiye kronik ve yüksek oranlarda enflasyonla yaşarken, bu dönemde zaman zaman yüksek büyüme rakamları da gerçekleşmiş ve bu büyüme oranlarının enflasyondan kaynaklandığı iddia edilmiştir.

Türkiye'de 2003-2011 yılları arası enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini içeren uygulamaya geçmeden önce dünya ekonomisinde yer alan diğer ülkelerin, bu soruna nasıl baktıkları ve farklı modeller kurarak elde ettikleri anlamlı sonuçlar incelenecektir. İki çeşit literatür üzerinde durulacaktır. Birinci bölüm, dünya ekonomilerinin konu ile ilgili çalışmaları ve modellerinden oluşacaktır. Diğer bölüm ise Türkiye üzerine konuyla ilgili yapılan çalışmalardan oluşacaktır.

4.1. LİTERATÜR

4.1.1. Konuyla İlgili Dünya Ekonomilerinde Yapılan Çalışmalar

Valdovinos (2003), Fernandez Valdovinos, Lucas'ın 1980 yılında yaptığı çalışmadaki metodolojiyi uygulayarak Brezilya, Bolivya, Peru, Paraguay, Meksika, Kosta Rika, Kolombiya ve Şile'de enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Lucas paranın miktar teorisinden yola çıkarak yaptığı çalışmada, dolaşımdaki para miktarındaki bir değişimin, diğer faktörler aynı kalmak koşuluyla fiyatlarda ve nominal faizlerde de aynı oranda bir değişime neden olduğunu ortaya koymuştur. Lucas kullandığı verilerin konjonktürden bağımsız olması için, daha açık bir ifade ile uzun vadede fiyatları, belirli bir yönde hareket etme eğiliminin etkisinden kurtarmak için filtre kullanmıştır. Valdovinos da, Burns ve Wesley'nin 1946 yılındaki konjonktür tanımından yola çıkarak kullandığı verilerdeki düşük frekanslı verileri ve trendleri izole etmiştir. Bu tanıma göre konjonktür, 18 ay ile 8 yıl zaman aralığı ile tekrarlanan çevrimsel hareketlerdir. 1970 ve 2000 yılı arasındaki döneme ait verilerden, yüksek frekanslı olanları izole ettikten sonra 19 tane gözlemlenebilir yıl olduğunu tespit etmiştir. Orijinal verilerde enflasyonla büyüme arasında negatif yönde çok zayıf bir korelasyon gözlemlerken, filtrelenmiş verilerde çok açık bir negatif ilişki tespit etmiştir.

Sarel (1995), %8'in üstünde gerçekleşen enflasyon oranının büyümeyi olumsuz etkilediğini, %8'in altında gerçekleşen enflasyon oranının ise büyüme üzerinde pozitif etkisi olabileceğini söylemiştir.

Khan ve Senhadji (2001), enflasyon ve büyüme ilişkisini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ayrı ayrı analiz etmişlerdir. Çalışmalarında 1960-1998 yıllarını kapsayan ve 140 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi araştırmışlardır. Büyüme üzerinde pozitif etki yaratan enflasyon aralığını, endüstri ülkeleri için % 1 - % 3, gelişmiş ülkeler için % 11 - % 12 olarak bulmuşlardır. Ancak bu rakamlar ortalama değerleri göstermektedir. Her ülkenin makroekonomik dengeleri birbirinden farklıdır ve benzer değişkenler farklı sonuçlar verir. Bu yüzden eşik değerleri konusunda, her ülke için ayrı ayrı çalışma yapılmalıdır.

Kholdy ve Sohrabian (1990), ABD'nin dış ticaretinde önemli yer tutan Almanya, Kanada ve Japonya'yı kapsayan çalışmalarında, 1973-1988 dönemine ilişkin aylık Alman markı, Kanada doları ve Japon yeninin ABD doları kuru ve bu ülkelerin tüketici ve toptan eşya fiyatları endeks değerlerini kullanarak Granger

nedensellik analizi yapmışlardır. Analiz sonucunda, TEFE ile ölçüldüğü zaman Almanya ve Japonya için fiyatlar genel düzeyiyle döviz kuru arasında çift yönlü; Kanada için sadece döviz kurundan TEFE' ye doğru olmak üzere tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Fiyatlar genel düzeyi TÜFE ile ölçüldüğü takdirde söz konusu ülkelerden hiçbiri için döviz kuru ile fiyatlar arasında nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Manning ve Andianacos (1993), ABD'nin esnek döviz kuru sistemi dönemine tekabül eden 1973-1991 arası aylık yen/dolar döviz kuru TÜFE, geniş tabanlı para stoku göstergesi olarak M2, kişisel gelir ve on yıl vadeli devlet tahvili faizleri değişkenlerini kullanarak, iki aşamalı Engle-Granger eşbütünleşme yöntemiyle serilerin uzun dönem ilişkisini incelemişlerdir. Eşbütünleşme testi sonucu TÜFE, döviz kuru, para stoku, faiz oranları ve kişisel gelir değişkenleri arasında sözü edilen dönemde herhangi bir uzun dönem ilişkisinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun üzerine Granger nedensellik testi denenmiş ve TÜFE, para stoku ve döviz kuru değişkenlerinden TÜFE'nin diğerlerinden daha fazla dışsal değişken özelliği taşıdığı ve fiyat değişmelerinin para stoku ve döviz kuru değişmelerine neden olduğu tespit edilmiştir. Döviz kuru ve para stokundan fiyatlara doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamakla birlikte, döviz kurundan para stoku ve faiz oranlarına doğru tek yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Fischer (1993), Yüksek enflasyonun özellikle kaynak dağılımını ve fiyat mekanizmasının etkinliğini bozduğunu vurgulayan Fischer , yatay kesit verilerle 80 ülkeyi kapsayan çalışmasında enflasyon ile büyüme, sermaye birikimi, verimlilik arasındaki ilişkinin negatif olduğunu, düşük enflasyon oranının yıllık üretim artışını %0.04, yüksek enflasyon oranının (%0 ile %15 aralığında) yıllık üretim artışını %0.13 oranında azalttığını ileri sürmüştür. Para otoritelerinin sıfır veya negatif enflasyon yerine %1 ile %3 oranında bir enflasyonu hedeflemesini tavsiye eden ve Phillips eğrisi üzerinde düşük enflasyon seviyesinde enflasyon-büyüme arasında bir ödüneleşme olduğunu varsayan Fischer (1994), çok düşük bir enflasyon oranının büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olacağını, bu nedenle %2'nin altında bir enflasyon hedeflemesine gerek olmadığını ileri sürmüştür.

Barro (1995), Enflasyonda %1'lik bir artışın kişi başına gayri safi yurtiçi hasılayı yıllık %2 ile %3, yatırımların gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payını %4 ile %6 oranında azalttığını ileri süren Barro, uzun dönemde enflasyon oranında %10'luk bir artışın 30 yıl sonra gayri safi yurtiçi hasılayı %4 ile %7 oranında azalttığını

tahmin etmiştir. Barro (1997), yıllık %10'luk bir enflasyon oranının gayri safi yurtiçi hasılda %0.3 oranında bir azalışa neden olduğunu, enflasyon oranının %20'nin üstünde olduğu ülkelerde, enflasyonun büyüme üzerindeki negatif etkisinin daha da fazla olduğunu, enflasyon ile beklenmeyen enflasyonun ekonomik birimlerin etkinliğini (verimliliğini) azaltarak büyümeyi olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Ma (1998), 1955-97 dönemi yıllık ve üçer aylık verilerle Kolombiya ekonomisinde enflasyon- enflasyon belirsizliği ile büyüme-yatırımlar arasındaki ilişkileri GARCH ve VAR yöntemleriyle inceleyen ve düşük enflasyon seviyesinde bile enflasyon-büyüme ilişkisinin negatif olduğunu savunan Ma, enflasyon belirsizliğinin hem enflasyonu hem de özel yatırımlardaki belirsizliği arttırarak büyümeyi azalttığını ileri sürmüştür.

De Gregorio (1993). Enflasyonun yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisini bireylerin boş zaman-tüketim tercihlerinde meydana getirdiği değişimle de açıklayan De Gregorio, enflasyonist ortamın sadece yatırım kararlarını değil, bireylerin tüketim-boş zaman tercihlerini ve işgücü arzını da olumsuz etkileyeceğini ileri sürmüştür. Enflasyonun büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu ileri süren klasik görüşe göre, enflasyon hem yatırımların seviyesini hem de yatırımların etkinliğini olumsuz etkilemektedir. De Gregorio (1992, 1993), 1950-85 dönemi 12 Latin Amerika ülkesi için yatay kesit verileri kullandığı içsel büyüme modelinde enflasyonun ve enflasyon değişkenliğinin, yatırımları ve büyümeyi negatif etkilediğini, enflasyonun %34'ten %17'ye düşürülmesinin büyüme oranını %50 arttıracığını vurgulamıştır.

Grimes (1991) enflasyon-büyüme ilişkisini, ekonomik büyümenin arz ve talep yönlü belirleyicilerini modelleyerek 1961-1987 döneminde 21 gelişmiş ülke ekonomisi için test etmiştir. Grimes'in kullandığı değişkenler büyüme oranı, enflasyon oranı, enflasyon oranının birinci farkı, ticaret hadleri ve trend değişkenidir. Enflasyon oranı uzun dönemli enflasyon-büyüme ilişkisini test etmek için kullanılırken, enflasyon oranının birinci farkı kısa dönemli ilişkiyi yani Phillips eğrisi yaklaşımını test etmek amacıyla modele alınmıştır. Dış ticaret hadleri ve trend değişkenleri ise arz şoklarını yakalamak için modele katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, enflasyon oranı ekonomik büyümeyi kısa dönemde olumlu, uzun dönemde ise olumsuz yönde etkilemektedir. Uzun dönemde enflasyon oranındaki %10'luk bir artış ekonomik büyümeyi %1.1 oranında azaltmaktadır.

Mallik ve Chowdhury (2001), Bu çalışmada, kısa ve uzun dönemli enflasyon-büyüme ilişkisini ko-entegrasyon ve hata düzeltme modelinden yararlanarak dört Asya ülkesi (Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Sri Lanka) için test etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; enflasyon ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir ve hızlı büyüme için enflasyon kaçınılmazdır. Enflasyonun büyümeyi etkileme derecesi, büyümenin enflasyonu etkileme derecesinden daha büyüktür. Dolayısıyla IMF gibi uluslararası öncü ekonomik kuruluşların hızlı ekonomik büyüme için enflasyonun düşürülmesi hatta sıfır enflasyon önermesi gerçeklerle çakışmamaktadır. Hızlı bir büyüme, ekonominin ısınmasına ve kaçınılmaz olarak enflasyona yol açmaktadır. Mallik ve Chowdhury bu tür ekonomileri "bıçak sırtında" dengede olan ekonomiler olarak ifade etmekte ve ekonomilerin enflasyon tuzağına düşmeden hızlı bir büyüme gerçekleştirmelerinin de oldukça zor olduğunu ifade etmektedirler.

Chowdhury (2002), bu çalışmada enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisini Endonezya ekonomisi için, 1950-1997 dönemini kapsayan onar yıllık ortalamalar ve serpilme diyagramlarından hareketle çeşitli enflasyon oranları için test etmiştir. Yapılan test sonucuna göre; tüm örnekleme enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan enflasyon oranı %8-15 aralığında iken enflasyonla ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmazken, %40'ın üzerindeki enflasyon oranlarında, enflasyon ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Woodford'un (2001), Bu çalışmada hükümetin, harcamalarını finanse etme şeklinin enflasyon üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Buna göre enflasyon para miktarının değil, borç stokunun bir fonksiyonudur. Bu şartlar altında para politikasından ziyade maliye politikasının disipline edilmesi önem kazanmaktadır. Maliye politikalarından bağımsız bir merkez bankası, enflasyon sürecini hızlandıracaktır. Maliye politikaları özellikle faizin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bütçe disiplinin sağlanmaması hem borçlanmayı hem de enflasyonu arttırarak, dolayısıyla yüksek faize neden olarak borç-faiz-enflasyon sarmalının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ahmad ve Mortaza (2005), Bangladeş için, ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkiyi 1980-2005 dönemi için test etmişlerdir. Eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli kullanarak yaptıkları çalışmanın sonucunda, enflasyon ile ekonomik

büyüme arasında istatistiksel yönden anlamlı ve uzun dönemde negatif bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.

Sargent ve Wallace (1981), sürekli mali açıkların olduğu bir ekonomide para politikasının bu açıkların ve dolayısıyla maliye politikasının baskısı altında olduğunu belirtmektedir. Çünkü açıklar ya borçlanarak ya da parasal genişleme ile kapatılmak zorundadır. Mali açıklar, parasal genişlemeyi ve enflasyonu önlemek için borçlanma ile kapatılabilir. Ancak, borçlanma sürdükçe reel faiz yükselir ve giderek faiz ödemesi bile yeni borçlanma ile yapılır. Sonunda, faiz ödemeleri ve borç stoku öyle büyür ki, hükümet, borcunu ödeyebilmek için para basmak zorunda kalır ve yüksek bir enflasyon ortaya çıkar. Sonuç olarak, borçlanmanın tıkanıdığı noktada basılan para ve ortaya çıkan enflasyon, açıkların baştan para genişlemesi ile kapatıldığı enflasyona göre çok daha yüksek olacaktır.

Mboweni (2000), Güney Afrika için enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yapılan araştırmanın sonucunda; Güney Afrika'da enflasyon oranlarının yükselmeye başladığı dönemlerde ekonomik büyüme hızının azaldığını, enflasyon oranlarının azalmaya başladığı dönemlerde ise ekonomik büyüme hızının yükseldiğini belirterek, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

Faria and Carneiro (2001), çalışmada kalıcı yüksek enflasyonla karşı karşıya olan Brezilya ekonomisinde 1980:1-1995:7 döneminde, enflasyon ile üretim arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Brezilya örneğini inceleyen çalışmada enflasyonun uzun vadede üretim üzerinde bir etkisi yoktur. Ancak kısa vadede enflasyon üretimi olumsuz etkilemektedir.

4.1.2. Konuyla İlgili Türkiye Ekonomisinde Yapılan Çalışmalar

Berument (2002). Bu çalışma reel döviz kurundaki hareketlerin fiyatları nasıl etkilediğini incelemektedir. Çalışmada, reel döviz kurunun enflasyona etkileri incelenmiştir. Kurların fiyatlara etkisini konu alan bir çok çalışmada nominal kur kullanılmasına karşın, reel döviz kurunun bu çalışmadaki modelin temel değişkeni olmasının nedeni, örneklem döneminin önemli bir kısmında Merkez Bankası'nın reel döviz kurundaki istikrarı hedeflemesidir. Bu nedenle, Merkez Bankası uzun bir dönem boyunca politika aracı olarak kullandığı nominal döviz kurunu beklenen enflasyon oranında artırmıştır. Bu nedenle nominal döviz kuruyla enflasyon arasındaki ilişki olması gerekenden daha büyük yada suni görülebilirdi. Bu çalışmada

aynı zamanda, tek bir enflasyon oranı değil, değişik mal sepetlerindeki fiyat değişimlerini gösteren farklı enflasyonlar için aynı model tekrarlanmıştır. Bunun temel sebebi, değişik mal sepetleri üreticilerinin ve tüketicilerinin krizler sonrasındaki üretim ve tüketim davranışlarının farklılaşabileceğidir. Döviz kurundaki hareketler çeşitli sektörlerdeki fiyatları, girdi fiyatları ya da endekslenme yoluyla farklı etkilemektedir. Bu çalışma TEFE enflasyon oranının TÜFE enflasyon oranına göre reel döviz kurundan daha fazla etkilenmiş olduğunu göstermiştir. Bununla beraber reel kur en fazla imalat sanayini etkilerken en az da tarım kesimini etkilemektedir.

Ülengin (1995), Türkiye ekonomisi için bütçe açığı, parasal büyüme, enflasyon, döviz kuru ve üretim gibi temel iktisadi değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemiştir. Çalışmada 1981-1992 dönemine ait üçer aylık rezerv para, TEFE, sanayi üretim endeksi, dolar kuru ve bütçe açığı değişkenleri kullanılarak, beşli modeller dahilinde Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda dolar kuru ile fiyatlar, bütçe açığı ile rezerv para, rezerv para ile dolar kuru arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuş. Buna karşılık rezerv paradan fiyatlara, fiyatlardan bütçe açığına, sanayi üretim endeksinden fiyatlara doğru ise tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Terzi ve Zengin (1996) Türkiye ekonomisi için döviz kuruyla fiyatlar arasındaki ilişkiyi aylık tüketici fiyatları endeksi ve doların TL kuruna ilişkin 1982:1-1996:6 dönemine ait verileri kullanarak incelemiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisinin Durbin-Watson (CIDW), Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme testlerini kullanarak incelendiği çalışmada, her üç test sonucunda da döviz kuru ve fiyat serilerinin eşbütünleşik oldukları tespit edilmiştir.

Işık-Acar ve Işık (2004). Bu çalışmada 1982:1-2003:4 dönemine ait enflasyon ile döviz kuru verileri kullanılarak, Türkiye’de bu iki değişken arasında eşbütünleşik bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Birim kök testi sonucunda, her iki değişkene ait serinin de birinci sıra farkının durağan olması nedeniyle, bu iki seri arasında bir eşbütünleşik yapının olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla Johansen’in çoklu eşbütünleşme yöntemi ile parametreler tahmin edilmiş ve bahsedilen dönem için enflasyon ve döviz kuru serileri arasında uzun dönemli bir ilişki ortaya çıkmıştır. Ulaşılan sonuç ise şu şekilde yorumlanmıştır. Döviz kurunun %1 artması halinde enflasyonun yaklaşık % 0.9 artacağı ileri sürülmüştür.

Terzi ve Oltulular (2006). Bu çalışmada enflasyon-büyüme-sabit sermaye yatırımları arasındaki ilişki korelasyon, zaman serileri analizleri ve eşanlı denklem sistemiyle analiz edilmiştir. Enflasyon-büyüme ilişkisi toplam, kamu ve özel sermaye yatırımları ile üç ayrı model kurularak incelenmiştir. Modeller sermaye yatırımları-büyüme ilişkisinin pozitif, ancak enflasyon-büyüme ve enflasyon-sabit sermaye yatırımları ilişkisinin negatif olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkiye ekonomisinde enflasyon-büyüme ve enflasyon-sabit sermaye yatırımları ilişkisinin negatif olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaya ve Yılmaz (2006), Bu çalışmada enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini bölgesel olarak analiz etmişlerdir. Türkiye'deki yedi bölgenin, 1983 ile 2001 yıllarına ait verilerini, panel veri, eşbütünleşme ve nedensellik testlerine göre analiz etmişlerdir. Sonuç olarak, Marmara Bölgesi dışındaki bölgelerde enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkilediği saptanmıştır. Ayrıca genel olarak enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir.

Kalkan (1999), 1982-98 dönemi üçer aylık verilerle enflasyon, büyüme, özel yatırımlar, döviz kuru ile para arzı gibi değişkenleri kullanarak yaptığı ampirik çalışmada, Türkiye'de enflasyonun yatırımlar ve kurlar kanalıyla büyüme üzerinde olumsuz etki yarattığını tahmin etmiştir.

Kirmanoglu (2001), 1964-2000 dönemini 5 alt gruba ayırarak enflasyon büyüme-özel yatırımlar ilişkisini VAR ve GARCH yöntemleriyle analiz eden Kirmanoglu, etki-tepki analizlerinde enflasyon oranında bir yükselişin özel yatırımları ve büyümeyi azalttığını göstererek enflasyon-büyüme-özel yatırımlar arasında negatif bir ilişki olduğunu vurgulamıştır.

Kesbiç-Baldemir ve Bakımlı (2005). Bu çalışmada, bir bütçe finansman aracı olarak iç borçlanmanın enflasyon üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Türkiye'de kalıcı bir durum kazanan enflasyonun mali politikalar ile güçlü ilişkiler taşıdığı ve enflasyonu düşürmek için tercih edilecek yöntemin mutlaka mali düzenlemeler içermesi gerektiği gösterilmektedir. Çalışmada öncelikle, bütçe açıklarının finansmanında kullanılan kısa vadeli avans ve iç borçlanma ile enflasyon arasındaki ilişki teorik olarak ortaya konmuş, daha sonra da durum Türkiye açısından değerlendirilmiştir. Son olarak, iç borçlanma ile enflasyon arasındaki ilişki eşanlı denklem sistemleri yardımıyla ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Türkiye'de bütçe açıklarının finansmanında kısa vadeli avans kullanımının söz konusu olduğu

dönem analiz edildiğinde para arzının arttığı ve dolayısıyla enflasyonun bir yükseliş trendi içinde olduğu tespit edilmiştir. İç borçlanma ile finansmanın yoğun olarak kullanıldığı 1997 sonrası dönemde ise enflasyonun düşmekte olduğu görülmektedir. Bu durum, bu dönemde iç borçlanmaların, borç servisi ile ortaya çıkan parasal genişleme etkisini ortadan kaldırmasına ve para ikamesine bağlanabilir.

Karaca (2003), Bu çalışmada, 30 yılı aşkın bir süredir yüksek enflasyonla yasayan Türkiye'deki enflasyon-büyüme ilişkisi, zaman serisi analiziyle incelenmiştir. Çalışmada 1987:2- 2002:4 dönemine ait üçer aylık mevsimsel düzeltilmiş enflasyon ve büyüme serileri kullanılmıştır. Yapılan ADF birim kök testi sonucu her iki serinin de durağan olduğunu gösterdiğinden, düzey verileriyle çalışılmıştır. Granger nedensellik analizi sonucunda, enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizi ise Türkiye'deki enflasyon-büyüme ilişkisinin negatif işaretli olduğunu göstermiştir. Buna göre enflasyondaki yükseliş büyüme oranının gerilemesine neden olmaktadır. Örnek döneminde enflasyonda yaşanan her 1 puanlık artış, büyüme oranını 0.37 puan düşürmüştür.

Berber ve Artan (2004), Bu çalışmada, Türkiye'de enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisi 1987:1-2003:2 dönemi için test edilmiştir. Enflasyonun ekonomik büyümeyi ne yönde etkilediği ele alınan döneme, ülke grubuna, dikkate alınan enflasyon oranı ve yapılan ekonometrik yöntemlere göre farklılık arz eder diyen çalışmadan, elde edilen bulgulara göre; enflasyon ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Şöyle ki, enflasyon oranındaki %10' luk bir artış ekonomik büyümeyi %1.9 oranında düşürmektedir. Ayrıca yapılan Granger nedensellik analizi sonucunda, enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Saatçioğlu ve Korap (2009), çalışmada reel gelir ve enflasyon arasındaki çevrimsellik özellikleri bazı çağdaş filtreleme yöntemleri kullanarak Türkiye ekonomisi koşullarında incelemeye çalışmışlardır. 1987:1-2007:2 inceleme dönemi için elde edilen bulgular, çevrimsel reel gelir bileşeninin iş-çevrimi dalgalanmalarının kalıcılığını yansıtabilecek şekilde güçlü ve pozitif bir ardışık bağımlılık gösterdiğini, reel çıktının oldukça yüksek bir oynaklık (volatility) derecesine sahip olduğunu ve aynı zamanda enflasyon ile reel gelir arasındaki ters-çevrimsel bir ilişkinin bulunduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, Türkiye ekonomisi koşullarında reel gelirden gözlenen çevrimsel-temelli dalgalanmaların ekonominin

maruz kaldığı arz-temelli bazı şoklar yüzünden meydana gelmiş olabileceği şeklinde bir çıkarsamaya ulaşılmıştır.

Oktayer (2010). Bu çalışmada Türkiye’de 1987-2009 döneminde bütçe açıkları, para arzı artışı ve enflasyon arasındaki ilişki, eşbütünleşme teknikleri kullanılarak araştırılmaktadır. Türkiye’de 1987-2009 dönemine ilişkin bütçe açığı, parasal genişleme ve enflasyon ilişkisine dair yapılan ampirik sına, uzun dönemde Türkiye ekonomisinin, fiyat düzeyinin mali teorisini destekler nitelikte olabileceğini ifade etmektedir. Bu ise uzun dönemde bütçe açıklarının enflasyon üzerinde doğrudan etkili olabileceğinin bir ifadesidir.

Tekin-Koru, Özmen (2003), yaptıkları çalışmada uzun dönemde bütçe açığı, enflasyon ve para arzı arasındaki ilişkiyi incelemişler. Yaptıkları Johansen Eşbütünleşim analizi sonunda (M2) ile enflasyon arasında uzun dönemde birlikte hareket söz konusudur. M2 ve enflasyon, enflasyon eşitliğindeki parametreler arasında içsel olanlardandır. Elde edilen bir diğer sonuç, M2 değişkeninin bütçe açığı ve enflasyonla arttığıdır. Çalışma, ticari bankalar tarafından kamu borç enstrümanlarının %90’ının elde tutulması sonucu bütçe açığının M2 üzerindeki etkisinin anlamlılığı şaşırtıcı olmamalıdır, yorumunu yapmaktadır. Onlara göre ticari bankaların finanse ettiği çok yüksek bütçe açığına sahip, yüksek enflasyonlu bir ekonomide aktif bir para politikasını yürütmek uygun olmayacaktır. Makaleye göre Türkiye’de kamu iç borç enstrümanları çok likittir ve vadeleri oldukça kısadır. Ticari bankalar kendi likidite ihtiyaçlarına göre kamu teminatlarını elde bulunduruyorlar ve bunları interbank para piyasasında kullanıyorlar. Böylece bu kağıtlar yüksek güçte paranın yerini tutuyorlar. Ancak, bu açığı finanse etme yöntemi daha yüksek faize neden olurken etkili bir para politikasının çalışmasını da mümkün olmaz hale getirmektedir.

Günaydın (2004), Bütçe açıklarının parasallaşma yoluyla finansmanının enflasyonun en önemli nedenlerinden biri olduğu hususu, temel tartışma konularının başında gelmektedir. Enflasyonist süreçle ilgili olarak uzun süre geçerli olan görüşe göre, enflasyonun en önemli nedeni, mali dengesizlikler ve para basımı yoluyla bütçe açıklarının finanse edilmesi olmuştur. Eğer kamu para basarak açıklarını finanse ediyorsa, piyasadaki bu para genişletici olabilir ancak enflasyonist etki yaratacaktır. Zira üretime karşılık olarak piyasada dolanan paraya ek olarak, açıkların para basma yöntemi ile finansmanından doğan ve piyasaya sürülen ek para, ekonomik büyümenin boyutunu olduğundan fazla gösterecektir.

Omay (2008), Çalışmada iki değişkenli Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans modeli yardımıyla büyüme, enflasyon oranı ve belirsizliklerinin arasındaki Granger nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Türkiye ekonomisine uygulanan çalışma, 1986:6-2007:1 dönemini kapsamakta ve bu dönem 3 farklı alt döneme (1986:6-1994:3/1994:5-2001:1/2003:3-2007:1) ayrılarak analiz genişletilmektedir. Tam dönem ve alt dönemler itibari ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda, merkez bankasının fiyat istikrarını korumasına yönelik politika duruşunun optimal olduğu sonucuna varılmıştır.

Bayraktutan ve Arslan (2003). Bu çalışma, Türkiye’de döviz kuru, ithalat ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Günümüzde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları önemli ekonomik sorunların başında yüksek enflasyon gelmektedir. İktisat biliminde döviz kuru, enflasyon ve ithalat hacmi arasındaki ilişki farklı dönemlerde farklı şekillerde tartışılmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, döviz kuru ve enflasyonla etkileşim halinde bulunan ekonomik değişkenlerin etkileşim yönü, ekonomi politikasının şekillendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada, söz konusu değişkenler arasındaki ilişkilere dair, 1980-2000 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak gerçekleştirilen ekonometrik testlerin sonuçları sunulmaktadır. Sonuçlara, Granger anlamında nedensellik açısından bakıldığında, toptan eşya fiyat indeksi ile döviz kuru ve ithalat hacmi arasında dolaylı ve doğrudan olmak üzere karşılıklı etkileşim teyid edilmektedir.

4.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN 2003-2011 DÖNEMİNDE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ İNCELEMAYA YÖNELİK BİR MODEL UYGULAMASI

Bu çalışma temel makro değişkenlerin (gayri safi yurt içi hasıla, enflasyon ve M2) uzun ve kısa dönemde ortak hareketlerini inceleyecektir. Kullanılan yöntemler Granger Nedensellik ve Regresyon analizleridir. Daha önce ortaya konulduğu üzere enflasyon ile gayri safi yurt içi hasıla değişkenleri arasında, enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki bulunmuştur (Karaca, 2003).

Çalışmaya öncülük eden model Faria and Carneiro (2001)’nin çalışmasıdır. Çalışmanın modeli şu şekildedir:

$$\Delta Lind_t = \beta_1 \Delta P_{t-1} - \beta_2 \Delta Lind_{t-1} + seasonals + dummies \quad (1)$$

Denkleimde ‘ $\Delta Lind_t$ ’ çıktıdaki Δ değişimi, ‘ ΔP_{t-1} ’ enflasyondaki Δ değişimi, ‘dummies’ ise kukla değişkenini ifade etmektedir.

4.2.1. Analizde Kullanılan Model ve Veriler

Çalışmada kullanılan tüm veriler, Merkez Bankası (EVDS) verilerinden derlenmiştir. Eş bütünleşim çalışmalarında fark alınmadığı için verilerin ya doğrudan elde edildiği gibi reel hali analize dahil edilmiştir, ya da üssel artışa sahip değişkenlerin logaritmaları alınarak, aritmetik artışa çevrilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Yani logaritmaları alındıktan sonra oluşan seriler, analize eklenmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler; 2003:1-2011:2 dönemine ait üçer aylık, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla(Cari), piyasada M2 diye adlandırılan Para Arzı, Fiyat Endeksi-Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (2003=100)(TÜİK)’dir. TÜFE değişkeninden enflasyonu türetmek amacıyla değişkenin önce logaritması alınmış daha sonra I. dereceden farkı alınmıştır. Böylece enflasyon değişkeni oluşturulmuş ve analize bu haliyle dahil edilmiştir.

Değişkenlerden gayri safi yurt içi hasıla, M2 ve TÜFE üssel seriler olduğu için logaritmaları alınmıştır. Böylelikle seriler üssel artıştan doğrusal artışa dönüştürülmüştür. Yine değişkenlerden gayri safi yurt içi hasıla değişkeni mevsimsel dalgalanmalar gösterdiği için Census X12 mevsimsel düzenleme ile düzenlenmiş, seriden mevsimsel salınımlar temizlenmiştir. Veriler aşağıdaki notasyonlarla uygulama içinde yer alacaklardır:

$Lngsyihsa$ = logaritması alınmış, mevsimsel düzenlenmesi yapılmış reel gayri safi yurt içi hasıla değişkeni,

$LnM2$ = logaritması alınmış M2 değişkeni,

$Dlntufe$ = Enflasyon değişkeni.

K = 2008 yılı kriz kukla değişkeni

Granger nedensellik ve regresyon analizi kullanarak yapılan uygulama, gayri safi yurt içi hasıla, M2 ve enflasyonun birleşik hareketlerini inceleyecektir. Çalışmanın denklemi şu şekildedir:

$$\ln gsyihsa_t = \alpha + \beta_1 d \ln tufe_t + \beta_2 \ln m2_t + \beta_3 k + \varepsilon_t \quad (2)$$

Zaman serileriyle yapılacak analizlerde ise bu modelin çözümüyle başlanılmamalıdır. Öncelikle modelde kullanılan serilerin durağanlık sınavının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada serilerin durağanlık sınavı Dickey-Fuller Testi (ADF), ile yapılacaktır.

4.2.2. Birim Kök Testleri

Değişkenlerin durağan olup, olmadığını test etmek için en çok kullanılan yöntem, Dickey ve Fuller tarafından geliştirilen “birim kök” (unit root) testidir. Bu testte, X_t değişkenindeki gözlenen değişimin bir otoregresif süreç (AR1) olduğu varsayılmaktadır. Bir başka deyişle, $X_t = \delta X_{t-1} + e_t$ dir. Bu yöntemde $H_0: \delta = 1$ hipotezi, yani (durağan değil hipotezi), alternatif $H_1 = \delta < 1$ (yani durağan hipotezine) karşı test edilmektedir. Ancak daha sonraki çalışmalarda atlanılan otokorole olmuş değişkenleri de ekleme uygulamasına geçilmiştir. Bu tür uygulamalar genellikle, Pekiştirilmiş Dickey-Fuller Testi (ADF), olarak adlandırılmaktadır (Çelen, 2002, s.26). Bu çalışmada değişkenlerin durağan olup, olmadıklarını tespit etmek için ADF testi uygulanacaktır.

Tablo 4.1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKEN ADI	Düzy	Fark
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Değişkeni (Ingsyihsa)	-2,670906 (0,2543)	-3,553642 (0,0504)
M2 Değişkeni (lnM2)	-1,611412 (0,7666)	-4,855143 (0,0024)
Enflasyon Değişkeni (dlntufe)	-5,765075 (0,0003)	-5,667579 (0,0006)

*Yukarıdaki ADF Test sonuçları; %1 için (-4,2627), %5 için (-3,5529) kritik değerlerine göre yorumlanmıştır.

Gayri safi yurt içi hasıla değişkeni, durağan değildir, (2,670906). M2 değişkeni %5 anlam düzeyinde 1,6114 ADF test sonucuyla durağan değildir. Enflasyon değişkeni %1 anlam düzeyinde 5,7650 ADF test sonucuyla durağandır. Yapılan ADF testleri ile değişkenlerin durağan olup olmadığı, test edilmiştir. Ancak her bir değişkenin, ayrıca grafikleri çizilerek durağanlıklarına bir de grafik yardımı ile bakılmıştır. Üssel olarak artış gösteren değişkenlerin logaritmaları alınmıştır.

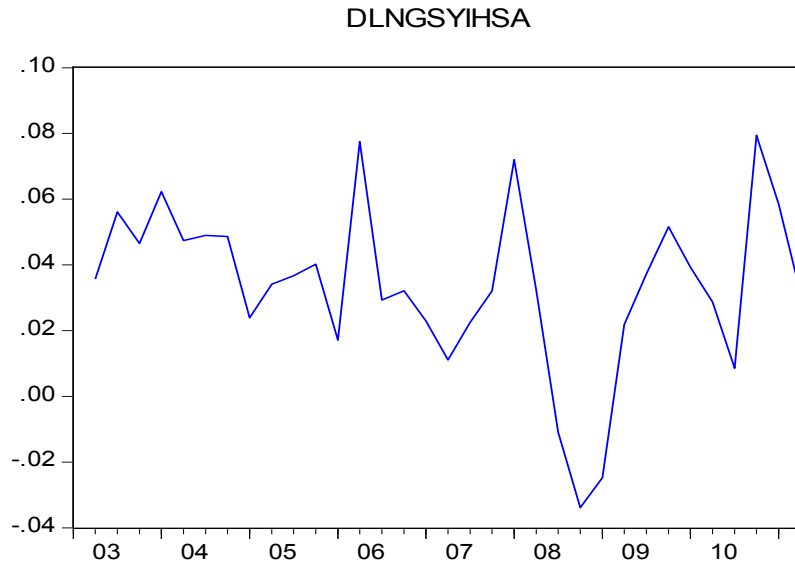
ADF test sonuçlarına göre durağan olmayan değişkenlerin 1.dereceden farkları alınmış ve seriler durağan hale getirilmiştir. Değişkenlerin son hali ise şu şekilde olmuş ve bundan sonraki uygulamalarda değişkenler son haliyle uygulamaya konulmuştur: Gayri safi yurt içi hasıla değişkeni (dlngsyihsa), M2 değişkeni (dlnM2), Enflasyon değişkeni (dlntufe).

4.2.2.1. Durağanlık Kavramı ve Durağan Olmayan Zaman Serileri

Zaman serileri durağan olmayan zaman serileri ve durağan zaman serileri olmak üzere ikiye ayrılır. İncelenen zaman sürecinde serinin aritmetik ortalaması ve varyansı sistematik bir değişme göstermiyorsa, böyle zaman serilerine durağan zaman serileri denir (Kayım, 1985, s.13). Bir başka tanıma göre, ortalamasıyla varyansı zaman içinde değişmeyen ve iki dönem arasındaki ortak varyansı bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan zaman serilerine durağan zaman serileri denir (Gujarati, 1999, s.713). Durağan ve durağan olmayan şeklindeki bir ayırım zaman serisi analizinde büyük önem taşımaktadır. Bunun sebebi, zaman serisi analizleri için geliştirilmiş olan olasılık teorilerinin sadece durağan zaman serileri için geçerli olmasıdır (Işık-Acar-Işık, 2004, s.331).

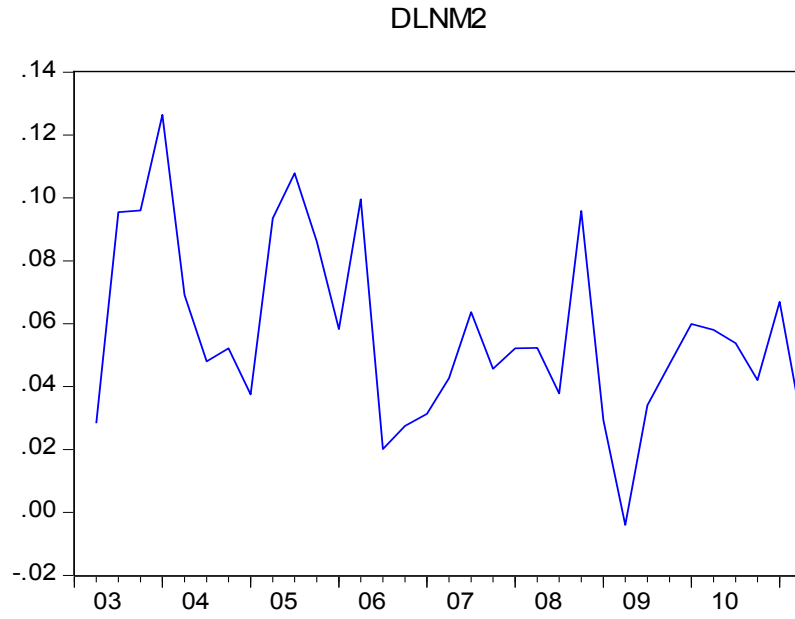
Durağanlık zaman serisi analizleri için çok önemli bir unsur olmasına rağmen, iktisadi zaman serileri genellikle durağan değildir ve trend, konjonktürel dalgalanmalar, mevsimsel dalgalanmalar ve arızı hareketler gibi zaman serilerini etkileyen birtakım faktörler içerir (Nelson and Plosser, 1992, s.139). Bu faktörlerden uygulamada üzerinde durulanlar trend ve mevsimsel dalgalanmalardır. İktisadi bir zaman serisi trend unsurundan dolayı durağan değilse, bu durumda, durağan olmama durumunun deterministik trendden mi, yoksa stokastik trendden mi kaynaklandığının belirlenmesi gerekmektedir. Serilerde deterministik bir trend varsa, seriyi trendden arındırmak için, zaman unsuru modele dahil edilmeli ve bu işlem sonucunda trendden arındırılmış serilere eşbütünleşme analizi uygulanmalıdır; eğer trend stokastik ise, bu serileri durağan hale getirmek için fark alma işlemi uygulanmalıdır (Işık-Acar-Işık, 2004, s.331). Durağan olmayan bir iktisadi zaman serisinin 'd' defa farkı alınır ve bu işlem sonucunda seri durağan hale gelirse, bu seriye $I(d)$, d'inci sıradan fark alınmış seri denir. Durağan hale getirilmiş bir seri $I(0)$ 'dır (Metin, 1993, s.98). Serilerin durağanlaştırılmasının nedeni, hata terimine ait varsayımların sağlanabilmesi, yani hata teriminin sıfır ortalamalı, sabit varyanslı hale getirilmesidir.

Durağan olmayan zaman serisini durağan hale getirmek için genellikle fark veya logaritma alma gibi yöntemler kullanılmaktadır. Fark alma yönteminin kullanımı basit olmakla birlikte, fark alma işleminin kaç kez yinleneceğinin belirlenmesi bir sorun oluşturmaktadır. Genellikle birinci ya da ikinci dereceden ardışık farklar, durağanlığın sağlanması için yeterlidir. Serilerin logaritmaları alındıktan sonra durağanlaşması daha kolay olmaktadır. Durağan olmayan, ancak fark alma işlemi sonucu durağan hale dönüştürülmüş serilere uygulanan modellere entegre modeller veya durağan olmayan doğrusal stokastik modeller adı verilir (Özmen, 1986, s.26-27)

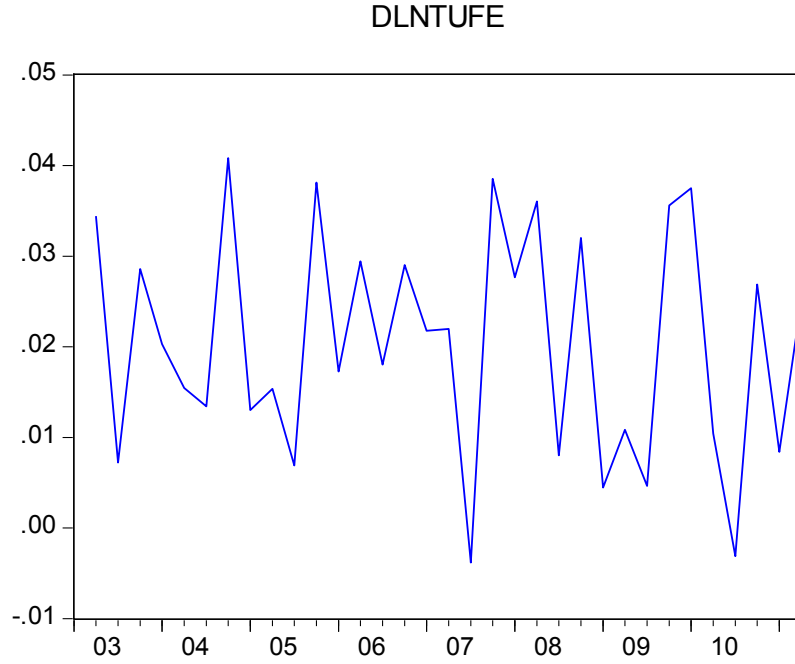
Grafik 4.1. Üçer aylık Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranları (2003:1-2011:2, %)

Grafik 4.1’de 2003:1-2011:2 dönemine ait üçer aylık gayri safi yurt içi hasıla oranları verilmektedir. Gayri safi yurt içi hasıla 2008 yılının son çeyreğinde hızlı bir düşüş yaşamıştır. Bunun nedeni 2008 yılında finans sektöründe yaşanan ekonomik krizdir. Sonraki dönemlerde tekrar yükselişe geçmiştir.

Grafik 4.2. Üçer aylık Para Arzı (M2) Oranları (2003:1-2011:2, %)

Grafik 4.2’de 2003:1-2011:2 dönemine ait üçer aylık M2 (para arzı) oranları verilmektedir. M2 2009 yılının ilk çeyreğinde hızlı bir düşüş yaşamıştır. Bunun nedeni 2008 yılında finans sektöründe yaşanan ekonomik krizdir. Sonraki dönemlerde tekrar yükselişe geçmiştir.

Grafik 4.3. Üçer aylık Enflasyon Oranları (2003:1-2011:2, %)

Grafik 4.3'te 2003:1-2011:2 dönemine ait üçer aylık enflasyon oranları verilmektedir. Enflasyon dönemler itibariyle sabit kalmamıştır, sürekli dalgalanmalar göstermiştir. Özellikle 2007 yılının ve 2010 yılının ikinci çeyreğinde çok büyük düşüş yaşamıştır.

4.2.3. Granger Nedensellik Analizi

Nedensellik analizi iki değişken arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin olup olmadığını, eğer bir ilişki varsa ilişkinin yönünü test etmek amacıyla kullanılmaktadır. Uygulamalı ekonometrik çalışmalarda zaman serileri arasındaki nedensellik ilişkisinin tespit edilmesi için en sık kullanılan yöntem Granger (1969) tarafından geliştirilen nedensellik analizidir. Nedenselliğin yönü değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemekte olup Granger nedensellik testinde üç farklı durum bulunmaktadır. Bunlar;

1-) Tek yönlü nedensellik: $Y=f(x)$ biçimdeki tek denklemlilik bir modelde Y bağımlı değişken, X ise bağımsız değişkendir. Burada X 'ten Y 'ye doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır ($X \rightarrow Y$). Bağımsız değişken, neden konumunda olup bağımlı değişken üzerinde bir sonuç etkisi yaratmaktadır. Bu tek yönlü bir

sonuç oluşturmaktadır. Bu tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını göstermekte olup bu ilişki ($Y \rightarrow X$) olarak da belirlenebilmektedir.

2-) Çift yönlü nedensellik: Değişkenler arasında karşılıklı bir etki olabilir ($X \leftrightarrow Y$).

3-) Bu iki değişkenin birbirini etkilememesi yani birbirinden bağımsız olması: Bu durumda değişkenler arasında bir neden-sonuç ilişkisinin bulunmadığı söylenebilir. Bu çalışmada, enflasyon ile makro değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasında “Granger Nedensellik Analizi” kullanılmıştır. Bu analiz aşağıdaki iki denklem kullanılarak yapılmaktadır.

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{k1} \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^{k2} \beta_i X_{t-i} + \epsilon_t \quad (3)$$

$$X_t = x_0 + \sum_{i=1}^{k3} x_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^{k4} \delta_i Y_{t-i} + v_t \quad (4)$$

Granger nedensellik analizi, yukarıdaki modellerde hata teriminden önce yer alan bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerinin katsayılarının grup halinde sıfıra eşit olup olmadığı test edilerek yapılır. (3) numaralı denklemdeki β_i katsayıları belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunursa X’in Y’nin nedeni olduğu sonucuna varılır. Aynı şekilde (4) numaralı denklemde δ_i katsayılarının belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı olması da Y’ nin X’in nedeni olduğunu gösterir. Bu durumda Y ile X arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi var demektir. Sadece (3) numaralı denklemdeki β_i katsayıları sıfırdan farklı ise X’den Y’ye doğru tek yönlü, sadece (4) numaralı denklemdeki δ_i katsayıları sıfırdan farklı ise Y’den X’e doğru tek yönlü nedensellik vardır. Hem β_i hem de δ_i katsayılarının sıfırdan farklı olmaması ise bu iki değişken arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığı göstergesidir. (Karaca, 2003: s.250)

Nedensellik analizinde gecikme uzunluklarının tespitinde Schwarz (SIC) bilgi kriterleri kullanılmıştır. Gecikme uzunluğu ise 2 olarak belirlenmiştir. (3) ve (4) numaralı denklemler kullanılarak 2003-2011 dönem aralığı için elde edilen Granger nedensellik analizi sonuçları Tablo 4.2’ de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Ho Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistikleri	Prob.
DLNM2 etkilemiyor DLNGSYIHSA	31	1.18035	0.3231
DLNGSYIHSA etkilemiyor DLNM2		0.69366	0.5088
DLNTUFE etkilemiyor DLNGSYIHSA	31	3.74715	0.0372
DLNGSYIHSA etkilemiyor DLNTUFE		1.92547	0.1660
K etkilemiyor DLNGSYIHSA	31	1.20430	0.3161
DLNGSYIHSA etkilemiyor K		3.43021	0.0476
DLNTUFE etkilemiyor DLNM2	31	0.19020	0.8279
DLNM2 etkilemiyor DLNTUFE		0.01219	0.9879
K etkilemiyor DLNM2	31	3.38638	0.0493
DLNM2 etkilemiyor K		0.27166	0.7642
K etkilemiyor DLNTUFE	31	1.16616	0.3273
DLNTUFE etkilemiyor K		0.96503	0.3942

Enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin yönü konusunda gerek makroekonomi teorileri gerekse Türkiye için yapılan ampirik çalışmalar enflasyondan büyümeye doğru bir nedensellik olduğunu söylemektedir. Türkiye’de enflasyon büyüme ilişkisini 1987–2003 dönemine ait üçer aylık verilerle inceleyen Berber ve Artan (2004) ve 1987–2002 dönemine ait üçer aylık verilerle inceleyen Karaca (2003), yapmış oldukları nedensellik testleri ile enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşmaktadırlar.

Değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını gösteren söz konusu Tablo 4.2’ye bakıldığında Artan ve Berber (2004) ve Karaca (2003)’ yı destekler nitelikte enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki bulunmuştur. Hesaplanan F test istatistiği, (3) nolu denklemdeki β_i katsayılarının yüzde 5 anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı olduğunu göstermiştir. F test istatistiği, (4) nolu denklemdeki δ_i katsayılarının ise istatistiksel olarak sıfırdan farklı olmadığına işaret etmektedir.

Granger nedensellik analizine göre, Türkiye’de enflasyon büyümeyi etkilerken, büyüme enflasyonu etkilememektedir. Bu durumda enflasyonun bağımlı

değişken olarak yer alacağı bir regresyon analizi yapmak iktisadi açıdan anlamlı olmayacaktır.

Ancak büyümenin bağımlı, enflasyonun bağımsız değişkeni olarak yer alacağı bir regresyon analizi yapılabilecektir.

Çalışmaya öncülük eden model Faria and Carneiro (2001)'nin çalışmasıdır. Çalışmanın modeli ise şu şekildedir:

$$\Delta Lind_t = \beta_1 \Delta P_{t-1} - \beta_2 \Delta Lind_{t-1} + seasonals + dummies \quad (1)$$

Tablo 4.3. Regresyon Analizi Sonuçları

	MODEL
BAĞIMLI DEĞİŞKEN	GSYİH
SABİT	0,002302 (0,8003)
ENFLASYON	0,711733 (0,0117)
KUKLA	-0,092293 (0,0001)
M2	0,347950 (0,0058)
F Testi:	9,8651 (0,0001)
R kare	0,5050
BG Otokorelasyon	0,2644 (0,87)
BPG Değişen Varyans	1,76 (0,62)

- Parantez içindeki değerler değişkenlerin prob. değerleridir. Değişkenler 0,05 anlamlılık seviyesinde yorumlanmıştır.

Tablo 4.3'de (2) nolu denklem kullanılarak yapılan regresyon analizinin sonuçları verilmektedir. Regresyon analizine verilerin gecikmeli değerleri de eklenmiş ancak gecikmeli değerlerin eklenmesi regresyon sonuçlarını anlamsız hale getirmiştir. Bu nedenle gecikmeli değerler regresyon analizine dahil edilmemiştir. Regresyon analizi sonucunda 0,05 anlamlılık seviyesinde elde edilen model ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

$$DLNGSYIHS_A = 0,002302 + 0,711733DLNTUFE + 0,347950DLNM2 - 0,092293K$$

Std. Hata (0,009018) (0,264476) (0,116703) (0,019843)

T İstatistik [0,255302] [2,691106] [2,981504] [-4,651087]

Prob. değeri (0,8003) (0,0117) (0,0058) (0,0001)

Modelde kukla değişkeni, 2008 krizinin modelde etkilerini belirlemek amacıyla eklenmiştir. t değerleri, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Krizin büyüme üzerinde etkisi yoktur sıfır hipotezi reddedilmektedir. Enflasyon değişkeninin, M2 değişkeninin ve kukla değişkeninin 't' değerleri istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Breusch-Godfrey Otokorelasyon istatistiğinin sonucu, hata teriminin birbirini izleyen değerleri arasında ilişki bulunmadığını göstermektedir. Breusch-Godfrey Değişen Varyans testi modelimizde değişen varyans olmadığını göstermektedir. R² değeri düşük çıkmıştır ama enflasyon büyümenin, yatırım veya tüketim gibi esas belirleyicilerinden biri olmadığı için bu durum normaldir (Karaca, 2003: s.253). Modelde M2 para arzı ile büyüme arasında ilişki yoktur sıfır hipotezi reddedilmiştir. İlişki işareti pozitifdir.

Dezenflasyon döneminin ele alındığı regresyonda enflasyon ile büyüme arasında ilişki yoktur sıfır hipotezi reddedilmiştir. İlişki pozitifdir. Regresyon analizinin sonuçları iktisadi açıdan yorumlandığında ise Karaca (2003), Berber ve Artan (2004) ve çalışmaya öncülük eden Faria and Carneiro (2001)'nin çalışmalarından farklı olarak, Türkiye' de enflasyon-büyüme arasındaki ilişkinin 2003:1-2011:2 döneminde pozitif yönlü olduğu anlaşılmaktadır. Enflasyon değişkeninin katsayısının pozitif olması bunu göstermektedir. Ayrıca aynı dönemde büyüme-para arzı(M2) arasındaki ilişkinin yönü de pozitif çıkmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin araştırıldığı bu çalışmanın ilk bölümü giriş kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmayla ilgili genel açıklamalar yapılmış ve ayrıca çalışmanın amacı belirtilmiştir. İkinci bölümde öncelikle enflasyon kavramıyla ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Enflasyon olayı paralı mübadeleyle beraber vardır ve özellikle Rönesans ve reformlar dönemindeki coğrafi keşifler ve icatlar sayesinde altın ve gümüş arzındaki artışlar ile ticaret hacmi arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanmıştır. İkinci Dünya savaşını takip eden yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir makro ekonomik sorun haline dönüşen enflasyon, çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Enflasyon, sözlük anlamı 'şişme' anlamına gelen Latince bir kelimedir. Günümüze kadar enflasyon konusunda genel kabul gören bir tanım yapılamamakla birlikte, iktisat kuramında en çok kabul gören enflasyon tanımı; sürekli fiyat artışı veya paranın sürekli değer kaybetmesidir.

Enflasyonun ölçülmesi ve paranın, mal ve hizmetler karşısında görece değerinin ne şekilde değiştiğini ölçmek amacıyla "fiyat endeksleri" kullanılmaktadır. Fiyat değişimlerinin ölçümü, belirli bir sepet malın maliyetindeki değişimlerin gözlenmesi yoluyla yapılmaktadır. Tüm ülkelerde endeksleme yöntemi olarak 'Laspeyres Fiyat Endeksi' kullanılmaktadır.

Türkiye'de 1980'li yıllardan başlayarak enflasyonu önleme konusunda çeşitli istikrar programları ortaya konulmuştur. 24 Ocak 1980'de, 5 Nisan 1994'te ve nitekim 19 Şubat 2001'de istikrar programları açıklanmıştır. Bu programlardan 24 Ocak 1980 istikrar programı ilk adım olarak programın ilk yıllarında enflasyonu düşürmede etkili olmuş fakat daha sonra etkili politikalar izlenemeyince programdan sapmalar olmuştur. Sonuç olarak başarılı olunamamıştır. 5 Nisan 1994 istikrar paketi de ilk yıllardaki enflasyonu düşürmedeki başarısını daha sonraki yıllarda gösterememiştir.

Üçüncü bölümde ekonomik büyüme anlatılmıştır. Büyüme kavramının tanımları çeşitlilik arz eder. İşgücü, doğal kaynaklar, sermaye gibi ekonomik

değerlerdeki fert başına bir yıldan diğer yıla doğru daha yüksek gelir sağlayacak şekilde artışlara büyüme adı verilmektedir. Diğer bir tanımlamaya göre ekonomik büyüme; emek ve sermaye gibi faktörlerin arzındaki artışların veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen hasıla oranındaki artışın potansiyel milli gelirden yaptığı yükselmedir.

Büyümenin kaynakları, Sermaye, Emek, Teknolojik Gelişme ve Doğal Kaynaklardır. Doğal kaynaklar sabit olduğu ve tükenebildiği için sermaye, emek ve teknolojik gelişme dünya üretiminde görülen büyük artışın başlıca kaynağı olmuştur.

Daha sonraki süreçte, enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Bu konu hakkında yapılan araştırmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanmış ve bu dönemde yapılan araştırmaların sonucunda enflasyonun ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği bulunmuştur, 1970'li yıllardan itibaren yapılan araştırmaların sonucunda ise negatif yönde bir etkileşim söz konusu olmuştur. Literatür çalışmasında bu konuyla ilgili çok sayıda yazılı eserin incelenmesi sonucunda; genel kabul gören, kesin bir yargı ve net bir sonuç bulunamamıştır.

Dördüncü bölüm ekonometrik uygulamayı içermektedir. Enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki 2003-2011 yılları arasında uygulamalı olarak incelenmiştir. Çalışmada kullanılan tüm veriler, Merkez Bankası (EVDS) verilerinden derlenmiştir. Eş bütünleşim çalışmalarında fark alınmadığı için verilerin ya doğrudan elde edildiği gibi reel hali analize dahil edilmiştir, ya da üssel artışa sahip değişkenlerin logaritmaları alınarak, aritmetik artışa çevrilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Yani logaritmaları alındıktan sonra oluşan seriler, analize eklenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler; 2003:1-2011:2 dönemine ait üçer aylık, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla(Cari), piyasada M2 diye adlandırılan Para Arzı, Fiyat Endeksi-Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (2003=100)(TÜİK)'dir. TÜFE değişkeninden enflasyonu türetmek amacıyla değişkenin önce logaritması alınmış daha sonra I. dereceden farkı alınmıştır. Böylece enflasyon değişkeni oluşturulmuş ve analize bu haliyle dahil edilmiştir. Değişkenlerden gayri safi yurt içi hasıla, M2 ve TÜFE üssel seriler olduğu için logaritmaları alınmıştır. Böylelikle seriler üssel artıştan doğrusal artışa dönüştürülmüştür. Yine değişkenlerden gayri safi yurt içi hasıla değişkeni mevsimsel dalgalanmalar gösterdiği için Census X12 mevsimsel düzenleme ile düzenlenmiş, seriden mevsimsel salınımlar temizlenmiştir. Daha sonra çalışmanın modeli oluşturulmuş ve ilk olarak modelde kullanılacak olan verilerin

Dickey-Fuller Testi (ADF) ile durağanlık sınamaları yapılmıştır. Dickey-Fuller Testi (ADF) sonuçlarına göre değişkenlerden; gayri safi yurt içi hasıla ve M2 durağan çıkmamıştır. Bu nedenle bu serilerin I. derecen farkları alınarak seriler durağan hale getirilmiştir. Ayrıca serilerin durağanlığına bir de grafikler yardımıyla bakılmıştır ve sonuçlar teyit edilmiştir.

Durağan hale getirilen seriler arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin olup olmadığını, eğer bir ilişki varsa ilişkinin yönünü test etmek amacıyla Granger Nedensellik Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, enflasyondan milli gelire doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir ve Granger nedensellik testi sonucuna göre 2003:1-2011:2 döneminde enflasyon milli geliri etkilerken milli gelir enflasyonu etkilememektedir.

Sonuç olarak, Granger nedensellik analizi sonuçları da dikkate alınarak yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre ılımlı enflasyon oranlarına ulaşılan 2003:1-2011:2, dezinflasyon döneminde Türkiye’de enflasyon-büyüme arasındaki ilişki pozitifdir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2002), İktisadi Büyüme Ve Büyüme Modelleri, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Vipas Yayınevi, Bursa, 171s.
- Aghion, P. and Howitt, P. (1998), Endogenous Growth Theory, MIT Pres, England, ss.11-12.
- Ahmed, S. ve Mortaza, G. (2005), "Inflation and Economic Growth in Bangladesh: 1981- 2005" Policy Analysis Unit, Working Paper Series, Bangladesh, WP: 0604.
- Atılğan, H. (2004), Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durumunun Analizi, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 293s.
- Avcı, N. (1988). "Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkileri", Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, ss.64.
- Aykırı, M. (2008), "Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2005)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi.
- Barro, R. J. (1995), "Inflation and Economic Growth", Bank of England Quarterly Bulletin, 35, ss.166-76.
- Barro, R. J. (1997), Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Bayraktutan, Y. ve Arslan, İ. (2003), "Türkiye'de Döviz Kuru, İthalat ve Enflasyon İlişkisi: Ekonometrik Analiz (1980-2000)", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C..V, S.2, 2003)
- Berber, M. ve Artan, S. (2004), "Türkiye'de Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: (Teori, Literatür ve Uygulama)", İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 18 Eylül 2004 Sayı: 3-4.
- Berument, H. (2002), Döviz Kuru Hareketleri ve Enflasyon Dinamiği: Türkiye Örneği, Ankara, Bilkent Üniversitesi.

- Cip, S.Y. (2002), “Dezenflasyonun Maliyetleri ve Dezenflasyon Politikalarının Başarı Koşulları”, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.34
- Çelebi, E. (2002), “Türkiye’de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000)”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 2(1), ss: 55-66.
- Çelen, A. (2002), “İngiltere Çay pazarındaki Rekabetin Yoğunluğunun Ölçülmesi: Bir Dinamik Hata Düzeltme Yaklaşımı”, Rekabet Dergisi, Sayı 14 ss.75-116.
- Çiçek, M. (2005), “Dezenflasyon Sürecinde Türkiye’de Enflasyonun Uzun Ve Kısa Dönem Dinamiklerinin Modellenmesi”, Yönetim Ve Ekonomi,12(1), ss: 107-126.
- Chowdhury, A. (2002), " Does Inflation Affect Economic Growth? The Relevance of The Debate for Indonesia", Journal of Asia Pacific Ecoltomy, 7(1), ss.20-34.
- Çamlıca, F. (2010), ‘ Yeni Keynesyen Bir Bakış AçısıylaTürkiye’nin Enflasyon Dinamikleri Yönünden Yapısal Analizi’, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Ocak 2010, ss.34-35
- De Gregorio, J. (1992), “The Effects of Inflation on Economic Growth: Lessons from Latin America”, European Economic Review, 36, ss.417-25.
- De Gregorio, J. (1993), “Inflation, Taxation, and Long-Run Growth”, Journal of Monetary Economics, 31, ss.271-98.
- Demircan, E. S. ve Ener, M. (2004), “IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,1(2), ss: 83-102.
- Demirci, R., Arıkan, R. ve Erdoğan, B. (2001), Genel Ekonomi: Mikro-Makro, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Dinler, Z. (1998), İktisada Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları: Bursa.
- Dinler, Z. (2000), İktisada Giriş, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Direkci, T. (2006), “Kamu Açıklarının Makro Ekonomik Etkileri: Türkiye Çalışması”, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, ss.140
- Doğruel, S. A. ve Doğruel, F. (2005), Türkiye’de Enflasyonun Tarihi, TCMB Yayınları, Ankara, ss.226.
- Dowd, K. (1994), “The Costs of Inflation and Disinflation”, Cato Journal, Volume 14, Number 2, s.10

- Eren, A. (2002), “Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar”, Muğla Üniversitesi Yayınları:11, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları:02, Muğla, ss.288.
- Eroğlu, N. (2003), “Türkiye’de İktisat Politikalarının Gelişimi (1923-2003)”, 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, T. C. Marmara Üniversitesi, İstanbul, ss:1-12.
- Ertek, T. (2005), Makro Ekonomiye Giriş, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, s.17-34.
- Faria J.R. and Carneiro F.G. (2001), “Does High Inflation Affect Growth In The Long And Short Run? ”, Journal of Applied Economics, Vol. IV, No.1, ss.89-105.
- Feldstein, M. (1997), “The Costs and Benefits of Going from Low Inflation to Price Stability”, Reducing Inflation Motivation and Strategy, der. Christina Romer ve David Romer, s.130
- Fischer, S. (1993), “The Role of Macroeconomic Factors in Growth”, Journal of Monetary Economics, 32, ss.485-512.
- Fischer, S. (1994), The Costs and Benefits of Disinflation, in J. Wijnholds, S. Eijffinger and L. Hoogduin (eds), A Framework for Monetary Stability, Boston: Kluwer, ss.31-41.
- Göktaş Yılmaz, Ö. (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı: 2, ss.63–76.
- Grimes, A. (1991), " The Effects of Inflation on Growth: Some International Evidenee", Weltwirtschaftliches Archiv, 127,ss.631-644.
- Gujarati, D.N. (1999), Temel Ekonometri, (Çeviri: Ü. Şenesen ve G.G. Şenesen), İstanbul, Literatür Yayıncılık.
- Günaydın, İ. (2004), “Bütçe Açıkları Enflasyonist Midir? Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,Cilt 6, Sayı 1.
- Güngör, İ. A. (2006), “Enflasyon Beklentilerinin Oluşum Şeklinin Enflasyon Üzerindeki Etkileri ve Dezenflasyon Programı Uygulamasındaki Sonuçları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Güran, N. (1999), Makro Ekonomik Analiz, İzmir: Anadolu Matbaacılık, s.347
- Işık, N., Acar, M. ve Işık, H.B. (2004), “Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.9, S.2 ss.325-340.
- Jones, C. (1998), Introduction to Economic Growth, W.W. Norton & Company, USA, ss.22.
- Jones, C. I. (2001), İktisadi Büyümeye Giriş (Çev: Sanlı Ateş & İsmail Tuncer), Literatür Yayınları: İstanbul.
- Kalkan, M. (1999), “Uzun Dönemde Enflasyonun Büyüme Maliyeti”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kar, M. ve Taban, S. (2005), “İktisadi Gelişmenin Temel Dinamikleri ve Kaynakları”, İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü, Ekin Kitabevi, Ed: Muhsin Kar ve Sami Taban, Bursa, ss:7-51.
- Karaca, O. (2003), “Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (2) 2003, ss.247-255.
- Karagül, M. (2003), Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 5(2003), 79-90.
- Karluk, S. R. (1996), AB ve Türkiye, İMKB Yayınları.
- Kaya, V. ve Yılmaz Ö. (2006), “Bölgesel Enflasyon Bölgesel Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Zaman Serisi Ve Panel Veri Analizleri” İktisat, İşletme ve Finans, 21: ss.247.
- Kayım, H. (1985), “İstatistiksel Ön Tahmin Yöntemleri”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yayın No.11,
- Kaykusuz, M. (2001), Maliyet Enflasyonu ve Türkiye’de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri, Geocities internet sitesi, Kasım 2001; http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_kaykusuz2.doc, 10.10.2011.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (1994), Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, ss.510.
- Kesbiç, C.Y., Baldemir, E. ve Bakımlı, E. (2005), “Bütçe Açıkları İle Parasal Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 19 Sayı: 1
- Khan, M. S. and A. S. Senhadji. (2001), Threshold Effects in the Relationship between Inflation and Growth, IMF Staff Papers Vol. 48No.1.

- Kholdy, S. ve Sohrabian, A. (1990), "Exchange Rates and Prices: Evidence From Granger Causality Tests", *Journal of Post Keynesian Economics*, 13(1): ss.71-78
- Kibritçioğlu, A. (1998), İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 53, No. 1-4, 207-230.
- Kirmanoglu, H. (2001), "Is There Inflation-Growth Trade off in The Turkish Economy", Paper Presented at: CEA 35th. Annual Meetings, McGill University, Montreal, May 31-June 3.
- Lıpsley, R.G., Caurant, N.P. (1993), *Economics*, 10th Edition, Harper Collins Collage Publishes, Newyork, s.689.
- Lıpsley, R.G., Steiner, P. O. ve Purvis D. D. (1984), *Economics*, Harper and Row Publishers, New York, 981s.
- Ma, H. (1998), "Inflation, Uncertainty, and Growth in Colombia", IMF Working Paper, WP/98/161.
- Mallik, G. ve Chowdhury, A. (2001), "Inflation and Economic Growth: Evidence from four South Asian Countnes, *Asia-Paeifie Development Journal*, 8 (1) June, ss.123-135.
- Manning, L. ve Andianacos, D. (1993) "Dolar Movements and Inflation: A Cointegration Analysis", *Applied Economics*, 25: ss.1483-1488.
- Mboweni, T. T. (2000), "Economic Growth, Inflation and Monetary Policy in South Africa", At the Business Conference of the Bureau for Economic Research, Governor of the South African Reserve Bank, Stellenbosch, November.
- Meral, P.S. (2005), "Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Yazma Alışkanlığına Etkisi", *Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, ss. 309–324.
- Metin, K. (1993), "Türk Ekonomisinin Uzun Dönem Enflasyon Analizi: Bir Ampirik Yaklaşım", *Ekonomik Yaklaşım*. 4(8): ss.97-115.
- Nelson, C.R. and Plosser, C.I. (1992), "Trends and RandomWalks in Macroeconomic Time Series: Some Evidence and Implications", *Journal of Monetary Economics*, Vol.10,
- Odyakmaz, N. (2000), "Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme Ve Kalkınma".
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem2000/bilgi.htm>

- Oktayer, A. (2010), “Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi”, Maliye Dergisi, Sayı 158
- Omay, T. (2008), “Enflasyon ve Büyüme Belirsizliklerinin Enflasyon ve Büyüme ile Olan İlişkileri: Türkiye Örneği”, Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences Sayı: 10 / Aralık 2008
- Özgen, F.B., Güloğlu, B. (2004), “Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi”, METU Studies in Development, ss. 93-114.
- Özkan, S. (1990), “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özmen, A. (1986), “Zaman Serisi Analizinde Box-Jenkins Yöntemi ve Banka Mevduat Tahmininde Uygulama Denemesi”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Yayını
- Pamuk, S. (2007), “Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme: 1980–2005”, Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi (UEDTP), Yıl: 1, Sayı: 2, ss: 5–27.
- Parasız, İ. (1993), Makro Ekonomi Teori ve Politika, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları,
- Parasız, İ. (1997), Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş”, Ezgi Kitabevi, Bursa, 164s.
- Parasız, İ. (1998), İktisat ve İstikrar Politikaları, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2001), Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar: Dünyada ve Ülkemizde Kalkınma Makro Ekonomi Sorunları, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları,
- Paya, M. (1998). Para Teorisi ve Para Politikası, İstanbul: Filizi Kitabevi.
- Peker, O. (2004), “Parasal Şokların Reel Etkileri: Kuram ve Türkiye Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, ss.207.
- Pekin, T. (1995), Ekonomiye Giriş, Bilgehan Matbaası: İzmir.
- Pekin, T. (2008), Makro Ekonomi, İzmir: Zeus Kitapevi.
- Peterson, W. and Estenson, P.S. (1992), Income, Employment, Economic Growth, W.W. Norton & Company, 7.bs., USA, ss.567-582.
- Saatçioğlu, C. ve Korap, L. (2009), “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Reel Milli Gelir Arasındaki Çevrimsellik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:23, Sayı:4

- Sarel, M. (1995), Non-Linear Effects of Inflation on Economic Growth, IMF Working Paper No. WP/95/56.
- Sargent, T. J., and Wallace, N. (1981), "Some Unpleasant Monetarist Arithmetic", Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review (Fall).
- Selimoğlu, K. S. (2001), "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler", Muhasebe ve Denetimine Bakış Dergisi, Sayı: 4, ss: 99-108.
- Soloman, J. (2004), Makro İktisat, (Çev. A. Çakmak), İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Subaşı, D. B. (2005), "Enflasyonun Arima Modelleri ile Tahminlenmesi: 1994-2005 Türkiye Uygulaması" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Şahin, H. (1995), Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa, ss.435.
- Şahin, H. (2006), Türkiye Ekonomisi, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- TCMB, (2001), "Çekirdek Enflasyon Teknik Komite Çalışma Raporu", Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara, Yayın No: 2001/1, Mayıs 2001, ss. 1-88.
- TCMB, (2005), <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/enflasyon.pdf> .(10.10.2010)
- TCMB, (2005). Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası. Basın Duyurusu, No: 2005-56. Ankara.
- TCMB, (2009). 2010 Yılında Para ve Kur Politikası. Basın Duyurusu, ss.10-11.
- TCMB, (2010). 2011 Yılında Para ve Kur Politikası. Basın Duyurusu, ss. 4-8.
- Tekin, A., KORU, A. ve ÖZMEN, E. (2003), "Budget Deficits, Money Growth and Inflation: The Turkish Evidence", Applied Economics 35, ss. 591-596.
- Terzi, H. ve Zengin, H. (1996) "Türkiye'de Kur ve Enflasyon Arasındaki Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", Marmara Üniv. İstatistik ve Ekonometrik Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 1, ss.3-15
- Terzi, H. ve Oltulular, S. (2006), "Enflasyon-Büyüme Sürecinde Sabit Sermaye Yatırımları", İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20 Sayı: 1
- Tezel, Y. S. (2000), İktisadi Büyüme, İmaj Yayınevi, Ankara, 244s.
- Thirwall, A. P. (2003), Growth and Development. Palgrave Macmillan, 7th Edition.
- Todaro, Michael P., & Smith, Stephan C. (2003). Economic Development. Addison Wesley, 8th Edition.

- Tokgöz, E. (2001). “Türkiye’de İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri”, Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Ed: Ahmet Şahinöz, İmaj Yayınevi, Ankara, ss: 3-50.
- Turhan, S.E. (2007), “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, ss.50-75
- Türk, İ. (1997), Maliye Politikası: Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Uysal, İ. (2007), “Enflasyon Muhasebesi Uygulamasının Mali Oranlar Üzerindeki Etkisi Eskişehir İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, ss. 4-5.
- Ülengin, B. (1995), “Bütçe Açığı, Parasal Büyüme, Enflasyon, Döviz Kuru ve Üretim Arasındaki Nedensellik İlişkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, ODTÜ Gelişme Dergisi, 22(1): ss.101-116.
- Ülgener, S. (1976), Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, Der Yayınevi, İstanbul, 462s.
- Ünsal, E.M. (2009), Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara, s.52-56.
- Üzümcü, A. (2002), İçsel Büyüme Modelleri ve Dış Ticaret Kazançları (Türkiye Üzerine Bir Uygulama), Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Valdovinos, F. (2003), “Inflation and economic growth in the long run”, Economic Letters, 80, s.167-173
- Yeldan, E. (2001), “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler”, Bağımsız Sosyal Bilimciler, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/> (29.11.2011)
- Yıldırım, E. (1996), “Büyüme ve İktisadi Gelişme”, İktisadın İlkeleri, Alkım Yayınevi, Ed: Ömer Faruk Çolak, Ankara, 774s.
- Yıldırım, K. ve Karaman, D. (2003), Makro ekonomi, Eskişehir: Etam Matbaası, s.585
- Woodford, M. (2001), “Fiscal Requirements for Price Stability”, Journal of Money, Credit, and Banking, Vol. 33, Issue 3, August.
- <http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/678110-nobelli-ekonomistin-sayfasinda-aci-gercek> (05.12.2011)

EKLER

EK-1. GRANGER NEDENSELLİK ANALİZİ SONUÇLARI TABLOSU

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 01/11/12 Time: 11:21

Sample: 2003Q1 2011Q2

Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
DLNM2 does not Granger Cause DLNGSYIHSA	31	1.18035	0.3231
DLNGSYIHSA does not Granger Cause DLNM2		0.69366	0.5088
DLNTUFE does not Granger Cause DLNGSYIHSA	31	3.74715	0.0372
DLNGSYIHSA does not Granger Cause DLNTUFE		1.92547	0.1660
K does not Granger Cause DLNGSYIHSA	31	1.20430	0.3161
DLNGSYIHSA does not Granger Cause K		3.43021	0.0476
DLNTUFE does not Granger Cause DLNM2	31	0.19020	0.8279
DLNM2 does not Granger Cause DLNTUFE		0.01219	0.9879
K does not Granger Cause DLNM2	31	3.38638	0.0493
DLNM2 does not Granger Cause K		0.27166	0.7642
K does not Granger Cause DLNTUFE	31	1.16616	0.3273
DLNTUFE does not Granger Cause K		0.96503	0.3942

EK-2. BREUSCH-GODFREY OTOKORELASYON SONUÇLARI TABLOSU

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.109041	Prob. F(2,27)	0.8971
Obs*R-squared	0.264408	Prob. Chi-Square(2)	0.8762

EK-3. BREUSCH-GODFREY DEĞİŞEN VARYANS SONUÇLARI TABLOSU

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	0.545141	Prob. F(3,29)	0.6553
Obs*R-squared	1.761654	Prob. Chi-Square(3)	0.6233
Scaled explained SS	1.482305	Prob. Chi-Square(3)	0.6864

EK-4. REGRESYON ANALİZİ SONUÇLARI TABLOSU

Dependent Variable: DLNGSYIHS

Method: Least Squares

Date: 01/11/12 Time: 11:25

Sample (adjusted): 2003Q2 2011Q2

Included observations: 33 after adjustments

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.002302	0.009018	0.255302	0.8003
DLNTUFE	0.711733	0.264476	2.691106	0.0117
DLNM2	0.347950	0.116703	2.981504	0.0058
K	-0.092293	0.019843	-4.651087	0.0001
R-squared	0.505081	Mean dependent var		0.033825
Adjusted R-squared	0.453882	S.D. dependent var		0.025347
S.E. of regression	0.018731	Akaike info criterion		-5.004048
Sum squared resid	0.010175	Schwarz criterion		-4.822653
Log likelihood	86.56678	Hannan-Quinn criter.		-4.943014
F-statistic	9.865140	Durbin-Watson stat		1.870479
Prob(F-statistic)	0.000120			

ÖZGEÇMİŞ

Ali TELEK 1984 yılında Gaziantep’te doğdu. Ankara Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Muhasebe ve Finansman Öğretmenliği Bölümü’nden 2009 yılında mezun oldu. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD’de yüksek lisansa başladı. Ali TELEK orta düzeyde İngilizce bilmekte ve bilgisayar kullanmaktadır.

VITAE

Ali TELEK was born in Gaziantep in 1984. He graduated from the Department of Accounting and Finance Education, Ankara Gazi University Faculty of Commerce and Tourism Education in 2009. He has started master program at Graduate Scholl of Social Science, the Department of Economy at Gaziantep University in 2009. He knows a little level of english and perfect use computer.